

ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

**ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΩΝ ΜΟΝΑΔΩΝ (ΔΠΜ)**

Διπλωματική Εργασία:

Η πολιτιστική κινητικότητα στην Ευρωπαϊκή Ένωση και την Ελλάδα

Πολιτικές και προγράμματα εξωστρέφειας για τις παραστατικές τέχνες

ΦΟΙΤΗΤΡΙΑ: ΝΙΚΟΛ ΜΟΥΖΑΚΗ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Χρήστος Μεράντζας

Αθήνα, Μάρτιος 2025

Η πολιτιστική κινητικότητα
στην Ευρωπαϊκή Ένωση και την Ελλάδα
Πολιτικές και προγράμματα εξωστρέφειας για τις παραστατικές τέχνες

Cultural mobility in the European Union and Greece
Policies and extroversion programs for the performing arts

Νικόλ Μουζάκη

Επιτροπή Επίβλεψης Διπλωματικής Εργασίας:

Επιβλέπων Καθηγητής:
Χρήστος Μεράντζας

Συν-επιβλέπουσα καθηγήτρια:
Αντωνία Τζαναβάρα

Ακαδημαϊκός Υπεύθυνος: Γεώργιος Γκαντζιάς

Αθήνα, Μάρτιος 2025

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Τις τελευταίες δεκαετίες ο πολιτισμός έχει αναγνωριστεί ως ένας δυναμικός και συνεχώς αναπτυσσόμενος οικονομικός τομέας, τόσο στην Ευρωπαϊκή Ένωση όσο και παγκοσμίως, με πολλαπλά οφέλη για το κοινωνικό σύνολο. Κρίσιμο ζήτημα για την πολιτιστική πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης και την ενίσχυση των καλλιτεχνών σε διεθνές επίπεδο αποτελεί η διεθνής κινητικότητα των δημιουργών και επαγγελματιών του πολιτιστικού τομέα. Η κινητικότητα αυτή περιλαμβάνει κυρίως τις περιοδείες, τη συμμετοχή σε διεθνή φεστιβάλ και προγράμματα, τις εκπαιδευτικές δράσεις, την πολιτιστική συνεργασία, τις συμπαραγωγές και την ανταλλαγή εμπειριών. Εκτός από την επαγγελματική ανάπτυξη και την οικονομική βιωσιμότητα των καλλιτεχνών, η κινητικότητα λειτουργεί ως εργαλείο ενίσχυσης της πολιτιστικής διπλωματίας, προώθησης της πολιτιστικής ταυτότητας και δημιουργίας μιας ενιαίας ευρωπαϊκής πολιτιστικής ιθαγένειας, ενδυναμώνοντας τις διαπολιτισμικές ανταλλαγές και την πολιτιστική ποικιλομορφία.

Η παρούσα εργασία επικεντρώνεται στη διερεύνηση, κατανόηση και αποτύπωση της τρέχουσας κατάστασης στον ευρωπαϊκό και ελληνικό πολιτιστικό τομέα, με ιδιαίτερη έμφαση στην εξωστρέφεια και τη διεθνή κινητικότητα των καλλιτεχνών, ειδικότερα στον τομέα των παραστατικών τεχνών, όπως το θέατρο και ο χορός. Ο βασικός στόχος της μελέτης είναι η καταγραφή και ανάλυση της σημασίας και των επιπτώσεων της κινητικότητας στον πολιτιστικό τομέα, με εστίαση στις επίσημες πολιτιστικές πολιτικές της ΕΕ, που επικεντρώνονται στην εξωστρέφεια, τα ευρωπαϊκά και διεθνή δίκτυα συνεργασίας, τις δράσεις των ευρωπαϊκών κρατών, τα χρηματοδοτικά προγράμματα της ΕΕ και την τρέχουσα κατάσταση στην Ελλάδα.

Επιπλέον, η εργασία εξετάζει και αξιολογεί τις δράσεις και τα προγράμματα δημόσιων και ιδιωτικών ελληνικών πολιτιστικών οργανισμών για την κινητικότητα, αναλύοντας τα δυνατά και αδύνατα σημεία των συγκεκριμένων πρακτικών. Παρουσιάζονται οι απόψεις Ελλήνων σκηνοθετών και χορογράφων σχετικά με τα προγράμματα εξωστρέφειας, με βάση την εμπειρία τους, τα οφέλη που αποκομίζουν και τα εμπόδια που αντιμετωπίζουν. Στο πλαίσιο αυτό, προτείνονται τρόποι για τη δημιουργία ενός πλαισίου στήριξης και ανάπτυξης της διεθνούς κινητικότητας στην Ελλάδα.

Λέξεις-Κλειδιά:

Εξωστρέφεια, διεθνής κινητικότητα καλλιτεχνών, πολιτιστική πολιτική, πολιτιστική διπλωματία, παραστατικές τέχνες, πολιτιστικοί οργανισμοί, χρηματοδότηση, διεθνή δίκτυα, ευρωπαϊκά προγράμματα.

ABSTRACT

In recent decades, culture has been increasingly recognized as a dynamic and expanding economic sector, both within the European Union and globally, offering multiple benefits to society. A key issue in the EU's cultural policy and the empowerment of artists worldwide is the international mobility of creators and professionals in the cultural sector. This primarily pertains to touring activities, participation in international festivals, programs, and educational initiatives, as well as cultural cooperation, co-productions, and the exchange of experiences. Beyond professional development and economic sustainability, mobility serves as a crucial instrument for strengthening cultural diplomacy, promoting cultural identity, and fostering a unified European cultural citizenship, thereby enhancing intercultural exchanges and cultural diversity.

This study focuses on examining, understanding, and documenting the prevailing conditions in the European and Greek cultural sectors regarding the international mobility of performing arts creators, specifically in theatre and dance. The objectives include the study, documentation, and analysis of the significance and impact of mobility in the cultural sector, the EU's official cultural policies concerning international outreach, European and international collaboration networks, specific national initiatives, European funding programs, and the current landscape in Greece. The research evaluates the actions and programs of public and private Greek cultural organizations related to mobility, identifying their strengths and weaknesses. Additionally, it presents the perspectives of Greek directors and choreographers on international outreach programs, drawing from their experiences to highlight both the benefits and challenges they encounter. Finally, the study proposes strategies for establishing a sustainable framework to support and further develop international mobility in Greece.

Keywords:

Cultural extroversion, international mobility of artists, cultural policy, cultural diplomacy, performing arts, cultural organizations, funding, international networks, European programs.

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

Γενική Γραμματεία Σύγχρονου Πολιτισμού (ΓΓΣΠ)

Εθνική Λυρική Σκηνή (ΕΛΣ)

Εθνικό Θέατρο (ΕΘ)

Ελληνικό Ίδρυμα Πολιτισμού (ΕΙΠ)

Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ)

Πολιτιστικός Οργανισμός (ΠΟ)

Στέγη Γραμμάτων & Τεχνών Ιδρύματος Ωνάση (ΣΤΕΓΗ)

Υπουργείο Εξωτερικών (ΥΠΕΞ)

Υπουργείο Πολιτισμού (ΥΠΠΟ)

Φεστιβάλ Αθηνών Επιδαύρου (ΦΑΕ)

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	3
ABSTRACT	4
ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ.....	5
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	8

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1:

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ, ΔΙΚΤΥΑ & ΔΙΕΘΝΗΣ ΚΙΝΗΤΙΚΟΤΗΤΑ 10

1.1. Πολιτισμός & Παραστατικές τέχνες.....	10
1.1.1. Η επίδραση της ψηφιακής μετάβασης στον πολιτιστικό τομέα	11
1.2. Πολιτιστική πολιτική & Πολιτιστική διπλωματία.....	12
1.2.1. Πολιτιστική πολιτική: Θεμελιώδης πυλώνας για την κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη.....	12
1.2.2. Πολιτιστική διπλωματία: Θεωρητικό πλαίσιο και εφαρμογές	13
1.2.3. Ελληνική κρατική πολιτιστική πολιτική & διπλωματία	14
1.3. Η ένταξη του πολιτισμού στις διεθνείς πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης.....	17
1.4. Διεθνή και ευρωπαϊκά πολιτιστικά δίκτυα	18
1.5. Διεθνής κινητικότητα καλλιτεχνών & επαγγελματιών του πολιτισμού	19

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2:

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΚΙΝΗΤΙΚΟΤΗΤΑ & ΕΥΡΩΠΑΪΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ.....23

2.1. Μεθοδολογία & ερευνητικά εργαλεία μελέτης.....	23
2.2. Πολιτιστική κινητικότητα και ευρωπαϊκή ολοκλήρωση	25
2.2.1.Ευρωπαϊκές συνθήκες και προγράμματα για την πολιτιστική κινητικότητα	26
2.3. Ευρωπαϊκά χρηματοδοτικά προγράμματα: Δομές και προκλήσεις.....	28
2.3.1. Πολιτισμός 2000.....	30
2.3.2. Δημιουργική Ευρώπη και υποπρόγραμμα Πολιτισμός.....	30
2.3.3. i-portunus.....	31
2.3.4. Culture Moves Europe.....	32
2.3.5. Perform Europe.....	33
2.3.6. Horizon Europe.....	34
2.3.7. Erasmus+	34
2.4. Η χρηματοδότηση της πολιτιστικής κινητικότητας στην Ελλάδα.....	35

**2.5. Προγράμματα & σημεία πληροφόρησης για την κινητικότητα στα κράτη μέλη της
ΕΕ37**

**ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΙΝΗΤΙΚΟΤΗΤΑΣ
ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ & ΕΜΠΕΙΡΙΕΣ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΩΝ39**

3.1. Πολιτιστικοί οργανισμοί: πολιτιστική διαχείριση & στρατηγική38

3.2. Προγράμματα διεθνούς εξωστρέφειας ελληνικών πολιτιστικών οργανισμών41

3.2.1. Φεστιβάλ Αθηνών Επιδαύρου42

3.2.2. Εθνικό Θέατρο46

3.2.3. Εθνική Λυρική Σκηνή48

3.2.4. Στέγη Γραμμάτων και Τεχνών52

3.2.5. Σύγκριση προγραμμάτων εξωστρέφειας ελληνικών πολιτιστικών οργανισμών56

3.2.5. Η εμπειρία του εξωτερικού: Έλληνες καλλιτέχνες σε διεθνείς πλατφόρμες60

3.2.6. Προτάσεις πολιτιστικής πολιτικής για την κινητικότητα63

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ69

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ71

Δήλωση πνευματικής ιδιοκτησίας80

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ80

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α: Διεθνή και ευρωπαϊκά πολιτιστικά δίκτυα81

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β: Ευρωπαϊκές δομές πληροφόρησης για την κινητικότητα87

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Γ: Προγράμματα εξωστρέφειας ελληνικών πολιτιστικών οργανισμών94

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Δ: Ερωτηματολόγιο Ελλήνων καλλιτεχνών98

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στη σύγχρονη εποχή, η διεθνής κινητικότητα των καλλιτεχνών συνιστά κρίσιμο ζήτημα για τους πολιτιστικούς φορείς στην Ευρώπη, εντασσόμενη σε ένα ευρύτερο πλαίσιο πολιτιστικής συνεργασίας. Η κινητικότητα αυτή συμβάλλει στην οικονομική και πολιτική ενοποίηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) και στην προώθηση της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Αν και ο πολιτισμός δεν εμπίπτει άμεσα στις αρμοδιότητες της ΕΕ, καθώς παραμένει κυρίως ευθύνη των κρατών-μελών, οι ευρωπαϊκές πολιτιστικές πολιτικές, τα διαθέσιμα χρηματοδοτικά εργαλεία και η πολιτιστική ατζέντα της Ένωσης συγκροτούν ένα κοινό πλαίσιο. Στόχος είναι η μείωση των νομικών, διοικητικών, κοινωνικών και οικονομικών εμποδίων που περιορίζουν την ελεύθερη κυκλοφορία των καλλιτεχνών στην Ευρώπη (Barthelemy, 2013).

Η παρούσα διπλωματική εργασία εστιάζει στη διερεύνηση της εξωστρέφειας και της διεθνούς πολιτιστικής κινητικότητας, καθώς και στη σχέση τους με την πολιτιστική πολιτική της ΕΕ και της Ελλάδας. Η μελέτη του θέματος είναι επίκαιρη και αναγκαία, δεδομένου ότι η διασυνοριακή κινητικότητα των καλλιτεχνών και των επαγγελματιών του πολιτιστικού τομέα αποτελεί κρίσιμη παράμετρο της ευρωπαϊκής πολιτιστικής πολιτικής. Επιπλέον, επηρεάζει την ανάπτυξη των σύγχρονων παραστατικών τεχνών και την επαγγελματική ανέλιξη των καλλιτεχνών. Η επιλογή του συγκεκριμένου θέματος προκύπτει τόσο από το προσωπικό ενδιαφέρον της ερευνήτριας για τον πολιτιστικό τομέα όσο και από την πολυετή επαγγελματική της εμπειρία (άνω των 30 ετών) στην οργάνωση και παραγωγή καλλιτεχνικών εκδηλώσεων, κυρίως στο Φεστιβάλ Αθηνών και Επιδαύρου. Επιπρόσθετα, στην Ελλάδα δεν υπάρχουν επαρκείς έρευνες ή στατιστικά δεδομένα για την καταγραφή των προσπαθειών και των αποτελεσμάτων της διεθνούς πολιτιστικής κινητικότητας, καθώς δεν συνιστά προτεραιότητα της επίσημης κρατικής πολιτιστικής πολιτικής.

Η εργασία διαρθρώνεται σε θεωρητικό και εμπειρικό μέρος, κατανεμημένα σε τρία κεφάλαια. Στο θεωρητικό πλαίσιο εξετάζονται οι έννοιες του πολιτισμού και των παραστατικών τεχνών, καθώς και η επίδραση της ψηφιακής μετάβασης στον πολιτιστικό τομέα. Στη συνέχεια, αναλύεται η πολιτιστική πολιτική ως πυλώνας κοινωνικής και οικονομικής ανάπτυξης, ενώ εξετάζεται η πολιτιστική διπλωματία ως μέσο βελτίωσης των διακρατικών σχέσεων μέσω της προώθησης των πολιτιστικών επιτευγμάτων μιας χώρας στο εξωτερικό. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στην ελληνική πολιτιστική πολιτική και διπλωματία, καθώς και σε μια ανάλυση SWOT του ελληνικού πολιτιστικού τομέα. Στο πλαίσιο της ΕΕ διερευνάται η ενσωμάτωση του πολιτισμού στις διεθνείς της σχέσεις και παρουσιάζονται τα σημαντικότερα διεθνή και ευρωπαϊκά πολιτιστικά δίκτυα, τα οποία διαδραματίζουν κομβικό ρόλο στην προώθηση των διακρατικών συνεργασιών, την παροχή ευκαιριών κατάρτισης και ανάπτυξης και τη δημιουργία μιας πλατφόρμας ανταλλαγής, αξιοποίησης και

διάδοσης στρατηγικών και πολιτιστικών πρακτικών. Επιπλέον, αναλύεται το φαινόμενο της διεθνούς κινητικότητας των καλλιτεχνών και επαγγελματιών του πολιτιστικού τομέα, εστιάζοντας στα κίνητρα και τα οφέλη της, τις μορφές και τους μηχανισμούς υλοποίησής της, καθώς και στις προκλήσεις και τα εμπόδια που ανακύπτουν κυρίως σε ευρωπαϊκό επίπεδο.

Το εμπειρικό μέρος περιλαμβάνει τον μεθοδολογικό σχεδιασμό της έρευνας και τα ερευνητικά εργαλεία που χρησιμοποιήθηκαν. Η έρευνα βασίστηκε στη συγκέντρωση ποσοτικών και ποιοτικών δεδομένων, μέσω της μελέτης ελληνικής και ξενόγλωσσης βιβλιογραφίας, επίσημων εγγράφων, ερευνών και αποφάσεων της ΕΕ. Επιπλέον, περιλαμβάνει την ανάλυση και σύγκριση των προγραμμάτων εξωστρέφειας τεσσάρων πολιτιστικών οργανισμών της Ελλάδας, καθώς και συνεντεύξεις με αρμόδια στελέχη και καλλιτέχνες που έχουν βιώσει την εμπειρία της κινητικότητας εκτός συνόρων.

Το δεύτερο κεφάλαιο επικεντρώνεται στις ευρωπαϊκές συνθήκες, τις πολιτικές και τις αποφάσεις της ΕΕ σχετικά με την πολιτιστική εξωστρέφεια και κινητικότητα. Παρουσιάζονται τα κύρια ευρωπαϊκά χρηματοδοτικά προγράμματα που στοχεύουν στην ενίσχυση της διεθνούς πολιτιστικής εξωστρέφειας, όπως τα «Δημιουργική Ευρώπη» και «Ο Πολιτισμός Κινεί την Ευρώπη». Επιπλέον, περιγράφεται η χρηματοδότηση της κινητικότητας στον ελληνικό πολιτιστικό τομέα, καθώς και οι διαθέσιμες πηγές πληροφόρησης για την κινητικότητα στα κράτη-μέλη της ΕΕ.

Στο τρίτο κεφάλαιο εξετάζονται οι πολιτιστικοί οργανισμοί και τα προγράμματα προώθησης της ελληνικής δημιουργίας στο εξωτερικό, με έμφαση στις παραστατικές τέχνες. Αναλύονται τα πρόσφατα προγράμματα που έχουν θεσπίσει δημόσιοι φορείς, όπως το Εθνικό Θέατρο, η Εθνική Λυρική Σκηνή και το Φεστιβάλ Αθηνών και Επιδαύρου, καθώς και ο ιδιωτικός οργανισμός Στέγη Γραμμάτων και Τεχνών του Ιδρύματος Ωνάση. Καταγράφονται οι στόχοι, οι δράσεις, οι οργανωτικές πρακτικές, η αποτελεσματικότητα και η εξέλιξη των προγραμμάτων αυτών, ενώ επιχειρείται σύγκρισή τους με αντίστοιχες ευρωπαϊκές πρακτικές. Παράλληλα, παρουσιάζονται τα δεδομένα και τα συμπεράσματα των συνεντεύξεων που διεξήχθησαν με Έλληνες καλλιτέχνες, οι οποίοι αξιολόγησαν τις πρωτοβουλίες εξωστρέφειας των οργανισμών, την επίσημη πολιτιστική πολιτική της Ελλάδας και πρότειναν βελτιωμένες πρακτικές διεθνούς κινητικότητας.

Συμπερασματικά, η εργασία διατυπώνει προτάσεις για τη βελτίωση της πολιτιστικής πολιτικής και την άρση των εμποδίων στη διεθνή κινητικότητα των καλλιτεχνών. Επιδιώκεται η δημιουργία ενός βιώσιμου και υποστηρικτικού περιβάλλοντος, που μέσω διεθνών συνεργασιών θα ενισχύσει την επαγγελματική ανάπτυξη του πολιτιστικού τομέα στην Ευρώπη. Οι τελικές προτάσεις αποσκοπούν στην ενίσχυση της πολιτιστικής εξωστρέφειας και στην προώθηση μιας στρατηγικής πολιτιστικής ανάπτυξης, ευθυγραμμισμένης με τις προτεραιότητες της ΕΕ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Πολιτιστική πολιτική, δίκτυα & διεθνής κινητικότητα

1.1. Πολιτισμός & Παραστατικές τέχνες

Ο πολιτισμός με την ευρύτερη έννοια περιλαμβάνει, σύμφωνα με την UNESCO, ένα σύνθετο σύνολο γνώσεων, πεποιθήσεων, τεχνών, εθίμων, ηθικών αξιών και συμπεριφορών, που αποκτώνται από το άτομο ως μέλος της κοινωνίας. Η σύγχρονη πολιτισμικοκεντρική προσέγγιση που διαμορφώθηκε μετά τη δεκαετία του 1980, αναδεικνύει τον δυναμικό και πολυδιάστατο τομέα του πολιτισμού, ως ισχυρό, άυλο και αξιόλογο δημόσιο αγαθό, που δεν περιορίζεται μόνο στην τέχνη, αλλά αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της κοινωνικής, πολιτιστικής, οικονομικής και βιώσιμης ανάπτυξης σε διεθνές επίπεδο (UNESCO, 1992; Hill et al., 2023).

Η δυναμική και αμφίδρομη σχέση του πολιτισμού με το κοινωνικό σύνολο αναδεικνύει τη σημασία του στην καλλιέργεια και ανάπτυξη ταυτοτήτων, την ενδυνάμωση των κοινωνικών δεσμών, ιδιαίτερα σε περιόδους κρίσης, στην προώθηση του διαπολιτισμικού διαλόγου, της αμοιβαίας κατανόησης και της αλληλεπίδρασης μεταξύ των λαών. Ο πολιτισμός προσφέρει μια κοινή βάση για την ανάπτυξη της παιδείας, της δημιουργικότητας, της ελευθερίας της έκφρασης, την προώθηση των ανθρωπιστικών αξιών, την ενίσχυση της δημοκρατίας και της διεθνούς συνεργασίας χωρίς αποκλεισμούς (European Parliament, 2021). Οι πολιτιστικοί και δημιουργικοί τομείς (Cultural and Creative Sectors), στις δραστηριότητες των οποίων εντάσσονται η πολιτιστική δημιουργία και οι τέχνες του θεάματος, ενσωματώνονται τα τελευταία χρόνια στους στρατηγικούς στόχους και τα σχέδια ανάπτυξης διεθνών οργανισμών όπως η Ευρωπαϊκή Ένωση, που αφορούν στην ευημερία, την ασφάλεια και την αλληλεγγύη, την ενίσχυση της ευρωπαϊκής πολιτιστικής πολυμορφίας, των διεθνών σχέσεων, της κοινωνικής συνοχής και της βιώσιμης ανάπτυξης (UNESCO, 2022).

Στην οικονομική διάσταση, ο πολιτιστικός τομέας αναγνωρίζεται ως ένας από τους ταχύτερα αναπτυσσόμενους κλάδους στις ευρωπαϊκές χώρες και διεθνώς, που συνεισφέρει σημαντικά στο ΑΕΠ και στην ενίσχυση της τοπικής και διεθνούς οικονομίας με θέσεις εργασίας, προσφέροντας ταυτόχρονα ευκαιρίες επαγγελματικής ανάπτυξης και καινοτομίας (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2022). Σύμφωνα με στοιχεία της Eurostat, οι πολιτιστικοί και δημιουργικοί τομείς αντιπροσωπεύουν το 4,4% του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος στην ΕΕ όσον αφορά στον συνολικό κύκλο εργασιών, απασχολώντας 8,7 εκατομμύρια άτομα σε 1,2 εκατομμύρια επιχειρήσεις, με ποσοστό 3,8% στο συνολικό εργατικό δυναμικό της ΕΕ.¹

Οι πολιτιστικές δραστηριότητες, ως πρωτότυπες, ζωντανές και εφήμερες δημιουργίες πολιτισμού, φέρουν υψηλή κοινωνική αξία και προστατεύονται από διεθνείς συμφωνίες, όπως η Σύμβαση της

¹ <https://culture.ec.europa.eu/policies/data-on-the-cultural-sector> (ημερομηνία προσπέλασης: 10.10.2024).

UNESCO για την Άυλη Πολιτιστική Κληρονομιά του 2003². Οι παραστατικές τέχνες, ιδιαίτερα το θέατρο και ο χορός, όχι μόνο εκπληρώνουν τον καλλιτεχνικό και δημιουργικό τους ρόλο ενισχύοντας και προβάλλοντας το νεότερο και σύγχρονο πολιτισμό, αλλά συνεισφέρουν επίσης στην ανάπτυξη της κοινωνίας, εφόσον προάγοντας την καλλιέργεια και έκφραση συναισθημάτων, αποτυπώνουν τις αξίες, τις αντιφάσεις και τις προκλήσεις της. Ωστόσο, οι τέχνες του θεάματος συχνά αντιμετωπίζουν σοβαρές οικονομικές προκλήσεις, διότι η δημιουργία τους απαιτεί υψηλό κόστος παραγωγής, που συχνά δεν καλύπτεται από τα προσδοκώμενα έσοδα. Επιπλέον, ο μοναδικός και εφήμερος χαρακτήρας των παραστάσεων έχει περιορισμένες δυνατότητες μακροπρόθεσμης αξιοποίησής τους, γεγονός που καθιστά την επιχορήγησή τους, από δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς, πρωταρχικής σημασίας για την εξασφάλιση της βιωσιμότητας και της ανάπτυξης των παραστατικών τεχνών (Γνώμη της ΟΚΕ, 2007).

1.1.1. Η επίδραση της ψηφιακής μετάβασης στον πολιτιστικό τομέα

Τον πολιτιστικό τομέα έχει επηρεάσει καθοριστικά ο ψηφιακός μετασχηματισμός, που σε συνδυασμό με την παγκοσμιοποίηση, προσφέρει νέες ευκαιρίες επικοινωνίας και διεθνούς συνεργασίας. Η ψηφιακή μετάβαση παρέχει στους φορείς και τους δημιουργούς καινούριες δυνατότητες παραγωγής με χαμηλότερο κόστος και αυξημένες δυνατότητες προβολής, διανομής και κατανάλωσης πολιτιστικού περιεχομένου σε παγκόσμια κλίμακα (Cultural Action Europe & Panteia, 2024). Παράλληλα, η διεύρυνση του ρόλου της τεχνητής νοημοσύνης αναδεικνύεται ως βασικός παράγοντας καινοτομίας, διευκολύνοντας τη διασυνοριακή παροχή πολιτιστικών υπηρεσιών και την ανάπτυξη νέων επιχειρηματικών μοντέλων (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2023).

Έμφαση δίνεται στην ανάπτυξη της προσωπικής δικτύωσης και τη βελτίωση της επαγγελματικής σταδιοδρομίας, ειδικά των νεότερων δημιουργών και καλλιτεχνών από μικρότερες γλωσσικές και πολιτιστικές περιοχές της Ευρώπης, ενισχύοντας τις πιθανότητες συνεργασίας και συνέργειας με τη δυνατότητα πρόσβασης σε νέες αγορές και προσέγγισης διεθνούς κοινού (IFACCA, 2023). Για την πλειονότητα των νέων επαγγελματιών του πολιτισμού, το διαδίκτυο λειτουργεί ως κύριο μέσο αναζήτησης πληροφοριών σχετικά με προγράμματα πολιτιστικής κινητικότητας, ενώ ιστοσελίδες της ΕΕ, κοινωνικά δίκτυα και ηλεκτρονικά ενημερωτικά δελτία αποτελούν βασικούς κόμβους δικτύωσης (On the Move for Eurocities, 2013). Παρόλα αυτά, πολλοί ευρωπαϊκοί πολιτιστικοί ιστότοποι δεν υποστηρίζουν ακόμα προηγμένες μορφές διαδραστικότητας, συζήτησης και διαδικτυακής συνεργασίας μεταξύ των χρηστών. Η εξασφάλιση πολυγλωσσικού διαλόγου αποτελεί βασική πρόκληση, καθώς η συντήρηση πολύγλωσσων ιστοσελίδων είναι εξαιρετικά δαπανηρή και απαιτεί

² <https://ich.unesco.org/en/convention> (ημερομηνία προσπέλασης: 12.10.2024).

συνεχή ενημέρωση. Ωστόσο, η νέα διαδικτυακή τεχνολογία προσφέρει λύσεις μέσω της διαδικτυακής συλλογικής συνεισφοράς (crowdsourcing), πρακτική που αν και είναι ακόμη σε πρώιμο στάδιο, επιτρέπει στους χρήστες να συμβάλλουν στη μετάφραση περιεχομένου, καθιστώντας έτσι τους πολιτιστικούς ιστότοπους πιο προσβάσιμους (European Commission DG Education and Culture, 2010).

Ταυτόχρονα, η ραγδαία εξέλιξη των ψηφιακών τεχνολογιών ενισχύει την ανταγωνιστικότητα της αγοράς και δημιουργεί προκλήσεις που δυσχεραίνουν την πλήρη αξιοποίηση των ψηφιακών ευκαιριών, λόγω της έλλειψης επαρκούς ψηφιακής υποδομής και γνώσεων στους μικρούς πολιτιστικούς οργανισμούς. Επιπλέον, η ανεπάρκεια κανονιστικών μηχανισμών επιτάσσει τη διαμόρφωση νέων πολιτικών και νομικών πλαισίων για την προστασία των πνευματικών δικαιωμάτων³ και την αντιμετώπιση της διαδικτυακής πειρατείας, ώστε να διασφαλίζεται η δίκαιη αμοιβή και η βιωσιμότητα των πολιτιστικών δημιουργών και των έργων τους (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2023). Ως εκ τούτου, δημιουργείται η ανάγκη για νέες οργανωτικές δομές και την απόκτηση ικανοτήτων ψηφιακής διαχείρισης και διάχυσης του πολιτιστικού περιεχομένου από τους πολιτιστικούς φορείς μέσω της εκπαίδευσης, προκειμένου να προσαρμοστούν στα νέα δεδομένα, ενισχύοντας τη διεθνή παρουσία τους (Γκαντζιάς, 2020, σ.23). Η ανάπτυξη ενός ενοποιημένου ευρωπαϊκού ψηφιακού χώρου κι ενός επαρκούς εποπτικού και κανονιστικού μηχανισμού, παραμένει αναγκαία για την ενίσχυση της διαπολιτισμικής ανταλλαγής στη σύγχρονη πολιτιστική δημιουργία (European Commission DG Education and Culture, 2010).

1.2. Πολιτιστική πολιτική & Πολιτιστική διπλωματία

1.2.1. Πολιτιστική πολιτική: Θεμελιώδης πυλώνας για την κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη

Ως πολιτιστική πολιτική (cultural policy) ορίζεται το σύνολο των νομοθετικών, οργανωτικών και πολιτικών πρωτοβουλιών, των κοινωνικών πρακτικών και συνειδητών παρεμβάσεων ενός κράτους με στόχο να αναπτυχθεί ο πολιτιστικός τομέας, σύμφωνα με τις κοινωνικές αξίες, τους σκοπούς και τις προσδοκίες ανά εποχή (UNESCO, 1998). Για τη χάραξη μιας σύγχρονης πολιτιστικής πολιτικής απαιτείται σαφής καθορισμός των σκοπών και των λειτουργιών, που θα διασφαλίζουν την αποτελεσματική εφαρμογή της. Αυτή η δυναμική διαδικασία περιλαμβάνει την ανάπτυξη νέων και

³ Παρότι η ΕΕ έχει εκδώσει το 2019 σχετική Οδηγία για τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας στην ψηφιακή αγορά, αυτή δεν εφαρμόζεται ομοιόμορφα από όλα τα κράτη-μέλη σε εθνικό επίπεδο. Οι δημιουργοί δυσκολεύονται να κατανοήσουν το περίπλοκο θεσμικό πλαίσιο για τη νομική τους προστασία και τους διαφορετικούς τύπους αδειών και δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας και των οικονομικών αποζημιώσεων που ανακύπτουν από τη διαδικτυακή διανομή (European Commission DG Education and Culture, 2010).

ευέλικτων στρατηγικών που ενισχύουν τη δημιουργικότητα, προστατεύουν την πολιτιστική ταυτότητα, προάγουν την πολιτιστική κληρονομιά και στηρίζουν τη σύγχρονη καλλιτεχνική έκφραση (G20 Culture Ministers' Meeting, 2021). Παράλληλα, επιδιώκεται να συνδεθεί ο πολιτισμός με την κοινωνικοοικονομική ανάπτυξη, μέσα από τον εκσυγχρονισμό, την υποστήριξη της καινοτομίας, την οικονομική βιωσιμότητα των πολιτιστικών οργανισμών, τη στήριξη και προβολή της καλλιτεχνικής δημιουργίας στο εξωτερικό (Γκαντζιάς, 2020, σ.28).

Σε ένα διεθνές πλαίσιο, οι πολιτιστικές πολιτικές αντιμετωπίζουν σύνθετες και πολύπλοκες προκλήσεις, όπως η ψηφιακή μετάβαση, η κλιματική κρίση και οι γεωπολιτικές εντάσεις και αφορούν σε καίρια ζητήματα, όπως ο εκδημοκρατισμός της πολιτιστικής συμμετοχής και η ενίσχυση της πολιτισμικής πολυμορφίας (Μάργαρη, 2021, σ.32). Η διεθνής συνεργασία και οι κατευθυντήριες γραμμές από οργανισμούς, όπως το Συμβούλιο της Ευρώπης και η UNESCO, επιδιώκουν να διασφαλίσουν την αειφορία και τη συνοχή, μακριά από εθνικιστικές ή ελιτίστικες πρακτικές (Ζορμπά, 2014, σ.24). Επιπλέον, ο πολιτιστικός και δημιουργικός τομέας εντάσσεται σε στρατηγικές αστικής ανάπτυξης και καινοτομίας, ενισχύοντας τη διασύνδεση του πολιτισμού με άλλες δημόσιες πολιτικές (On The Move, 2024).

1.2.2. Πολιτιστική διπλωματία: Θεωρητικό πλαίσιο και εφαρμογές

Η πολιτιστική διπλωματία, ως αναπόσπαστο τμήμα της δημόσιας διπλωματίας, αποτελεί ένα σημαντικό εργαλείο της εξωτερικής πολιτικής των κρατών, στοχεύοντας στην επίτευξη οικονομικών και πολιτικών στόχων μέσω της αξιοποίησης του πολιτισμού (Ang et al, 2015). Σε αντίθεση με τη δημόσια διπλωματία, λειτουργεί αμφίδρομα, δίχως να υιοθετεί ανεπιφύλακτα τις κρατικές πολιτικές. Παρότι εμφανίζεται από τον 19ο αιώνα, γνώρισε σημαντική ανάπτυξη τη δεκαετία του 1990, υπό την επίδραση συναφών εννοιών όπως η «ήπια ισχύς»⁴ και η εθνική επωνυμία (nation branding). Συχνά συγχέεται και με τις πολιτιστικές σχέσεις, οι οποίες όμως, καθοδηγούνται από ιδανικά και εφαρμόζονται κυρίως από ιδιωτικούς φορείς, χωρίς κρατική παρέμβαση (Kizlari, D. & Fouseki, K., 2018).

Στον πυρήνα της η πολιτιστική διπλωματία στο σύγχρονο παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον, αποτελεί κυβερνητική πρακτική, ως συμπληρωματικό εργαλείο των οικονομικών και εμπορικών σχέσεων μιας χώρας, που αποσκοπεί στην προβολή των πολιτιστικών αξιών της και την αναγνωρισιμότητα των σύγχρονων πολιτιστικών της προϊόντων, τη βελτίωση της εικόνας της, την οικοδόμηση σχέσεων

⁴ Η ήπια ισχύς, όπως ορίζεται από τον Nye (1990, 2019), αναφέρεται στην ικανότητα ενός κράτους να επηρεάζει μέσω της έλξης και της πολιτιστικής γοητείας παρά μέσω της πίεσης, προσέγγιση που καθιστά την πολιτιστική πολιτική κομβικό εργαλείο στο σύγχρονο παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον, όπου οι πολυδιάστατες ταυτότητες και οι διαπολιτισμικές αλληλεπιδράσεις απαιτούν νέες στρατηγικές συνεργασίας (Βασιλειάδης & Μπουτσιούκη, 2015 σ.130).

εμπιστοσύνης, την αποτροπή πολιτικών κρίσεων και την προώθηση διακρατικών σχέσεων (Βασιλειάδης & Μπουτσιούκη, 2015 σ.16). Οι πολιτιστικές δράσεις που υλοποιούνται στο πλαίσιο αυτό περιλαμβάνουν συμφωνίες πολιτιστικής συνεργασίας, ανταλλαγές καλλιτεχνών και εκπαιδευτικά προγράμματα, συχνά υπό την αιγίδα κυβερνητικών φορέων, όπως τα υπουργεία Εξωτερικών και Πολιτισμού ή μέσω μορφωτικών ιδρυμάτων, όπως το Βρετανικό Συμβούλιο, το Γαλλικό Ινστιτούτο και το Ινστιτούτο Γκαίτε, που λειτουργούν ως δίαυλοι διαπολιτισμικής επικοινωνίας (Kolokytha, 2022). Ωστόσο, η εξάρτηση από την κρατική χρηματοδότηση περιορίζει συχνά την καλλιτεχνική ελευθερία και τον πλουραλισμό, καθώς οι καλλιτέχνες αναγκάζονται να προσαρμόσουν τα έργα τους στα κρατικά πρότυπα (Cultural Action Europe & Panteia, 2024).

1.2.3. Ελληνική κρατική πολιτιστική πολιτική & διπλωματία

Η πολιτιστική πολιτική και η πολιτιστική διπλωματία στην Ελλάδα αποτελούν βασικούς πυλώνες για τη διαμόρφωση της εθνικής ταυτότητας και της διεθνούς παρουσίας της χώρας. Η χάραξη της εθνικής πολιτιστικής πολιτικής ξεκίνησε επίσημα το 1971, όταν ιδρύθηκε το Υπουργείο Πολιτισμού και Επιστημών, το οποίο ανέλαβε να συγκεντρώσει και να οργανώσει τις διάσπαρτες έως τότε υπηρεσίες και οργανισμούς που ασκούσαν πολιτιστικές δραστηριότητες (Κόνσολα, 2006, σ.12). Αυτή η περίοδος σηματοδοτεί την αναγνώριση του πολιτισμού ως στρατηγικού τομέα ανάπτυξης τόσο σε εθνικό όσο και σε διεθνές επίπεδο. Όμως, παρά την κεντρική οργάνωση που προσέφερε αυτό το βήμα, η πολιτική παρέμεινε για δεκαετίες επικεντρωμένη στη διατήρηση του ιδεώδους της αρχαίας πολιτιστικής κληρονομιάς, περιορίζοντας τη δυναμική ανάπτυξη του σύγχρονου πολιτισμού.

Η πολιτιστική διπλωματία αποτελεί ένα εργαλείο που ενισχύει την παρουσία και την εικόνα της Ελλάδας και προωθεί την ελληνική πολιτιστική κληρονομιά και τη σύγχρονη δημιουργία στο εξωτερικό, με την ενίσχυση της συμμετοχής της σε διεθνείς διοργανώσεις και την υποστήριξη της κινητικότητας των καλλιτεχνών (ΥΠΠΟ, Γ.Γ. Πολιτισμού, 2012). Η γεωγραφική θέση της χώρας και η δημιουργία δικτύων με κράτη της Μεσογείου και των Βαλκανίων προσφέρουν ευκαιρίες για την ανάδειξη της Ελλάδας ως κύριου πολιτιστικού παράγοντα της περιοχής ενώ παράλληλα η αξιοποίηση των ψηφιακών μέσων μπορεί να συμβάλει στη διεύρυνση της πρόσβασης στην παγκόσμια αγορά και στην ανάδειξη του ελληνικού σύγχρονου πολιτισμού (Γιαννόπουλος, Γ., Καρράς Χρ. κ.συν., 2023).

Το Υπουργείο Εξωτερικών, σε συνεργασία με το Υπουργείο Παιδείας, ασκούν ήπιας ισχύος εξωτερική πολιτική, με συνάψεις μνημονίων συνεργασίας και διμερή μορφωτικά και πολιτιστικά προγράμματα μεταξύ πολιτιστικών φορέων του εξωτερικού και της χώρας μας, όπως τα Ιδρύματα Πολιτισμού και οι Πολιτιστικές Πρωτεύουσες της Ευρώπης, που στηρίζονται από τις αρχές της

Ελλάδας στο εξωτερικό και τις οργανώσεις του απόδημου ελληνισμού.⁵ Οργανισμοί όπως το Ελληνικό Ίδρυμα Πολιτισμού⁶ και το Ευρωπαϊκό Πολιτιστικό Κέντρο Δελφών,⁷ αναλαμβάνουν τη διοργάνωση διάφορων πολιτιστικών δραστηριοτήτων που περιλαμβάνουν τη διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας, εκθέσεις, παραστάσεις, συνέδρια και εκδόσεις, συνεργαζόμενοι με πολιτιστικούς και μορφωτικούς φορείς άλλων χωρών. Σημαντικό ρόλο στην άσκηση της πολιτιστικής διπλωματίας διαδραματίζουν και οι ιδιωτικοί φορείς μέσω της παρουσίας τους στο εξωτερικό (π.χ. Onassis New York), που υποστηρίζουν και χρηματοδοτούν, μεταξύ άλλων, τη διεθνή παρουσίαση ελληνικών παραγωγών σύγχρονης καλλιτεχνικής δημιουργίας (Kolokytha, 2022).

Δυστυχώς, η κρατική πολιτιστική πολιτική και η εθνική πολιτιστική διπλωματία στην Ελλάδα χαρακτηρίζονται από κατακερματισμό των αρμοδιοτήτων και της συνολικής διαθέσιμης χρηματοδότησης μεταξύ πολλών φορέων και συνακόλουθη έλλειψη συντονισμού, γεγονός που δημιουργεί εμπόδια, αποσπασματικότητα και καθυστερήσεις (Λαζαρέτου, 2014 σ.7). Οι συνεχείς αλλαγές στις πολιτικές ηγεσίες έχουν περιορίσει τη δυνατότητα κεντρικής χάραξης και υλοποίησης μακροπρόθεσμων και δεσμευτικών στρατηγικών σχεδίων με σαφείς στόχους (Ζορμπά, 2008). Παρατηρείται, επίσης, η απουσία θεσμικής και οργανικής σύνδεσης μεταξύ των δημόσιων και των ανεξάρτητων καλλιτεχνικών φορέων, αν και το Μητρώο Πολιτιστικών Φορέων που δημιουργήθηκε το 2010 θεωρείται θετική κίνηση, καθώς δημοσιεύονται τα αποτελέσματα των επιχορηγήσεων, ενισχύοντας τη διαφάνεια διαχείρισης της δημόσιας χρηματοδότησης. Όμως, η ετήσια οικονομική υποστήριξη που παρέχεται σε αυτούς τους φορείς δεν βασίζεται σε μακροπρόθεσμο σχεδιασμό, ενώ η συγκέντρωση δεδομένων, η ανατροφοδότηση και αξιολόγηση σχετικά με την υλοποίηση των πολιτιστικών δράσεων και την επίτευξη των στόχων εξωστρέφειας παραμένουν περιορισμένες. Επιπλέον, η πολυπλοκότητα της διοικητικής δομής, η συγκεντρωτική φύση της λήψης αποφάσεων, οι παραδοσιακές πελατειακές σχέσεις και το αδιαφανές πλαίσιο αξιολόγησης φορέων και καλλιτεχνών, η έλλειψη εξειδικευμένων στελεχών και η απουσία επαρκούς χρηματοδότησης, δυσχεραίνουν την αποτελεσματική εφαρμογή των πολιτικών (Γιαννόπουλος κ.συν., 2012).

⁵ <https://www.mfa.gr/politistiki-diplomatia/> (ημερομηνία προσπέλασης: 12.10.2024).

⁶ Το Ελληνικό Ίδρυμα Πολιτισμού (ΕΙΠ), που υπάγεται από το 2002 στο ΥΠΠΟ, ιδρύθηκε το 1992 με σκοπό να προβάλλει τον ελληνικό πολιτισμό στο εξωτερικό. Εκπροσωπεί την Ελλάδα σε ευρωπαϊκές και παγκόσμιες διοργανώσεις και αποτελεί μέλος σε πολιτιστικά δίκτυα (π.χ. European Union of National Institutes for Culture (EUNIC), Anna Lindh Foundation, κ.ά.). Όμως, η έλλειψη οικονομικών πόρων και ξεκάθαρης και σταθερής στρατηγικής, οι διοικητικές αλλαγές, η απουσία μιας συνεκτικής λειτουργίας του φορέα, περιόρισαν την αποτελεσματικότητά του (<https://hfc-worldwide.org/>) (ημερομηνία προσπέλασης: 10.10.2024).

⁷ Το Ευρωπαϊκό Πολιτιστικό Κέντρο Δελφών, ιδρύθηκε το 1977 και επικεντρώνεται στην οργάνωση εργαστηρίων, σεμιναρίων, πολιτιστικών συνεδρίων και εκδόσεων με διεθνείς συνεργασίες (<https://eccd.gr/>) (ημερομηνία προσπέλασης: 11.10.2024).

Ανάλυση SWOT του ελληνικού πολιτιστικού τομέα

Δυνατά σημεία

1. Ισχυρή πολιτιστική κληρονομιά που αποτελεί διεθνές σημείο αναφοράς.
2. Τάση αναγνώρισης του σύγχρονου πολιτισμού ως παράγοντα κοινωνικοοικονομικής ανάπτυξης.
3. Υψηλό μορφωτικό επίπεδο καλλιτεχνών και εργαζομένων στον πολιτιστικό τομέα.

Αδύνατα σημεία

1. Κατακερματισμός αρμοδιοτήτων και απουσία στρατηγικού σχεδιασμού, συνεργασίας και συντονισμού.
2. Μικρές πολιτιστικές μονάδες με περιορισμένη πρόσβαση σε οικονομικούς πόρους και χαμηλή οικονομική ανταποδοτικότητα.
3. Νομοθετικές και φορολογικές δυσκολίες που εμποδίζουν την ανάπτυξη.
4. Ελλιπής εξειδίκευση και γνώση διεθνών πολιτιστικών πρακτικών.

Ευκαιρίες

1. Η συμμετοχή της Ελλάδας στην ΕΕ προσφέρει δυνατότητες ένταξης σε χρηματοδότηση, συνεργασία και αναπτυξιακές στρατηγικές.
2. Η γεωγραφική θέση της χώρας ως πολιτιστικός κόμβος στη ΝΑ Ευρώπη και τα Βαλκάνια.
3. Ευκαιρίες δικτύωσης με οφέλη στην τεχνογνωσία και την εξωστρέφεια.
4. Ανάπτυξη ψηφιακών μέσων για τη διάθεση πολιτιστικού περιεχομένου στην παγκόσμια αγορά.

Απειλές

1. Η γεωπολιτική αστάθεια.
2. Η εύθραυστη διεθνής οικονομία.
3. Η ένταση του ανταγωνισμού από διεθνείς ψηφιακές πλατφόρμες.

Η Ελλάδα χαρακτηρίζεται από μια ισχυρή πολιτιστική κληρονομιά που αποτελεί διεθνές σημείο αναφοράς, καθώς η ιστορία, η τέχνη και οι παραδόσεις της επηρεάζουν διαχρονικά τον παγκόσμιο πολιτισμό. Παράλληλα, παρατηρείται μια αυξανόμενη τάση αναγνώρισης των δημιουργικών βιομηχανιών και του σύγχρονου πολιτισμού ως καθοριστικών παραγόντων κοινωνικοοικονομικής ανάπτυξης. Επιπλέον, το υψηλό μορφωτικό επίπεδο των καλλιτεχνών και των εργαζόμενων στον πολιτιστικό τομέα ενισχύει την καινοτομία και τη διασύνδεση του τομέα με άλλους κλάδους, διαμορφώνοντας ένα δυναμικό περιβάλλον που συνδυάζει παράδοση και σύγχρονες προοπτικές. Στο πλαίσιο αυτό, η πολιτιστική πολιτική στην Ελλάδα χρειάζεται ανασχεδιασμό και ενίσχυση των θεσμικών της δομών, με γνώμονα τη βιωσιμότητα, την εξωστρέφεια, τη διαφάνεια, την αποτελεσματικότητα, τη συμμετοχή όλων των εμπλεκόμενων φορέων και την προστασία του δημοσίου συμφέροντος. Είναι απαραίτητη η υιοθέτηση μιας ενιαίας εθνικής αναπτυξιακής πολιτιστικής στρατηγικής που θα περιλαμβάνει την ενοποίηση των διοικητικών δομών, τη δημιουργία ενός συντονισμένου και ευέλικτου συστήματος πολιτιστικής διαχείρισης και την επαρκή χρηματοδότηση, τη στήριξη και αξιολόγηση των πολιτιστικών οργανισμών, την ανάπτυξη ψηφιακών εργαλείων για την παγκόσμια διάθεση της σύγχρονης ελληνικής πολιτιστικής δημιουργίας, την

ενίσχυση της εξωστρέφειας και τη διεθνή δικτύωση για την απόκτηση τεχνογνωσίας και την προώθηση συνεργασιών και μηχανισμών υποστήριξης. Στο πλαίσιο αυτό, η συμμετοχή και ο ρόλος ατόμων με ενεργό συμμετοχή στο πολιτιστικό πεδίο, αποδεδειγμένο έργο και επαγγελματική εμπειρία είναι καθοριστικής σημασίας για να συνδεθεί αποτελεσματικά η πολιτιστική πολιτική, η δημόσια διοίκηση και ο σύγχρονος πολιτισμός (Γιαννόπουλος κ.συν., 2012).

1.3. Η ένταξη του πολιτισμού στις διεθνείς πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Η Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) ως φορέας διεθνούς εμβέλειας, έχοντας αναγνωρίσει τη δυναμική του πολιτισμού ως μέσο ήπιας και σταθερής ισχύος, τον έχει ενσωματώσει στις πολιτιστικές πολιτικές των κρατών μελών καθώς και στις εξωτερικές της σχέσεις (Μάργαρη, 2021). Η [Συνθήκη για τη λειτουργία της ΕΕ](#),⁸ ορίζει ότι λειτουργεί συμπληρωματικά και υποστηρικτικά προς τα κράτη μέλη, ενισχύοντας και χρηματοδοτώντας τις πρωτοβουλίες τους στον τομέα του πολιτισμού, για τη διατήρηση της ευρωπαϊκής πολιτιστικής πολυμορφίας και πολιτιστικής κληρονομιάς. Αν και τα κράτη μέλη αναπτύσσουν και χρησιμοποιούν τη δική τους πολιτιστική διπλωματία στις εξωτερικές τους σχέσεις, βάσει του θεσμικού τους πλαισίου και ως προς τα συμφέροντα και τις ιστορικές τους συνδέσεις με άλλες χώρες, η ένταξη του πολιτισμού στις διεθνείς σχέσεις της ΕΕ θέτει τις βασικές κατευθύνσεις και συστάσεις, διαμορφώνει κοινούς στόχους και πρακτικές, συμπληρώνοντας τις εθνικές, περιφερειακές ή τοπικές πρωτοβουλίες για τον πολιτισμό (Magkou, 2012). Στο πλαίσιο αυτό, όταν καλλιτέχνες αποστέλλονται μέσω εθνικών ιδρυμάτων των κρατών μελών σε άλλες χώρες της Ευρώπης για να συμμετάσχουν σε πολιτιστικές εκδηλώσεις, συχνά θεωρούνται πρεσβευτές μιας συγκεκριμένης χώρας. Σε παγκόσμιο πλαίσιο, σε άλλα μέρη του κόσμου τους θεωρούν ως Ευρωπαίους πολίτες, που επηρεάζονται από την πολιτιστική ταυτότητα και πολυμορφία της Ευρώπης (ERICarts, 2008).

Το 2016, η ΕΕ υιοθέτησε την Κοινή Ανακοίνωση στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο «[Προς μια στρατηγική της ΕΕ για τις διεθνείς πολιτιστικές σχέσεις](#)»,⁹ εστιάζοντας στην ενσωμάτωση της πολιτιστικής πολιτικής στις εξωτερικές διπλωματικές της σχέσεις, τα χρηματοδοτικά μέσα και τη σημασία του πολιτισμού στη διάδοση των ευρωπαϊκών αξιών στην παγκόσμια σκηνή. Την ίδια χρονιά, εγκαινιάστηκε η [Πλατφόρμα Πολιτιστικών Σχέσεων](#)¹⁰ της ΕΕ, που συνδέει επαγγελματίες του πολιτισμού σε παγκόσμιο επίπεδο, με σκοπό τον διάλογο, την ανταλλαγή και τη συνεργασία. Υλοποιείται από το Goethe Institut Brussels σε συνεργασία με το Ευρωπαϊκό Πολιτιστικό Ίδρυμα, το Διεθνές Δίκτυο για τις Σύγχρονες Παραστατικές Τέχνες και το Πανεπιστήμιο της Σιένα. Έργο της

⁸ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=celex%3A12016ME> (ημερομηνία προσπέλασης: 14.10.2024).

⁹ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=JOIN%3A2016%3A> (ημερομηνία προσπέλασης: 14.10.2024).

¹⁰ <https://www.cultureinexternalrelations.eu/> (ημερομηνία προσπέλασης: 15.10.2024).

αποτελεί η ανάπτυξη της έρευνας στους πολιτιστικούς και δημιουργικούς τομείς σε όλο τον κόσμο, η διευκόλυνση της συνεργασίας και της δικτύωσης των επαγγελματιών του πολιτισμού εντός και εκτός ΕΕ, η παροχή συμβουλών και εμπειρογνωμοσύνης σε θεσμικά όργανα της ΕΕ, η ενίσχυση των διεθνών πολιτιστικών σχέσεων μέσω τοπικών συνεδρίων, εργαστηρίων και εκπαίδευσης.

Παράλληλα, η Ευρωπαϊκή Ένωση και το Συμβούλιο της Ευρώπης, εκδίδουν ψηφίσματα για προγράμματα εργασίας στον πολιτισμό (2011-2014, 2015-2018, 2019-2022). Το τρέχον «[πρόγραμμα εργασίας για τον πολιτισμό για την περίοδο 2023-2026](#)»¹¹ καθορίζει ως προτεραιότητες την συνεργασία των κρατών μελών για τη σχεδίαση κοινής πολιτιστικής πολιτικής ώστε να ενδυναμωθούν οι πολιτιστικοί και δημιουργικοί τομείς, την ενίσχυση της πολιτιστικής συμμετοχής και τον κοινωνικό ρόλο του πολιτισμού, την αειφορία και τις συνδημιουργικές συμπράξεις με στόχο να ενισχυθούν οι εξωτερικές σχέσεις της ΕΕ.

1.4. Διεθνή και ευρωπαϊκά πολιτιστικά δίκτυα

Η αποτελεσματικότητα της πολιτιστικής πολιτικής και διοίκησης σε τοπικό, εθνικό, διακρατικό και διεθνές επίπεδο βασίζεται όλο και περισσότερο στη σύμπραξη και τη δημιουργία δικτύων (Μάργαρη, 2021 σ.123). Τα διεθνή και ευρωπαϊκά πολιτιστικά δίκτυα λειτουργούν συνήθως ως αυτόνομες οργανωτικές δομές που συνδέουν άτομα, οργανισμούς, ιδρύματα και φορείς, ενισχύοντας την ορατότητα και εξωστρέφειά τους, βοηθώντας στην οικονομική εξασφάλιση των έργων που διοργανώνουν και συμβάλλοντας συχνά στον σχεδιασμό πολιτιστικών πολιτικών (Χαμπούρη-Ιωαννίδου, 2003, σ.27). Πολλά δίκτυα ξεκίνησαν και χρηματοδοτήθηκαν από την ΕΕ αλλά διακλαδώθηκαν διεθνώς, θέτοντας ως προτεραιότητα την πολιτιστική κινητικότητα με ανοικτές προσκλήσεις και ευκαιρίες (On The Move, Dec 2019).

Κοινός στόχος των ευρωπαϊκών δικτύων αποτελεί η οικοδόμηση διαπολιτισμικών σχέσεων και συνεργειών, η ανταλλαγή καλλιτεχνικών καινοτόμων πρακτικών, η εύρεση συνεργατών για την ανάπτυξη και προβολή κοινών καλλιτεχνικών έργων σε διακρατικό επίπεδο και η διαχείριση κοινών παγκόσμιων προκλήσεων, για την εξέλιξη, εδραίωση και ανταγωνιστικότητα του πολιτιστικού τομέα της Ευρώπης σε παγκόσμιο επίπεδο (European Commission, 2019). Από την άλλη πλευρά, αν και τα δίκτυα συμβάλλουν στην ευαισθητοποίηση για κρίσιμα κοινωνικά ζητήματα, την υποστήριξη της καλλιτεχνικής ελευθερίας και της πολιτιστικής πολυμορφίας, δεν έχουν καταφέρει να αντιμετωπίσουν ακόμη αποτελεσματικά την αστάθεια, την ανασφάλεια και επισφάλεια του καλλιτεχνικού τομέα στον ευρωπαϊκό χώρο που παρουσιάζει ευρείες ανισορροπίες και αποκλίσεις. Στην Ελλάδα παρατηρείται περιορισμένη συμμετοχή των δημόσιων πολιτιστικών οργανισμών σε

¹¹ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32022G> (ημερομηνία προσπέλασης: 15.10.2024).

πολιτιστικά δίκτυα, λόγω έλλειψης κινήτρων, χρηματοδότησης και ειδικευμένου προσωπικού (Ilic, 2024).

Ενδεικτικά, σημαντικά διεθνή και ευρωπαϊκά δίκτυα του πολιτιστικού τομέα αποτελούν το [International Network for Contemporary Performing Arts \(IETM\)](#)¹² για τις παραστατικές τέχνες, το [European Festivals Association \(EFA\)](#)¹³ για τα φεστιβάλ, το [Culture Action Europe \(CAE\)](#)¹⁴ για οργανισμούς, καλλιτέχνες και υπεύθυνους χάραξης πολιτιστικής πολιτικής, το [European Theatre Convention \(ETC\)](#)¹⁵ για τα δημόσια ευρωπαϊκά θέατρα, το [European Dancehouse Network \(EDN\)](#)¹⁶ που ενώνει οργανισμούς χορού, το [EU National Institutes for Culture \(EUNIC\)](#)¹⁷ για ευρωπαϊκά εθνικά πολιτιστικά ιδρύματα και φορείς.

Αναλυτική λίστα σημαντικών διεθνών και ευρωπαϊκών δικτύων παρατίθεται στο Παράρτημα Α.

1.5. Διεθνής κινητικότητα καλλιτεχνών & επαγγελματιών του πολιτισμού

Η πολιτιστική κινητικότητα υπήρξε για αιώνες αναπόσπαστο μέρος της προσωπικής και επαγγελματικής ανάπτυξης των καλλιτεχνών. Στην Ευρώπη, οι διάσημοι δάσκαλοι των τεχνών από την Αναγέννηση και μετά ταξίδευαν σε ξένες χώρες προκειμένου να βρουν προστάτες, να κερδίσουν αναθέσεις νέων έργων και να αναζητήσουν δημιουργικές κοινότητες και ευκαιρίες, διαδίδοντας τις δημιουργίες τους (European Union, 2012). Στο πλαίσιο της αναγνώρισης της οικονομικής διάστασης του πολιτιστικού και δημιουργικού τομέα και των σύγχρονων πολιτιστικών πολιτικών στη διευρυμένη διεθνή αγορά του πολιτισμού, η διεθνής κινητικότητα των καλλιτεχνών απέκτησε ιδιαίτερη βαρύτητα, συνιστώντας ένα πολυδιάστατο φαινόμενο (Le Sourd & Di Federico, 2013).

Ορισμός της καλλιτεχνικής κινητικότητας: κίνητρα και οφέλη

Η κινητικότητα ως όρος αναφέρεται τόσο στους ίδιους τους καλλιτέχνες και τους επαγγελματίες της σύγχρονης πολιτιστικής δημιουργίας όσο και στις καλλιτεχνικές παραγωγές που διακινούνται διασυνοριακά (Γνώμη της ΟΚΕ, 2007). Ειδικότερα, η «προσωρινή, ατομική, διασυνοριακή μετακίνηση των καλλιτεχνών και άλλων επαγγελματιών του πολιτιστικού τομέα» αποτελεί τον πυρήνα του ορισμού που εισήγαγε η έκθεση *Mobility Matters* της ERICarts, η οποία επεξηγεί ότι ως επαγγελματίες του πολιτιστικού τομέα νοούνται τόσο οι ίδιοι οι καλλιτέχνες όσο και όσοι εργάζονται ως παραγωγοί, πολιτιστικοί διαχειριστές, ερευνητές, τεχνικοί, κ.ά. (ERICarts, 2008).

¹² <https://www.ietm.org/en> (ημερομηνία προσπέλασης: 18.10.2024).

¹³ <https://www.efa-aei.eu/en/home/> (ημερομηνία προσπέλασης: 18.10.2024).

¹⁴ <https://cultureactioneurope.org/about-us/> (ημερομηνία προσπέλασης: 18.10.2024).

¹⁵ <https://www.europeentheatre.eu/> (ημερομηνία προσπέλασης: 19.10.2024).

¹⁶ <https://www.ednetwork.eu/> (ημερομηνία προσπέλασης: 19.10.2024).

¹⁷ <https://www.eunicglobal.eu/about> (ημερομηνία προσπέλασης: 19.10.2024).

Τα κίνητρα για την υλοποίηση εμπειριών κινητικότητας ποικίλλουν ανάλογα με το είδος της καλλιτεχνικής πρακτικής, τις προτεραιότητες του κάθε δημιουργού και τις ιδιαιτερότητες της αγοράς πολιτισμού της χώρας προέλευσης (ERICarts, 2008). Βασικοί στόχοι είναι η δημιουργία, διατήρηση και βελτίωση της επαγγελματικής σταδιοδρομίας, μέσα από την ανάπτυξη νέων δεξιοτήτων, την οικοδόμηση συνεργασιών σε διεθνές επίπεδο, καθώς και την απόκτηση επιπρόσθετων εισοδηματικών πηγών από νέες αγορές (On the Move, 2019a). Η επαφή και αλληλεπίδραση των καλλιτεχνών με ξένους πολιτισμούς και διαφορετικά καλλιτεχνικά ρεύματα και κοινότητες, ενθαρρύνει τη δημιουργία νέων τρόπων έμπνευσης και έκφρασης και την ανταλλαγή καινοτόμων ιδεών και πρακτικών, ενώ παράλληλα βελτιώνει τις δυνατότητες διεθνούς προβολής, αναγνώρισης και φήμης του έργου τους, αυξάνοντας την αυτοεκτίμησή τους (European Union, 2012). Η διεθνής κινητικότητα επηρεάζει πολλαπλά τους ίδιους τους καλλιτέχνες, αλλά και το ευρύτερο πολιτιστικό οικοσύστημα στις χώρες προέλευσης και υποδοχής, καλλιεργώντας τη διαπολιτισμική επικοινωνία και εμπλουτίζοντας την τοπική πολιτιστική ζωή, παρέχοντας στο κοινό την ευκαιρία να γνωρίσει διαφορετικές καλλιτεχνικές εκφράσεις, γεγονός που ενισχύει την ποικιλομορφία και την κατανόηση των άλλων (ERICarts, 2008).

Μορφές και τρόποι υλοποίησης

Η πολιτιστική κινητικότητα μπορεί να είναι εξερχόμενη, όταν εγχώριοι καλλιτέχνες ταξιδεύουν και δραστηριοποιούνται στο εξωτερικό καθώς και εισερχόμενη, όταν ξένοι καλλιτέχνες προσκαλούνται και παρουσιάζουν τη δουλειά τους ή διδάσκουν σε εκπαιδευτικά προγράμματα και σεμινάρια ειδίκευσης (masterclasses) (UNESCO, 2022). Εκδηλώνεται μέσα από ένα ευρύ φάσμα δραστηριοτήτων, όπως οι διεθνείς περιοδείες καλλιτεχνικών ομάδων, οι δικτυώσεις και συνεργασίες σε συνέδρια, σεμινάρια, φεστιβάλ, πολιτιστικά συμπόσια ή πολιτιστικούς οργανισμούς άλλων χωρών (On The Move, 2019b). Επιπλέον, τα προγράμματα φιλοξενίας (residencies) έχουν γνωρίσει αλματώδη εξάπλωση την τελευταία δεκαετία, επιτρέποντας σε καλλιτέχνες να εργαστούν σε ξένο περιβάλλον για διάστημα από λίγες εβδομάδες έως έναν χρόνο, να ενισχύσουν τη δικτύωσή τους με ντόπιους δημιουργούς και πολιτιστικούς φορείς και να διευρύνουν τη δημιουργική τους πρακτική (Barry, 2023).

Οι τυπικές μορφές οικονομικής υποστήριξης των κινητικών δράσεων περιλαμβάνουν επιχορηγήσεις περιοδείας δημιουργών και καλλιτεχνικών ομάδων, υποτροφίες για περαιτέρω κατάρτιση και έρευνα, βραχυπρόθεσμες φιλοξενίες καλλιτεχνών (artist-in-residence), επιδοτήσεις για διεθνή συμπαράγωγή έργων, προγράμματα οικονομικής ενίσχυσης που καλύπτουν μετακινήσεις και δαπάνες διαμονής, καθώς και ταξίδια ενημέρωσης σχετικά με τις τελευταίες εξελίξεις σε καλλιτεχνικό ή επαγγελματικό

επίπεδο με την παρακολούθηση πολιτιστικών εκδηλώσεων σε φεστιβάλ και χώρους πολιτισμού του εξωτερικού (On The Move, 2019b).

Προκλήσεις και εμπόδια

Παρά τα πολυάριθμα οφέλη, η πραγμάτωση της καλλιτεχνικής κινητικότητας δεν είναι πάντοτε απρόσκοπτη αλλά παρουσιάζει πλήθος από κανονιστικά, νομικά, διοικητικά, οικονομικά και πολιτικά ζητήματα, δυσχεραίνοντας ή αποτρέποντας πολλούς καλλιτέχνες να αναλάβουν διασυνοριακές δραστηριότητες (European Parliament & CULT, 2018). Ένα από τα κυριότερα πρακτικά εμπόδια είναι η πολυπλοκότητα των γραφειοκρατικών διαδικασιών σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο, οι οποίες δεν λαμβάνουν υπόψη την ιδιαίτερη φύση και τη δυναμική της καλλιτεχνικής εργασίας. Οι καλλιτέχνες και οι φορείς του πολιτισμού καλούνται να αντιμετωπίσουν σημαντικές διαφοροποιήσεις στους υφιστάμενους κανόνες περί διπλής φορολόγησης και κοινωνικής ασφάλισης, διαφορετικά φορολογικά καθεστώτα και διακριτούς κανονισμούς θεωρήσεων (βίζες) μεταξύ των κρατών (European Parliament, 2019). Δεδομένου ότι δεν υπάρχει ένας ενιαίος ορισμός για το ποιος θεωρείται «καλλιτέχνης» και σε τι αφορά η απασχόλησή του, οι υποχρεώσεις και τα δικαιώματα των επαγγελματιών του πολιτισμού διαφέρουν δραστικά από χώρα σε χώρα. Ακόμα και η διάρκεια των περιοδίων επηρεάζεται αρνητικά από τις διαφορετικές προσεγγίσεις στην αδειοδότηση και στους όρους προσωρινής απασχόλησης, με αποτέλεσμα η πλειονότητα των πολιτιστικών περιοδίων να περιορίζεται στους τρεις μήνες (European Expert Network on Culture, 2014).

Επιπλέον, το έντονα κατακερματισμένο νομικό πλαίσιο, η αναζωπύρωση της ξενοφοβίας και του εθνικισμού σε διάφορες περιοχές της Ευρώπης που αμφισβητούν τη διεθνή συνεργασία, οι διαφορετικές προσεγγίσεις στη θρησκεία, το φύλο και τη σεξουαλικότητα, ο φόβος του άλλου, αλλά και οι πολιτικές αλλαγές, όπως καταδείχθηκε και στην περίπτωση του Brexit, όπου αυξήθηκαν οι διοικητικές υποχρεώσεις και επιβλήθηκαν πρόσθετοι φόροι στα καλλιτεχνικά σχήματα, περιορίζουν την ανάπτυξη της κινητικότητας (Learning Trajectories, 2022). Κατακερματισμό στις διαθέσιμες ευκαιρίες δημιουργεί και η απουσία συντονισμένης στρατηγικής και κεντρικού οράματος, παρά τη θέσπιση πολλών ευρωπαϊκών προγραμμάτων κινητικότητας σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο (European Parliament & CULT, 2018). Οι δράσεις είναι συνήθως περιορισμένης εμβέλειας και σπάνια εντάσσονται σε ένα κοινό πλαίσιο πολιτιστικής πολιτικής, με αποτέλεσμα να κυριαρχεί η αποσπασματική λογική στην κατανομή πόρων. Η πολυπλοκότητα των διαδικασιών υποβολής αιτήσεων στα ευρωπαϊκά προγράμματα χρηματοδότησης αποτελεί ένα ακόμα εμπόδιο. Οι ασάφειες στην ερμηνεία των κριτηρίων επιλογής, το υψηλό διοικητικό βάρος και η περιορισμένη εμβέλεια των προγραμμάτων δυσχεραίνουν την πρόσβαση σε κονδύλια, ειδικά για μικρές καλλιτεχνικές ομάδες ή μεμονωμένους δημιουργούς (UNESCO, 2022).

Όσον αφορά στις περιφερειακές ανισότητες, οι ευκαιρίες καλλιτεχνικής κινητικότητας και χρηματοδοτικής δυνατότητας διαφέρουν αισθητά μεταξύ των κρατών μελών της ΕΕ. Οι περισσότερες ευκαιρίες σε προγράμματα χρηματοδότησης συγκεντρώνονται σε λίγες χώρες της Βόρειας και Δυτικής Ευρώπης, ενώ στην Ανατολική και Νοτιοανατολική περιφέρεια οι καλλιτέχνες δυσκολεύονται να ενταχθούν σε διακρατικές συνεργασίες και να προβάλουν διεθνώς το έργο τους μέσω της κινητικότητας, εξαιτίας της ανεπάρκειας κονδυλίων και της περιορισμένης οικονομικής υποστήριξης από τους δημόσιους πολιτιστικούς οργανισμούς της χώρας τους. Επιπροσθέτως, η ανισορροπία μεταξύ ζήτησης και προσφοράς χρηματοδότησης αποτελεί ένα ακόμη καίριο πρόβλημα. Συχνά, το ύψος της διαθέσιμης χρηματοδότησης δεν επαρκεί για να καλύψει τον ολοένα αυξανόμενο αριθμό καλλιτεχνών που επιθυμούν να ταξιδέψουν στο εξωτερικό, θέτοντας όρια στην επιλογή προορισμού, λόγω αυξημένου κόστους ζωής στις μεγάλες πόλεις-πολιτιστικά κέντρα της Ευρώπης (ERICarts, 2008).

Η κατάσταση περιπλέκεται περαιτέρω από την έλλειψη σε πολλές χώρες προσβάσιμων και αξιόπιστων πληροφοριών σχετικά με τα διαθέσιμα ευρωπαϊκά προγράμματα κινητικότητας και τα κριτήρια αξιολόγησης των αιτήσεων, τα φεστιβάλ και τις διοργανώσεις του εξωτερικού, καθώς και μιας ολοκληρωμένης ενημέρωσης και καθοδήγησης των καλλιτεχνών για τα επιμέρους διοικητικά, φορολογικά, νομικά και διαδικαστικά θέματα. Ως αποτέλεσμα της άνισης και κατακερματισμένης πληροφόρησης, περιορίζεται η πρόσβαση στις ευκαιρίες κινητικότητας, υπάρχει συγκριτικά μικρή συμμετοχή καλλιτεχνών και οργανισμών και δεν αξιοποιούνται ισοτίμα οι ήδη περιορισμένες πηγές χρηματοδότησης (IFACCA, 2023).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Πολιτιστική κινητικότητα & Ευρωπαϊκά προγράμματα

2.1. Μεθοδολογία & ερευνητικά εργαλεία μελέτης

Η παρούσα μελέτη έχει ως σκοπό να εξετάσει, να καταγράψει και να αναλύσει την υφιστάμενη κατάσταση της εξωστρέφειας και της διεθνούς κινητικότητας των καλλιτεχνών στην Ελλάδα και στην Ευρώπη, εστιάζοντας στις παραστατικές τέχνες. Η έρευνα επιδιώκει να καταδείξει τη σημασία των πολιτιστικών προγραμμάτων κινητικότητας και τη θετική τους επίδραση στην ανάπτυξη του τομέα των παραστατικών τεχνών, αλλά και να εντοπίσει τις προκλήσεις, τα εμπόδια και τα κενά που υπάρχουν, ιδιαίτερα στην ελληνική πολιτιστική πολιτική. Ειδικότερα, οι στόχοι της μελέτης περιλαμβάνουν:

- Την ανάλυση της επίσημης πολιτιστικής στρατηγικής της ΕΕ και της Ελλάδας για την υποστήριξη της διεθνούς κινητικότητας των καλλιτεχνών.
- Τη μελέτη των προγραμμάτων κινητικότητας που εφαρμόζονται στην Ευρώπη και την Ελλάδα και την αξιολόγηση των επιπτώσεων τους στους καλλιτέχνες.
- Την αναγνώριση των εμποδίων και των περιορισμών που αντιμετωπίζουν οι καλλιτέχνες και οι πολιτιστικοί οργανισμοί στην προσπάθεια για διεθνή εξωστρέφεια.
- Την κατάθεση προτάσεων για την ανάπτυξη μιας μακροπρόθεσμης πολιτιστικής στρατηγικής που θα ενισχύσει την κινητικότητα εκτός των εθνικών συνόρων.

Τα κεντρικά ερευνητικά ερωτήματα που τέθηκαν για τη διεξαγωγή της μελέτης βάσει των ερευνητικών στόχων είναι:

1. Ποιες είναι οι μορφές πολιτιστικής κινητικότητας, ποια είναι τα κίνητρα και τα οφέλη των καλλιτεχνών;
2. Ποιες είναι οι υπάρχουσες πολιτιστικές πολιτικές για την πολιτιστική κινητικότητα στην Ευρώπη και στην Ελλάδα;
3. Ποια είναι τα ευρωπαϊκά προγράμματα και δίκτυα που στηρίζουν και χρηματοδοτούν την κινητικότητα;
4. Ποιες είναι οι στρατηγικές και οι πρακτικές των ελληνικών πολιτιστικών οργανισμών για την ενίσχυση της εξωστρέφειας των καλλιτεχνών;
5. Ποια είναι τα εμπόδια και οι δυσκολίες υλοποίησης της διεθνούς κινητικότητας για τους καλλιτέχνες και τους πολιτιστικούς οργανισμούς;
6. Ποιες είναι οι επιπτώσεις της διεθνούς κινητικότητας στη δημιουργική πορεία των καλλιτεχνών και στη στρατηγική των πολιτιστικών φορέων;

7. Με ποιους τρόπους θα μπορούσε να αναπτυχθούν καλύτερα προγράμματα ενίσχυσης της διεθνούς εξωστρέφειας της σύγχρονης πολιτιστικής δημιουργίας;

Η ερευνητική διαδικασία πραγματοποιήθηκε με τη συγκέντρωση και ανάλυση δεδομένων από διαφορετικές πηγές, προκειμένου να παρουσιάσει μια συνολική και εμπεριστατωμένη κατανόηση του θέματος. Στην παρούσα διπλωματική εργασία η μεθοδολογία βασίστηκε σε μια συνδυαστική προσέγγιση ποιοτικής και ποσοτικής έρευνας που επέτρεψε την εις βάθος ανάλυση και την εξαγωγή χρήσιμων συμπερασμάτων και προτάσεων. Ερευνητικά εργαλεία αποτέλεσαν η συλλογή πρωτογενών και δευτερογενών στοιχείων από τη διαθέσιμη ακαδημαϊκή ελληνική και ξενόγλωσση βιβλιογραφία, μελέτες που εκπονήθηκαν από διεθνείς οργανισμούς, έγγραφα που παραχωρήθηκαν από τους πολιτιστικούς οργανισμούς, καθώς και υλικό που αντλήθηκε διαδικτυακά από τις επίσημες ιστοσελίδες της ΕΕ, από ευρωπαϊκούς και ελληνικούς πολιτιστικούς φορείς και οργανισμούς και τον ελληνικό ηλεκτρονικό τύπο.

Επιπλέον, στην εμπειρική έρευνα χρησιμοποιήθηκε η ποιοτική μέθοδος της μελέτης περίπτωσης, που βοήθησε στην περιγραφή, ανάλυση και σύγκριση των προγραμμάτων κινητικότητας τεσσάρων ελληνικών πολιτιστικών οργανισμών σε σχέση με την ευρωπαϊκή πολιτιστική και τα αντίστοιχα προγράμματα των κρατών μελών της ΕΕ. Για τη λεπτομερή διερεύνηση του σύνθετου και πολυδιάστατου θέματος της διεθνούς κινητικότητας πραγματοποιήθηκαν συνεντεύξεις με καλλιτεχνικούς διευθυντές και αρμόδια στελέχη των επιλεγμένων δημόσιων και ιδιωτικών πολιτιστικών οργανισμών της Ελλάδας, με τη Γενική Γραμματεία Σύγχρονου Πολιτισμού, καθώς και με Έλληνες σκηνοθέτες και χορογράφους, για τη συγκέντρωση πληροφοριών που δεν θα μπορούσαν να συλλεχθούν με άλλο τρόπο. Οι ερωτώμενοι θεωρείται ότι ικανοποιούν τα κριτήρια εγκυρότητας της ερευνητικής διαδικασίας, εφόσον επιλέχθηκαν λόγω της άμεσης επαγγελματικής εμπλοκής και εξιδεικευμένης γνώσης τους με τα προγράμματα κινητικότητας των οργανισμών, την πολιτιστική πολιτική του ΥΠΠΟ και την εμπειρία τους ως καλλιτέχνες σε δράσεις εκτός συνόρων.

Οι συνεντεύξεις έλαβαν χώρα δια ζώσης, τηλεφωνικά και διαδικτυακά, την περίοδο Νοεμβρίου 2024-Ιανουαρίου 2025, ηχογραφήθηκαν και στη συνέχεια μεταγράφηκαν σε μορφή ηλεκτρονικού κειμένου ώστε να διευκολυνθεί η επεξεργασία τους για την εξαγωγή γενικών συμπερασμάτων. Ως οδηγός στα βασικά θέματα της έρευνας χρησιμοποιήθηκε ημι-δομημένο ερωτηματολόγιο για τους καλλιτέχνες, με ανοιχτού τύπου ερωτήσεις, οι οποίες βασίστηκαν στα δεδομένα που προέκυψαν από την προγενέστερη μελέτη των διαθέσιμων πηγών. Οι ανοιχτές ερωτήσεις έδωσαν στην ερευνήτρια την ευελιξία αναπροσαρμογής τους ανά περίπτωση και στους συμμετέχοντες τη δυνατότητα να εκφράσουν ελεύθερα τις γνώσεις τους, τις πρακτικές που ακολουθούν για τη διεθνή κινητικότητα, τις προσωπικές τους αντιλήψεις για τις προκλήσεις και τις δυσκολίες, τα συναισθήματα, τις ελπίδες και

τις επιθυμίες τους σύμφωνα με την εμπειρία, τη συνεργασία και τη συμμετοχή τους σε διεθνή φεστιβάλ, σε οργανισμούς και πλατφόρμες του εξωτερικού. Στις συνεντεύξεις, δεδομένης της προσωπικής γνωριμίας της ερευνήτριας με τους ερωτώμενους, υπήρχε ατμόσφαιρα αμεσότητας, αλληλεπίδρασης, εμπιστοσύνης και οικειότητας, επιτυγχάνοντας τη συγκέντρωση όσο το δυνατόν πιο ειλικρινών απαντήσεων και έγκυρων ποιοτικών δεδομένων για την ανάλυση, ερμηνεία και εξαγωγή αξιόπιστων συμπερασμάτων. Σχετικά με τη δεοντολογία, κατά τη διεξαγωγή των συνεντεύξεων, έγινε σαφής ενημέρωση από την πλευρά της ερευνήτριας ότι τα δεδομένα που θα εξαχθούν από τις απαντήσεις τους, αξιοποιηθούν αποκλειστικά για τις ανάγκες της συγκεκριμένης ερευνητικής εργασίας. Το ερωτηματολόγιο παρατίθεται στο Παράρτημα Δ.

2.2. Πολιτιστική κινητικότητα και ευρωπαϊκή ολοκλήρωση

Η διεύρυνση της Ευρωπαϊκής Ένωσης, το μεταβαλλόμενο πολιτικό τοπίο της Ευρώπης, η ανάπτυξη καινοτόμων τεχνολογιών εφαρμογών της επικοινωνίας, οι νέες συνθήκες της αγοράς και οι αναδυόμενες οικονομίες, αποτελούν παράγοντες που δημιούργησαν ένα ευνοϊκότερο περιβάλλον διεθνούς εργασίας σε σχέση με την περίοδο πριν από 15-20 χρόνια (ERICarts, 2008). Η διεθνής πολιτιστική κινητικότητα αποτελεί κεντρικό πυλώνα στις στρατηγικές πολιτιστικής συνεργασίας της ΕΕ σε διμερές και πολυμερές επίπεδο. Συνδέεται στενά με την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση, καθώς οι πολίτες έρχονται σε επαφή με την πολιτιστική πολυμορφία των καλλιτεχνικών έργων και δημιουργών, ενισχύοντας την κατανόηση των διαφορετικών ταυτοτήτων, την αλληλεπίδραση και τους δεσμούς μεταξύ των ευρωπαϊκών λαών, προωθώντας την αίσθηση της κοινής πολιτιστικής ταυτότητας (Barthelemy & PACTE-CNRS, 2013).

Η καλλιτεχνική κινητικότητα λειτουργεί επίσης ως εργαλείο για την αναδιαμόρφωση της εικόνας μιας χώρας στη διεθνή σκηνή. Μέσα από τη συμμετοχή σε διεθνείς πολιτιστικές διοργανώσεις τα κράτη μέλη προάγουν την πολιτιστική τους κληρονομιά και τις σύγχρονες πολιτιστικές δημιουργίες, ενώ ταυτόχρονα ενισχύουν την πολιτική και οικονομική τους θέση, με την ανάπτυξη διεθνών μακροπρόθεσμων εταιρικών, εμπορικών και οικονομικών σχέσεων (European Parliament & CULT, 2018). Παράλληλα, η κινητικότητα ενισχύει τη διασυνοριακή δικτύωση και την επαγγελματική εξέλιξη των καλλιτεχνών, διευρύνοντας τους ορίζοντές τους, δημιουργώντας ευκαιρίες για καλλιτεχνικές ανταλλαγές, καινοτομία και ανάπτυξη δεξιοτήτων και αυξημένη προβολή του έργου τους, ενισχύοντας την ανταγωνιστικότητα και δημιουργικότητα στη διεθνή πολιτιστική αγορά (European Union, 2012). Για τους πολιτιστικούς οργανισμούς, οι επιπτώσεις περιλαμβάνουν την απόκτηση γνώσεων καθώς και την ισχυρότερη διασυνοριακή δικτύωση με τη δημιουργία νέων επαγγελματικών σχέσεων και συνεργασιών (Learning Trajectories, 2022).

Ωστόσο, η διεθνής κινητικότητα δεν είναι χωρίς προκλήσεις. Δεν υπάρχει ένα ενιαίο στρατηγικό πλαίσιο που να καλύπτει τις σύνθετες ανάγκες και τις προσδοκίες των ενδιαφερόμενων και πολυάριθμα εμπόδια περιορίζουν τη δυνατότητα πολλών καλλιτεχνών να συμμετάσχουν σε διεθνή προγράμματα. Οι πολιτιστικές πολιτικές της ΕΕ, αναγνωρίζοντας τις οικονομικές, κοινωνικές και πολιτικές επιπτώσεις της κινητικότητας των καλλιτεχνών, στοχεύουν στην αντιμετώπιση αυτών των προκλήσεων και την εξομάλυνση των ανισοτήτων που παρατηρούνται στην οικονομική και πολιτιστική στήριξη ανάμεσα στα κράτη μέλη, προωθώντας την ελεύθερη κυκλοφορία των καλλιτεχνών, τη δικτύωση και την ανάπτυξη νέων μορφών συνεργασίας, ενισχύοντας τη διεθνοποίηση των πολιτιστικών τομέων και τη δημιουργία νέων αγορών (European Parliament & CULT, 2018).

Επιπλέον, η γεωγραφία της πολιτιστικής κινητικότητας στην Ευρώπη παρουσιάζει μεγάλη ποικιλομορφία όσον αφορά στους διοργανωτές και τις ροές κινητικότητας, στους ιστορικούς δεσμούς και τις στρατηγικές συνεργασίες μεταξύ χωρών και πόλεων. Μεγάλα κέντρα δραστηριότητας και προορισμοί πολιτιστικής κινητικότητας αποτελούν η Γαλλία, η Γερμανία, η Ισπανία, η Ιταλία και το Ηνωμένο Βασίλειο. Η ευρωπαϊκή κινητικότητα διακρίνεται επίσης, από υψηλό επίπεδο διασύνδεσης μεταξύ των περιφερειών της όσον αφορά στη συνεργασία και τη ροή οργανωτικών πόρων (Βόρεια, Νότια, Ανατολική και Δυτική Ευρώπη) (On The Move, 2024).

2.2.1. Ευρωπαϊκές συνθήκες και προγράμματα για την πολιτιστική κινητικότητα

Η κινητικότητα και οι ποικίλες επιπτώσεις της συνδέονται στα έγγραφα πολιτικής της ΕΕ με τους οικονομικούς και κοινωνικούς στόχους και τη διεθνή πολιτιστική συνεργασία. Οι συνθήκες της ΕΕ δημιούργησαν τις προϋποθέσεις για πρωτοβουλίες που ενισχύουν την κινητικότητα των καλλιτεχνών. Οι πρωτοβουλίες αυτές βασίζονται στην προώθηση της πολιτιστικής πολυμορφίας, την υποστήριξη κοινών δράσεων και τη διεύρυνση της συνεργασίας της ΕΕ με τρίτες χώρες (European Parliament & CULT, 2018).

Αρχικά, το 1966, το [Διεθνές Σύμφωνο για τα οικονομικά, κοινωνικά και πολιτιστικά δικαιώματα](#)¹⁸ των Ηνωμένων Εθνών αναγνώρισε τα «οφέλη που μπορεί να προκύψουν από την ενθάρρυνση και ανάπτυξη διεθνών επαφών και συνεργασίας στον επιστημονικό και πολιτιστικό τομέα». Η σύσταση της UNESCO το 1980 για το «καθεστώς του καλλιτέχνη», ανέφερε για πρώτη φορά το δικαίωμα ελεύθερης διεθνούς κυκλοφορίας των καλλιτεχνών, η οποία δεν πρέπει να παρεμποδίζεται, καλώντας όλα τα κράτη μέλη να διασφαλίζουν τα μέσα για ταξίδια και σπουδές, που θα επιτρέψουν «τη δημιουργία ζωντανών και εκτεταμένων επαφών με άλλους πολιτισμούς» (UNESCO, 1980). Η

¹⁸ https://unric.org/el/διεθνές_σύμφωνο_για_τα_δικαιώματα (ημερομηνία προσπέλασης: 22.10.2024).

απεριόριστη κινητικότητα προσώπων, αγαθών και υπηρεσιών, έγινε μέρος των δικαιωμάτων των πολιτών της ΕΕ το 1993, με την έγκριση της [Συνθήκης του Μάαστριχτ](#)¹⁹ (επίσημως γνωστή ως Συνθήκη για την ΕΕ). Το 2005, η [Σύμβαση για την προστασία και προώθηση της πολυμορφίας της πολιτιστικής έκφρασης](#)²⁰ της UNESCO, που επικυρώθηκε από όλα τα κράτη μέλη της ΕΕ, όρισε τον σεβασμό της πολιτισμικής πολυμορφίας ως πρωταρχικό στόχο, προβλέποντας δράσεις που θα ενθαρρύνουν τις πολιτιστικές ανταλλαγές και την ενίσχυση των διακρατικών συνεργασιών, καθορίζοντας τα πρότυπα για την ενσωμάτωση του πολιτισμού ως στρατηγική διάσταση στα διεθνή και εθνικά αναπτυξιακά σχέδια. Η Σύμβαση επιβεβαιώνει τους δεσμούς μεταξύ πολιτισμού, ανάπτυξης και διαλόγου και τονίζει την ανάγκη διεθνούς συνεργασίας και ανάπτυξης ικανοτήτων, η οποία έχει μεγάλη σημασία στον διάλογο για την πολιτιστική κινητικότητα (ERICarts, 2008).

Η κινητικότητα για τους καλλιτέχνες και τους επαγγελματίες του πολιτιστικού τομέα αποτέλεσε το 2007 στρατηγικό στόχο της [Ευρωπαϊκής ατζέντας για τον πολιτισμό](#)²¹ σε έναν κόσμο παγκοσμιοποίησης. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή τόνιζε την ανάγκη καλλιέργειας της πολιτιστικής πολυμορφίας σε ένα πλαίσιο ανταλλαγών και ανοίγματος σε διαφορετικούς πολιτισμούς και τη σημασία του διαπολιτισμικού διαλόγου για να ενισχυθεί η απασχόληση, η προσαρμοστικότητα και η κινητικότητα των εργαζομένων στον πολιτιστικό τομέα. Η κινητικότητα συμπεριλήφθηκε έκτοτε σε πολλά προγράμματα εργασίας για τον πολιτισμό που εγκρίθηκαν από το Συμβούλιο Υπουργών της ΕΕ και οδήγησαν στη σύσταση ομάδων εργασίας και εμπειρογνομόνων για τη στήριξή της (ERICarts, 2008). Η [Νέα ευρωπαϊκή ατζέντα για τον πολιτισμό](#)²² του 2018 παρείχε το πλαίσιο συνεργασίας του ευρωπαϊκού πολιτιστικού τομέα και των διεθνών πολιτιστικών σχέσεων της Ευρώπης, περιλαμβάνοντας την ενθάρρυνση και εξάλειψη των φραγμών της κινητικότητας. Η ατζέντα υλοποιείται μέσω πολυετών προγραμμάτων εργασίας με τη χρήση της Ανοικτής Μεθόδου Συντονισμού ([Open Method of Coordination](#)),²³ ένα εθελοντικό αλλά διαρθρωμένο πλαίσιο συνεργασίας μεταξύ των κυβερνήσεων της ΕΕ.²⁴

Κατά την πανδημία, το 2020, το [European Cultural Foundation](#), η [Culture Action Europe](#) και η [Europa Nostra](#) παρουσίασαν την [Πολιτιστική Συμφωνία για την Ευρώπη \(#CulturalDealEU\)](#),²⁵ ένα

¹⁹ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=LEGISSUM:xy0026> (ημερομηνία προσπέλασης: 27.10.2024).

²⁰ <https://eur-lex.europa.eu/EL/legal-content/summary/convention> (ημερομηνία προσπέλασης: 27.10.2024).

²¹ <https://eur-lex.europa.eu/EL/legal-content/summary/european-agenda> (ημερομηνία προσπέλασης: 28.10.2024).

²² <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX:52018DC> (ημερομηνία προσπέλασης: 28.10.2024).

²³ <https://www.europarl.europa.eu/Open-Method-of-Coordination> (ημερομηνία προσπέλασης: 28.10.2024).

²⁴ Στο πλαίσιο των ΑΜΣ, το 2011 μια ομάδα εμπειρογνομόνων των κρατών μελών, εξέδωσε ένα σύνολο οδηγιών για τη διευκόλυνση ανταλλαγής ορθών πρακτικών, κατευθυντήριων γραμμών, προτύπων ποιότητας της πληροφόρησης και παροχής συμβουλών για την κινητικότητα σε καλλιτέχνες και επαγγελματίες του πολιτιστικού τομέα. Το 2012 εκδόθηκε μια έκθεση πολιτικής με πέντε βασικές αρχές για τη δημιουργία και διατήρηση ενός ισχυρού πλαισίου στήριξης της κινητικότητας, ενώ το 2014, ολοκληρώθηκε ένα εγχειρίδιο πολιτικής για τα προγράμματα φιλοξενίας καλλιτεχνών (European Union, 2014).

²⁵ <https://culturaldeal.eu/> (ημερομηνία προσπέλασης: 29.10.2024).

μανιφέστο για την ενσωμάτωση του πολιτισμού στο επίκεντρο όλων των τομέων πολιτικής, ως προτεραιότητα στο ανώτατο επίπεδο των θεσμικών οργάνων της ΕΕ για την πράσινη και τη ψηφιακή μετάβαση, τη γεωπολιτική φιλοδοξία, την αειφόρο ανάπτυξη της Ευρώπης και την εξασφάλιση του πολιτιστικού τομέα με αξιοπιστία και τους απαραίτητους πόρους που θα του επιτρέψει να αξιοποιήσει πλήρως τις δυνατότητές του. Μέσω βραχυπρόθεσμων και μακροπρόθεσμων στόχων, η πολιτιστική συμφωνία αποτελεί ένα ισορροπημένο, ολοκληρωμένο και χωρίς αποκλεισμούς αναπτυξιακό μοντέλο της Ευρώπης.

2.3. Ευρωπαϊκά χρηματοδοτικά προγράμματα: Δομές και προκλήσεις

Στη σημερινή εποχή, η χρηματοδότηση του πολιτισμού και των τεχνών δέχεται πιέσεις εξαιτίας της παγκοσμιοποίησης, των κοινωνικών, τεχνολογικών και οικονομικών αλλαγών, της πανδημίας, των πολέμων και της ενεργειακής κρίσης. Σε αυτές τις περιόδους προκλήσεων, τα ευρωπαϊκά χρηματοδοτικά προγράμματα συνιστούν σημαντικά εργαλεία στήριξης του πολιτιστικού τομέα. Αν και μετά την πανδημία, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο αύξησε τη χρηματοδότηση για την υποστήριξη του πολιτιστικού κλάδου, οι διαθέσιμες πηγές παρέμειναν περιορισμένες και κατακερματισμένες, με αποτέλεσμα οι ενδιαφερόμενοι φορείς να αναζητούν χρηματοδοτικούς πόρους σε μια πλειάδα προγραμμάτων (Γιαννόπουλος κ.συν., 2023). Επιπρόσθετα, οι περισσότεροι πολιτιστικοί οργανισμοί συχνά αδυνατούν να εκμεταλλευτούν τα χρηματοδοτικά εργαλεία, εξαιτίας περιορισμένων γνώσεων στην αναζήτηση των κατάλληλων ευκαιριών με αποτέλεσμα, ειδικά οι δημόσιοι φορείς, να μην μπορούν να απεξαρτηθούν από την κρατική στήριξη, δεδομένης της φύσης των καλλιτεχνικών παραγωγών που δεν προσελκύουν πάντα επαρκή έσοδα για την κάλυψη των εξόδων τους (Schramme, 2024).

Το μεγαλύτερο μέρος των ευρωπαϊκών χρηματοδοτήσεων το διαχειρίζονται τα κράτη μέλη, ανάλογα με την εθνική τους στρατηγική και σύμφωνα με τις πολιτικές προτεραιότητες της ΕΕ και τα προγράμματα που ενισχύουν την οικονομική συνοχή, όπως το [Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης \(ΕΤΠΑ\)](#),²⁶ που περιλαμβάνει το [Interreg](#)²⁷ (πρόγραμμα Ευρωπαϊκής Εδαφικής

²⁶ Το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (European Regional Development Fund) έχει ως στόχο να ενισχύσει την οικονομική, κοινωνική και εδαφική συνοχή της ΕΕ, διορθώνοντας τις ανισορροπίες ανάμεσα στις περιφέρειές της και υποστηρίζοντας την ανάκαμψη της οικονομίας, την αύξηση της απασχόλησης, τη στήριξη της καινοτομίας και της βιωσιμότητας (<https://www.europarl.europa.eu/factsheets/el/sheet/95/>) (ημερομηνία προσπέλασης: 03.11.2024).

²⁷ Το Interreg έχει ως στόχο τη στήριξη της διασυνοριακής, διακρατικής και διαπεριφερειακής συνεργασίας. Το κοινό σύστημα διαχείρισης και ελέγχου των ταμείων υλοποιείται βάσει συμφωνημένων προγραμμάτων που έχουν αναπτυχθεί σε μια προσέγγιση διακυβέρνησης πολλών επιπέδων (<https://www.interregeurope.eu/>, European Regional Development Fund) (ημερομηνία προσπέλασης: 03.11.2024).

Συνεργασίας), το Ταμείο Συνοχής,²⁸ το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο²⁹ για την επανεκπαίδευση και την ανάπτυξη ικανοτήτων και καινοτομίας. Παράλληλα, ο Μηχανισμός Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας,³⁰ μέσω του NextGenerationEU, ενός προσωρινού προγράμματος ανάκαμψης της ΕΕ από τις δυσμενείς συνέπειες της πανδημίας, παρέχει χρηματοδοτική στήριξη ύψους 672,5 δισεκατομμυρίων ευρώ, που αποτελείται από δάνεια και επιχορηγήσεις, με ειδική κατατομή που καθορίζεται για κάθε κράτος μέλος, τα οποία στη συνέχεια, υποβάλλουν στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή τα δικά τους εθνικά σχέδια και οικονομικές στρατηγικές επενδύσεων και μεταρρυθμίσεων που θα πρέπει να πραγματοποιήσουν έως τα τέλη του 2026.

Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στα συγχρηματοδοτούμενα προγράμματα, όπως το ΕΣΠΑ (Εταιρικό Σύμφωνο Περιφερειακής Ανάπτυξης), τα οποία συνδυάζουν εθνικούς και ευρωπαϊκούς πόρους για την επίτευξη στρατηγικών στόχων και αναπτύσσονται μεταξύ των ευρωπαϊκών κρατών μελών και των Ευρωπαϊκών Διαρθρωτικών και Επενδυτικών Ταμείων (Structural and Investment Funds) της ΕΕ. Έχουν συγκεκριμένη διάρκεια και στόχους που τίθενται στην αρχή κάθε προγραμματικής περιόδου, για να δημιουργηθούν βασικές δομές και να αντιμετωπιστούν χρόνια προβλήματα. Παρότι το ΕΣΠΑ 2021-2027 δεν περιλαμβάνει ειδικό πρόγραμμα για τον πολιτισμό, πολλές δράσεις εντάσσονται σε οριζόντιες αναπτυξιακές πρωτοβουλίες ή επιμέρους περιφερειακά προγράμματα, υποστηρίζοντας έμμεσα τον τομέα.³¹

Όσον αφορά στη διεθνή κινητικότητα των καλλιτεχνών, οι περικοπές στους δημόσιους προϋπολογισμούς και οι εμφανείς ανισότητες ανάμεσα στα κράτη μέλη της ΕΕ έχουν μεγάλο αντίκτυπο που βιώνεται διαφορετικά σε κάθε χώρα, ειδικότερα σε αυτές της ευρωπαϊκής περιφέρειας όπου το ταξιδιωτικό κόστος είναι μεγαλύτερο ή τις μικρές χώρες που έχουν περιορισμένη πολιτιστική αγορά και κοινό (European Union, 2012). Στην Ανατολική και Νοτιοανατολική Ευρώπη, η απόκτηση επιχορήγησης εξαρτάται κυρίως από την ατομική πρωτοβουλία και τις προσωπικές επαφές των καλλιτεχνών, από ενεργούς πολιτιστικούς παραγωγούς ή από μεμονωμένα ιδιωτικά ιδρύματα (ERICarts, 2008).

²⁸ Το Ταμείο Συνοχής (Cohesion Fund) της ΕΕ αφορά στα κράτη μέλη που έχουν Ακαθάριστο Εθνικό Εισόδημα μικρότερο του 90% από το μέσο όρο της Ευρώπης ανά κάτοικο. Την περίοδο 2021-2027 θα διαθέσει περίπου 48 δις ευρώ στις χώρες: Βουλγαρία, Ελλάδα, Εσθονία, Λετονία, Λιθουανία, Κροατία, Κύπρος, Μάλτα, Ουγγαρία, Πολωνία, Πορτογαλία, Ρουμανία, Σλοβακία, Σλοβενία και Τσεχία (https://www.europarl.europa.eu/factsheets/el/sheet/96/ταμείο_συνοχής) (ημερομηνία προσπέλασης: 04.11.2024).

²⁹ Το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (European Social Fund+) είναι το κύριο μέσο με το οποίο η Ευρωπαϊκή Ένωση επενδύει στο ανθρώπινο δυναμικό και στηρίζει την υλοποίηση του ευρωπαϊκού πυλώνα κοινωνικών δικαιωμάτων. Με προϋπολογισμό 142,7 δις. ευρώ για την περίοδο 2021-2027, παρέχει σημαντική συνεισφορά στις πολιτικές της ΕΕ για την απασχόληση, την κοινωνία, την εκπαίδευση και τις δεξιότητες, συμπεριλαμβανομένων των διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων σ' αυτούς τους τομείς (<https://european-social-fund-plus>) (ημερομηνία προσπέλασης: 05.11.2024).

³⁰ <https://commission.europa.eu/business-economy-euro/economic> (ημερομηνία προσπέλασης: 05.11.2024).

³¹ https://minfin.gov.gr/dimosies_ependiseis/anaptyxiaka-programmata/espa/ (ημερομηνία προσπέλασης: 05.11.2024).

2.3.1. Πολιτισμός 2000

Το πρόγραμμα **Πολιτισμός 2000 (Culture 2000)**,³² αποτέλεσε ένα σημαντικό ενιαίο εργαλείο χρηματοδότησης και προγραμματισμού στον πολιτιστικό τομέα στην πρώτη (2000-2006) και στην δεύτερη φάση υλοποίησής του (2007-2013). Προσέφερε επιχορηγήσεις για την ανάπτυξη δράσεων συνεργασίας στον καλλιτεχνικό τομέα και έθεσε κατευθύνσεις στην πολιτιστική πολιτική των κρατών μελών της ΕΕ, αναδεικνύοντας τον πολιτισμό ως βασικό οικονομικό παράγοντα, προωθώντας την ιδέα ενός κοινού ευρωπαϊκού πολιτιστικού χώρου που σέβεται και υποστηρίζει την πολιτισμική πολυμορφία. Ωστόσο, τα αρχικά χρηματοδοτικά προγράμματα επικεντρώθηκαν κυρίως σε εφάπαξ επιχορηγήσεις για μεμονωμένα έργα, με περιορισμό στη λήψη χρηματοδότησης περισσότερες από μία φορές εντός του ίδιου έτους, με αποτέλεσμα να δίνεται έμφαση στα βραχυπρόθεσμα αποτελέσματα, χωρίς να διασφαλίζεται η μακροπρόθεσμη βιωσιμότητα ή η συνεχής κινητικότητα και επαγγελματική εξέλιξη των καλλιτεχνών. Η δεύτερη φάση του προγράμματος ενσωμάτωσε την υποστήριξη έργων μεγαλύτερης διάρκειας, έως πέντε έτη, αναδεικνύοντας την ανάγκη για πιο μακροπρόθεσμες και βιώσιμες προσεγγίσεις. Παράλληλα, οι διαφορετικές πολιτιστικές προσεγγίσεις και οι ιδιαίτερες συνθήκες κάθε κράτους μέλους οδήγησαν στην ανάπτυξη διαφοροποιημένων σχημάτων διαχείρισης, προσαρμοσμένων στις εκάστοτε εθνικές ανάγκες (ERICarts, 2008).

2.3.2. Δημιουργική Ευρώπη και υποπρόγραμμα Πολιτισμός

Το πρόγραμμα **Δημιουργική Ευρώπη (Creative Europe)**³³ είναι το μόνο, αποκλειστικά σχεδιασμένο για τον πολιτισμό και αποτελεί τον κύριο χρηματοδοτικό μηχανισμό της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τη στήριξη των πολιτιστικών πολιτικών της. Η αρχική περίοδος 2014-2020, με προϋπολογισμό 1,47 δισεκατομμύρια ευρώ, έδωσε έμφαση στην ενίσχυση της οικονομικής διάστασης του πολιτιστικού τομέα, στην ισόρροπη γεωγραφική και τομεακή χρηματοδότηση, στην ενθάρρυνση της διασυνοριακής συνεργασίας και την προώθηση της κινητικότητας καλλιτεχνών και έργων σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Παράλληλα, αντιμετώπισε εμπόδια και προκλήσεις όπως ο παγκόσμιος ανταγωνισμός, η ψηφιοποίηση, οι γλωσσικοί φραγμοί, η πρόσβαση στη χρηματοδότηση και οι διαφορετικοί εθνικοί κανόνες που οδηγούν σε κατακερματισμό της αγοράς πολιτισμού. Στην περίοδο 2021-2027, το πρόγραμμα συνεχίζεται αυτόνομα με αύξηση του προϋπολογισμού στα 2,44 δισεκατομμύρια ευρώ,³⁴ εστιάζοντας σε νέες προτεραιότητες της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, όπως η κοινωνική ένταξη και συνοχή, η ισότητα των φύλων, η οικολογική διάσταση και η συμβολή του

³² https://minfin.gov.gr/dimosies_ependiseis/anaptyxiaka-programmata/espa/ (ημερομηνία προσπέλασης: 08.11.2024).

³³ <https://culture.ec.europa.eu/creative-europe/about-the-creative-europe> (ημερομηνία προσπέλασης: 08.11.2024).

³⁴ Το ποσό αντιπροσωπεύει το 0,02% του συνολικού προϋπολογισμού της ΕΕ για την ίδια περίοδο.

πολιτισμού στις διεθνείς σχέσεις και την πολιτιστική διπλωματία της ΕΕ. Επιπλέον, για την επίτευξη περισσότερων ευκαιριών διασυνοριακής συνεργασίας,³⁵ υιοθετήθηκαν μηχανισμοί απλούστευσης και μεγαλύτερη ευελιξία πρόσβασης στο πρόγραμμα, ιδιαίτερα για μικρούς φορείς που αποτελούν την πλειονότητα του πολιτιστικού τομέα³⁶ (European Parliament, 2021a).

Το σκέλος «Πολιτισμός» του προγράμματος θέτει ως προτεραιότητες τη διεθνή κινητικότητα καλλιτεχνών και πολιτιστικών φορέων, που χαρακτηρίζεται ως προστιθέμενη αξία της ΕΕ, τη διασυνοριακή διάσταση της συνεργασίας, την προβολή και προώθηση ευρωπαϊκών έργων εντός και εκτός Ε.Ε. και τη δημιουργία σταθερών δικτύων και καινοτόμων επιχειρηματικών μοντέλων. Εστιάζει στην αύξηση της πρόσβασης και της συμμετοχής του κοινού στα καλλιτεχνικά έργα, στην πολιτισμική και γλωσσική πολυμορφία, στον διαπολιτισμικό διάλογο, στην εκπαίδευση και την ανάπτυξη ικανοτήτων δημιουργών και φορέων πολιτισμού, συμβάλλοντας στην ενδυνάμωση της ευρωπαϊκής πολιτιστικής ταυτότητας (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2022). Το πρόγραμμα βοήθησε ιδιαίτερα τον τομέα του πολιτισμού στην Ελλάδα κατά την οικονομική κρίση που περιόρισε τους διαθέσιμους χρηματοοικονομικούς πόρους, βοηθώντας 120 μεσαίους και μικρούς οργανισμούς (3,56% του συνόλου), στην ενίσχυση της ανάπτυξης σχέσεων και δικτύωσης με τους κοινωνικούς εταίρους και τον εμπλουτισμό των σχετικών γνώσεων (Μάργαρη, 2021 σ.24).

2.3.3. i-portunus

Το πρόγραμμα *i-portunus*, το οποίο υλοποιήθηκε από το 2019 έως το 2022, αποτέλεσε ένα πιλοτικό σχέδιο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την κινητικότητα νέων καλλιτεχνών και επαγγελματιών του πολιτισμού. Χρηματοδοτήθηκε από το πρόγραμμα «Δημιουργική Ευρώπη» και στόχευε στη διευκόλυνση βραχυπρόθεσμων, ευέλικτων διασυνοριακών μετακινήσεων στις ευρωπαϊκές χώρες, για την ανάπτυξη διεθνών συνεργασιών και την ανταλλαγή πολιτισμικών εμπειριών. Το καινοτόμο πρόγραμμα κινητικότητας, που καμία χώρα δεν είχε τη δυνατότητα μεμονωμένης διαχείρισής του, διοικούταν από μια κοινοπραξία με επικεφαλής το Goethe Institut, το Γαλλικό Ινστιτούτο, την Izolyatsia στην Ουκρανία και την Αποικία Τέχνης Nida της Ακαδημίας Τεχνών του Βίλνιους (On The Move, 2019a).

Το *i-portunus* σχεδιάστηκε με γνώμονα τις ανάγκες των καλλιτεχνών και επαγγελματιών του πολιτισμού που μπορούσαν να επιλέξουν τις επιθυμητές χώρες και συνεργασίες. Δυνατότητα υποβολής αιτήσεων είχαν όλοι οι μεμονωμένοι καλλιτέχνες αλλά και οργανισμοί υποδοχής, όπως

³⁵ Το σκέλος του προγράμματος έχει στόχο την προώθηση της συνεργασίας και της ανάπτυξης διακρατικών πολιτικών, δημιουργώντας ένα δίκτυο 40 εθνικών Creative Europe Desks, για την παροχή βοήθειας σχετικά με το πρόγραμμα στα συμμετέχοντα κράτη μέλη.

³⁶ Το πρόγραμμα υποστηρίζει μικρούς και πολύ μικρούς οργανισμούς για να μπορέσουν να λειτουργήσουν διεθνώς, με τρεις τύπους έργων: μικρής κλίμακας (2 οργανισμοί από 2 διαφορετικές χώρες), μεσαίας κλίμακας (5 οργανισμοί από 5 χώρες) και μεγάλης κλίμακας (τουλάχιστον 10 οργανισμοί από 10 χώρες) (European Parliament, 2021).

ΜΚΟ, ιδρύματα, δημόσιοι ή ιδιωτικοί φορείς, εφόσον είχαν έδρα στις συμμετέχουσες χώρες στο πρόγραμμα Δημιουργική Ευρώπη. Μέσω τριών προσκλήσεων, το i-Portunus δέχθηκε 2.500 αιτήσεις από περισσότερους από 3.200 συμμετέχοντες από 41 χώρες, αποδεικνύοντας την υψηλή ζήτηση για καλλιτεχνική κινητικότητα. Συνολικά, υποστηρίχθηκαν 337 αιτήσεις με χρηματοδότηση ύψους 620.933 ευρώ, αν και η λαμβανόμενη ατομική χρηματοδότηση ήταν περιορισμένη (1.500-3.400€). Οι αιτήσεις αφορούσαν κυρίως στις παραστατικές (46%) και εικαστικές τέχνες (54%), με τις μετακινήσεις να έχουν διάρκεια 15-85 ημερών. Οι σκοποί της κινητικότητας ήταν φιλοξενία για παραγωγή (38%), διεθνείς συνεργασίες (37%), επαγγελματική ανάπτυξη (14,5%), παρουσίαση (7,5%), πολιτισμική αλλαγή (3%). Όσον αφορά στους επιλεγμένους προορισμούς, το 87% των αιτούντων επέλεξαν να μεταβούν σε κράτη μέλη της ΕΕ, το 10% σε ευρωπαϊκές χώρες εκτός των κρατών μελών της ΕΕ και το 3% σε μη ευρωπαϊκές χώρες. Κατά 69% οι αιτούντες επέλεξαν τις χώρες της Δυτικής Ευρώπης: Γαλλία, Ιταλία, Γερμανία, Ηνωμένο Βασίλειο, Ολλανδία, Ισπανία, Βέλγιο, Πορτογαλία και Φινλανδία (On The Move, 2019a).

Τα αποτελέσματα του προγράμματος ανέδειξαν σημαντικές επιτυχίες, όπως η απόκτηση νέων δεξιοτήτων από το 97% των συμμετεχόντων, η ανάπτυξη νέων αγορών και ακροατηρίων (94%) και η σύναψη νέων συνεργασιών (94%). Παράλληλα, το πρόγραμμα συνέβαλε στην αντιμετώπιση ανισοτήτων στην πρόσβαση στις ευκαιρίες κινητικότητας και προώθησε τη συζήτηση για δίκαιες πολιτιστικές σχέσεις και ζητήματα περιβαλλοντικής βιωσιμότητας. Η προστιθέμενη αξία του i-portunus έγκειται στον πειραματικό του χαρακτήρα, τη συγκέντρωση πληροφοριών και την ενίσχυση της πολιτιστικής συνεργασίας σε ευρωπαϊκό επίπεδο, προετοιμάζοντας το έδαφος για την ανάπτυξη ενός πιο δομημένου συστήματος κινητικότητας στο μέλλον (On The Move, 2019a). Η εφαρμογή του προγράμματος στην Ελλάδα υποστηρίχθηκε από το Γραφείο Δημιουργική Ευρώπη Ελλάδας, το οποίο υπάγεται στο Τμήμα Ευρωπαϊκής Ένωσης της Διεύθυνσης Διεθνών Σχέσεων και Ε.Ε. του ΥΠΠΟ.

2.3.4. Culture Moves Europe

Το πρόγραμμα **Ο Πολιτισμός κινεί την Ευρώπη (Culture Moves Europe) 2022-2025**³⁷ αποτελεί τη μεγαλύτερη πρωτοβουλία κινητικότητας για καλλιτέχνες και επαγγελματίες του πολιτιστικού τομέα στην Ευρώπη, με συνολικό προϋπολογισμό 21 εκατομμυρίων ευρώ. Σχεδιάστηκε με βάση την εμπειρία του πιλοτικού προγράμματος i-portunus και υλοποιείται στο πλαίσιο του προγράμματος «Δημιουργική Ευρώπη», με κύρια διαχείριση από το Ινστιτούτο Goethe για λογαριασμό της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Στο πρόγραμμα συμμετέχουν εκπρόσωποι των θεσμικών οργάνων της ΕΕ,

³⁷ <https://culture.ec.europa.eu/creative-europe/creative-europe-> (ημερομηνία προσπέλασης: 10.11.2024).

ενδιαφερόμενα μέρη και πολιτιστικές οργανώσεις με σκοπό να αντιμετωπιστούν οι πιεστικές ανάγκες του πολιτιστικού και δημιουργικού τομέα.³⁸

Το Culture Moves Europe επιδιώκει να προσφέρει βιώσιμες και χωρίς αποκλεισμούς ευκαιρίες ατομικής κινητικότητας και φιλοξενίας, δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση σε ανερχόμενους καλλιτέχνες. Μέσω διαδοχικών προκλήσεων υποβολής αιτήσεων και μηνιαίων αξιολογήσεων, στοχεύει στην υποστήριξη περίπου 7.000 καλλιτεχνών και επαγγελματιών από διάφορους πολιτιστικούς τομείς, όπως οι παραστατικές και εικαστικές τέχνες, η αρχιτεκτονική, η λογοτεχνία και η μουσική, ενισχύοντας την πολιτισμική πολυμορφία και τις διεθνείς συνεργασίες. Οι συμμετέχοντες μπορούν να μετακινηθούν ή να φιλοξενηθούν σε μία από τις 40 συμμετέχουσες χώρες για να δημιουργήσουν έργα, να διερευνήσουν νέες ιδέες, να αναπτύξουν δεξιότητες και να συνεργαστούν με ομολόγους τους. Η διάρκεια κάθε ταξιδιού κυμαίνεται από 7 έως 60 ημέρες για μεμονωμένα άτομα και από 7 έως 21 ημέρες για ομάδες 2 - 5 ατόμων. Η οικονομική υποστήριξη περιλαμβάνει τα έξοδα ταξιδιού (350 ευρώ για αποστάσεις έως 5.000 χλμ. και 700 ευρώ για μεγαλύτερες αποστάσεις, με επιπλέον κίνητρα για μη χρήση αεροπλάνου) και διαμονής (75 ευρώ ημερησίως). Παρέχονται πρόσθετες ενισχύσεις για άτομα με αναπηρία, καλλιτέχνες από απομακρυσμένες περιοχές, γονείς με παιδιά κάτω των 10 ετών και όσους χρειάζονται θεωρήσεις. Ειδικές ρυθμίσεις ισχύουν για καλλιτέχνες από την Ουκρανία που δεν μπορούν να ταξιδέψουν, μέσω εικονικής κινητικότητας, με ημερήσια αποζημίωση 35 ευρώ. Το πρόγραμμα αποτελεί ένα σημαντικό βήμα προς την υποστήριξη του πολιτιστικού και δημιουργικού τομέα, προάγοντας τη διεθνή συνεργασία και την πολιτιστική πολυμορφία στην Ευρώπη.³⁹

2.3.5. Perform Europe

Ένα μακροπρόθεσμο πρόγραμμα χρηματοδότησης της ΕΕ που αναπτύχθηκε στο πλαίσιο της Δημιουργικής Ευρώπης και υποστηρίζει την καλλιτεχνική κινητικότητα, είναι το **Perform Europe**, που διευκολύνει τη διεθνή δικτύωση και προάγει βιώσιμες περιοδείες των ευρωπαϊκών παραστατικών τεχνών. Διευθύνεται από μια κοινοπραξία των ευρωπαϊκών δικτύων παραστατικών τεχνών: IETM-Διεθνές δίκτυο για σύγχρονες τέχνες του θεάματος, Ευρωπαϊκό Δίκτυο Ανάπτυξης Χορού (EDN), European Festivals Association (EFA), Circostrada, Pearle* (Live Performance Europe), IDEA Consult. Από το 2020 έως το 2022, υποστήριξε 19 συνεργασίες για την παρουσίαση 45 έργων, με περισσότερες από 250 παραστάσεις σε 27 χώρες και συνολικό κόστος 2,25 εκατομμυρίων ευρώ. Το νέο πρόγραμμα 2023-2026 υποστηρίζει περίπου 35 έργα συνεργασίας, εστιάζοντας στην ένταξη, την ποικιλομορφία και την καταπολέμηση της κλιματικής αλλαγής. Το

³⁸ <https://www.goethe.de/ins/be/en/kul/eur/cme.html> (ημερομηνία προσπέλασης: 11.11.2024).

³⁹ European Commission-Europe moves culture (ημερομηνία προσπέλασης: 12.11.2024).

Perform Europe διοργανώνει εκδηλώσεις ενημέρωσης, προώθησης και ανταλλαγής γνώσεων, ώστε οι υποψήφιοι μέσω διαδικτυακών εφαρμογών, να βρουν συνεργάτες για τη συνδημιουργία προτάσεων και αιτήσεων επιχορήγησης.⁴⁰

Εκτός από το πρόγραμμα «Δημιουργική Ευρώπη», η ΕΕ έχει αναπτύξει και άλλες πρωτοβουλίες και χρηματοδοτικά προγράμματα που υποστηρίζουν μερικώς την κινητικότητα:

2.3.6. Horizon Europe

Το [Horizon Europe](#)⁴¹ αποτελεί το μεγαλύτερο πρόγραμμα της ΕΕ έρευνας και καινοτομίας, με στόχο να αντιμετωπιστεί η κλιματική αλλαγή, να επιτευχθούν οι στόχοι βιώσιμης ανάπτυξης του ΟΗΕ και να ενισχυθεί η ανταγωνιστικότητα και η ανάπτυξη της ΕΕ. Στο πλαίσιο του αρχικού προγράμματος Horizon 2020, που δεν είχε μεγάλη σχέση με τον πολιτισμό, αναπτύχθηκε η πρωτοβουλία [S+T+ARTS](#)⁴² (Science + Technology + Arts) και το [πρόγραμμα φιλοξενίας STARTS](#),⁴³ με σκοπό την ενίσχυση της συνεργασίας καλλιτεχνών, επιστημόνων και ερευνητών. Στη νέα περίοδο 2021-2027, με συνολικό προϋπολογισμό 93,5 δις ευρώ, το πρόγραμμα Horizon περιλαμβάνει το σκέλος 2: «Πολιτισμός, δημιουργικότητα και κοινωνία χωρίς αποκλεισμούς» (Culture, creativity and Inclusive society),⁴⁴ στο οποίο μπορούν να υποβάλλουν αίτηση συμμετοχής νομικά πρόσωπα από τα κράτη μέλη.⁴⁵

2.3.7. Erasmus+

Το εμβληματικό εκπαιδευτικό πρόγραμμα [Erasmus+](#)⁴⁶ ξεκίνησε το 1987 από 11 ευρωπαϊκές χώρες⁴⁷ για την ανταλλαγή φοιτητών και έκτοτε εξελίσσεται συνεχώς, εστιάζοντας στη νεολαία, τον αθλητισμό και τον πολιτισμό, προωθώντας τη δια βίου και χωρίς αποκλεισμούς μάθηση, την κοινωνική συνοχή, την καινοτομία και τη διατομεακή συνεργασία με την παροχή ευκαιριών κινητικότητας και χρηματοδότησης συνεργατικών έργων στην Ευρώπη. Την περίοδο 2021-2027, διαθέτει προϋπολογισμό 28,4 δισεκατομμυρίων ευρώ και περιλαμβάνει έργα για την υποστήριξη του πολιτισμού και ειδικότερα του τομέα των παραστατικών τεχνών στην Ευρώπη, όπως το [Learning Trajectories](#),⁴⁸ το οποίο διερευνά βέλτιστες πρακτικές και προγράμματα καθοδήγησης για τη διεθνή

⁴⁰ <https://performeurope.eu/about-us/#who-we-are> (ημερομηνία προσπέλασης: 12.11.2024).

⁴¹ <https://research-and-innovation.ec.europa.eu/funding/funding> (ημερομηνία προσπέλασης: 12.11.2024).

⁴² <https://starts.eu/> (ημερομηνία προσπέλασης: 12.11.2024).

⁴³ <https://vertigo.starts.eu/> (ημερομηνία προσπέλασης: 12.11.2024).

⁴⁴ <https://research-and-innovation.ec.europa.eu/funding/> (ημερομηνία προσπέλασης: 12.11.2024).

⁴⁵ <https://culture.ec.europa.eu/mobility-of-artists-and-cultural-professionals> (ημερομηνία προσπέλασης: 13.11.2024).

⁴⁶ <https://erasmus-plus.ec.europa.eu/> (ημερομηνία προσπέλασης: 12.11.2024).

⁴⁷ Βέλγιο, Δανία, Γερμανία, Ελλάδα, Γαλλία, Ιρλανδία, Ιταλία, Ολλανδία, Πορτογαλία, Ισπανία και Ηνωμένο Βασίλειο.

⁴⁸ <https://www.trajectories.eu/> (ημερομηνία προσπέλασης: 13.11.2024).

εξέλιξη της σταδιοδρομίας των καλλιτεχνών, που αναπτύσσονται, υποστηρίζονται ή διευκολύνονται από ενδιαμέσους οργανισμούς. Συντονίζεται από την EUNIA (Σουηδία) σε συνεργασία με το FACE – Fresh Arts Coalition Europe (Γαλλία), το MateraHub (Ιταλία) και το On the Move (Βέλγιο) (Learning Trajectories, 2022).

Επιπλέον, στον χώρο των μικρομεσαίων επιχειρήσεων και στο πλαίσιο της πολιτικής της ΕΕ για την ενιαία αγορά, αναπτύχθηκε το χρηματοδοτικό πρόγραμμα διασυνοριακής ανταλλαγής Erasmus για νέους επιχειρηματίες (Erasmus for Young Entrepreneurs), μεταξύ των οποίων περιλαμβάνονται και πολιτιστικοί οργανισμοί, διαθέτοντας επιχορηγήσεις από 30.000 έως 300.000 ευρώ μεταξύ των ετών 2021-2027.⁴⁹

2.4. Η χρηματοδότηση της πολιτιστικής κινητικότητας στην Ελλάδα

Η χρηματοδότηση του πολιτιστικού τομέα στην Ελλάδα χαρακτηρίζεται από περιορισμένη ρευστότητα και δυσκολίες βιωσιμότητας εξαιτίας της δημοσιονομικής κρίσης, της μείωσης της κρατικής χρηματοδότησης και της ανταγωνιστικότητας στην αγορά πολιτισμού. Το ΥΠΠΟ, με τους περιορισμένους οικονομικούς πόρους που διαθέτει από τον κρατικό τακτικό προϋπολογισμό και το πρόγραμμα δημόσιων επενδύσεων, χρηματοδοτεί τον πολιτισμό κυρίως μέσω των Κοινοτικών Πλαισίων Στήριξης και τα ευρωπαϊκά κονδύλια (Αυδίκος, 2014). Ωστόσο, η Ελλάδα κατατάσσεται στις τελευταίες θέσεις στην ΕΕ όσον αφορά στο ποσοστό του ΑΕΠ που διατίθεται στον πολιτιστικό τομέα, γεγονός που αντικατοπτρίζει την υποβάθμιση του πολιτισμού ως στρατηγικού αναπτυξιακού τομέα και την αποσπασματικότητα των πολιτιστικών πολιτικών. Ταυτόχρονα, οι υφιστάμενες εθνικές πρωτοβουλίες για την ενίσχυση της πολιτιστικής κινητικότητας έχουν ελάχιστη ή καθόλου συμπληρωματικότητα με πρωτοβουλίες της ΕΕ (Γιαννόπουλος κ.συν., 2023).

Η επιχορήγηση του ΥΠΠΟ αφορά σε δύο κύριες κατηγορίες φορέων: μεγάλους δημόσιους ή εποπτευόμενους οργανισμούς (Εθνικό Θέατρο, ΕΛΣ, Μέγαρο Μουσικής, ΦΑΕ, κ.ά.) που λαμβάνουν τακτικές και έκτακτες επιχορηγήσεις, καθώς και ιδιωτικούς καλλιτεχνικούς φορείς (ιδρύματα, θεατρικές και χορευτικές ομάδες, κ.ά.) οι οποίοι εξαρτώνται από μικρές ετήσιες ενισχύσεις. Επιπλέον, το ΥΠΠΟ διαθέτει την ετήσια χρηματοδότηση κατά 75% σε δράσεις για την πολιτιστική κληρονομιά, δίνοντας μικρότερη έμφαση στον σύγχρονο πολιτισμό, περιορίζοντας, μεταξύ άλλων, την εξωστρέφεια και τη διεθνή κινητικότητα των καλλιτεχνών και των πολιτιστικών φορέων.⁵⁰

Το Εθνικό Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας (ΕΣΑΑ) της Ελλάδας 2.0 για τα έτη 2021-2026 αναπτύχθηκε στο πλαίσιο του Μηχανισμού Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας της ΕΕ, ένα προσωρινό

⁴⁹ <https://www.erasmus-entrepreneurs.eu/index.php?lan=en> (ημερομηνία προσπέλασης: 14.11.2024).

⁵⁰ Τηλεφωνική ενημέρωση στη γράφουσα από τη Γενική Γραμματεία Σύγχρονου Πολιτισμού, Διεύθυνση Ανάπτυξης Σύγχρονης Δημιουργίας (Δ/ντρια: Μόνικα Τσιλιμπέρδη) στις 12.11.2024.

μέσο και κεντρικό στοιχείο του [NextGenerationEU](#)⁵¹ στη βάση ενός σχεδίου ανάκαμψης και ισχυροποίησης της ΕΕ από την κρίση της πανδημίας, συνολικής χρηματοδότησης 650 δισεκατομμυρίων ευρώ. Οι κατευθυντήριες γραμμές της Ελλάδας 2.0, με συνολικό προϋπολογισμό 35,95 δις ευρώ, είναι η πράσινη μετάβαση, ο ψηφιακός μετασχηματισμός, η βιωσιμότητα, η απασχόληση και κοινωνική συνοχή, η μακροοικονομική σταθερότητα μέσω ιδιωτικών επενδύσεων και ο μετασχηματισμός της οικονομίας. Ταυτόχρονα, το ΕΣΑΑ διαρθρώνεται σε συσχέτιση με άλλες εθνικές πολιτικές, στρατηγικές και σχέδια δράσης, όπως το ΕΣΠΑ 2021-2027. Ο πολιτιστικός τομέας προσεγγίζεται κυρίως στον άξονα 4.6: «Εκσυγχρονισμός και βελτίωση της ανθεκτικότητας κύριων κλάδων οικονομίας της χώρας», που θεωρούνται ο τουρισμός, ο πολιτισμός, η μεταποίηση, ο αγροτικός τομέας και οι υποδομές. Περιλαμβάνει πολιτικές ενίσχυσης του πολιτισμού, με μεταρρυθμίσεις στην απασχόληση, αξιοποιώντας τον πολιτισμό ως μοχλό ανάπτυξης, διαθέτοντας 14 εκατομμύρια ευρώ σε πρωτοβουλίες εξωστρέφειας για την προώθηση των ελληνικών πολιτιστικών εξαγωγών και την ενίσχυση του ελληνικού πολιτιστικού brand (Ελλάδα 2.0).⁵²

Εναλλακτικές μορφές οικονομικής ενίσχυσης & πολιτιστική χορηγία

Η μείωση της κρατικής επιχορήγησης των πολιτισμικών οργανισμών στην Ελλάδα, κατέστησε αναγκαία για τη διασφάλιση της βιωσιμότητάς τους την στροφή και αξιοποίηση εναλλακτικών μορφών οικονομικής ενίσχυσης, όπως ιδιωτικά κεφάλαια, ευρωπαϊκές επιχορηγήσεις, δωρεές και, κυρίως, πολιτιστικές χορηγίες (Γκαντζιάς & Κορρές, 2011, σ.69).

Η πολιτιστική χορηγία, που αποτελεί εργαλείο πολιτισμικής και οικονομικής ανάπτυξης, προσδιορίζεται νομοθετικά με τον Ν.3525/2007⁵³ ως μια μορφή οικονομικής παροχής σε είδος ή άυλα αγαθά, οριοθετώντας με σαφήνεια τη διαφορά της από τις δωρεές ή τις διαφημίσεις (Γκαντζιάς & Κορρές, 2011, σ.76). Η χορηγία λειτουργεί και ως στρατηγική επιχειρηματική πρακτική, συνιστώντας μια μορφή συνεισφοράς που εντάσσεται στο πλαίσιο της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης των εταιριών, εφόσον προσφέρεται με αντάλλαγμα την προβολή και ενίσχυση της κοινωνικής εικόνας του χορηγού, τη διεύρυνση της δημόσιας παρουσίας και αναγνωρισιμότητας του μέσω της ενεργούς συμμετοχής του στον πολιτισμό. Αποτελεί μια αμφίδρομη πολιτιστική ανταλλαγή με πολλαπλά αντισταθμιστικά οφέλη για τον χορηγό και τον χορηγούμενο, ενισχύοντας την πολιτιστική συνοχή σε ένα ψηφιοποιημένο και παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον (Γκαντζιάς, 2020, σ.81-85).

Το ελληνικό νομοθετικό πλαίσιο, παρά τα πλεονεκτήματα και την πρόβλεψη συγκεκριμένων διαδικασιών, συμβάσεων και οργάνων αξιολόγησης, χαρακτηρίζεται από υπερβολική γραφειοκρατία

⁵¹ <https://commission.europa.eu/eu-budget/NextGenerationEU> (ημερομηνία προσπέλασης: 14.11.2024).

⁵² <https://greece20.gov.gr/> (ημερομηνία προσπέλασης: 15.11.2024).

⁵³ https://www.culture.gov.gr/DocLib/politistik_i_xorigia_2022.pdf (ημερομηνία προσπέλασης: 15.11.2024).

και ασάφειες, δημιουργώντας εμπόδια που αποθαρρύνουν τη συμμετοχή χορηγών, απαιτώντας ουσιαστική μεταρρύθμιση και απλοποίηση διαδικασιών (Γκαντζιάς, 2010, σ.161). Η ψηφιακή παγκοσμιοποίηση και η τεχνολογική πρόοδος επιβάλλουν την αναμόρφωση της πολιτικής χορηγιών με σύγχρονες προσεγγίσεις, όπως η ψηφιακή διαχείριση, η ενιαία νομοθετική ρύθμιση και η δημοσιοποίηση των οικονομικών δεδομένων στον κυβερνοχώρο για τη διαφάνεια, αξιοπιστία και ενθάρρυνση της ιδιωτικής συμμετοχής στην παραγωγή πολιτιστικών δραστηριοτήτων. Παράλληλα, η ενεργή εμπλοκή των οργανισμών με εξειδικευμένα τμήματα και καινοτόμες στρατηγικές για την πολιτιστική χορηγία, μπορούν να ενισχύσουν σημαντικά την ανθεκτικότητα και τον κοινωνικό ρόλο του ελληνικού πολιτιστικού τομέα στο μεταβαλλόμενο διεθνές περιβάλλον (Γκαντζιάς & Κορρές, 2011, σ.76, 81).

2.5. Προγράμματα & σημεία πληροφόρησης για την κινητικότητα στα κράτη μέλη της ΕΕ

Τα κράτη μέλη της ΕΕ υλοποιούν πολυάριθμα εθνικά προγράμματα που υποστηρίζουν την κινητικότητα καλλιτεχνών και επαγγελματιών του πολιτισμού είτε μέσω εξειδικευμένων επιχορηγήσεων είτε ως μέρος ευρύτερων κρατικών πολιτιστικών στρατηγικών. Τα προγράμματα κινητικότητας χωρίζονται σε δύο κατηγορίες: εκείνα που καλύπτουν άμεσα έξοδα ταξιδιού, διαμονής και διεθνών συνεργασιών και εκείνα που ενσωματώνουν την κινητικότητα ως δευτερεύον στόχο στο πλαίσιο μεγαλύτερων πολιτιστικών έργων (ERICarts, 2008). Ωστόσο, παρά την ποικιλομορφία των προγραμμάτων, σημαντικές προκλήσεις παραμένουν, ιδιαίτερα για καλλιτέχνες από αναπτυσσόμενες χώρες, οι οποίοι συχνά αντιμετωπίζουν περιορισμένους πόρους και γραφειοκρατικά εμπόδια που δυσχεραίνουν την πρόσβασή τους στα προγράμματα.

Για τη διευκόλυνση της διασυνοριακής πολιτιστικής κινητικότητας, η ΕΕ χρηματοδοτεί από το 2002 το διεθνές πολιτιστικό δίκτυο [On The Move \(OTM\)](#), που διαθέτει περισσότερα από 30 μέλη τοπικών και εθνικών φορέων από 23 χώρες της Ευρώπης. Το OTM έχει δημιουργήσει μια διαδικτυακή πλατφόρμα πληροφοριών που ενημερώνεται συνεχώς, με ευκαιρίες χρηματοδότησης, νέα, οδηγούς και διαδικτυακά σεμινάρια κατάρτισης, καθώς και τέσσερα σημεία πληροφόρησης στο Βέλγιο, την Ολλανδία, την Ουαλία και την Ισπανία. Επίσης, συνέταξε έναν κατάλογο για τον έλεγχο των αρχών που πρέπει να τηρούνται από όσους χαράσσουν την πολιτιστική πολιτική και τους πολιτιστικούς φορείς της ΕΕ για να ασκήσουν, να υποστηρίξουν και να χρηματοδοτήσουν την πολιτιστική κινητικότητα, όσον αφορά στις διοικητικές και κοινωνικές πτυχές που περιλαμβάνουν τις συνθήκες εργασίας (μισθοί, ασφάλειες, κοινωνική ασφάλιση, μη διάκριση) και περιβαλλοντικές αρχές, όπως τη μείωση των επιπτώσεων της κινητικότητας στο περιβάλλον (π.χ. ενοικίαση αντί για αγορά,

ανακύκλωση υλικών, χρήση φιλικού προς το περιβάλλον εξοπλισμού, μείωση των ατμοσφαιρικών και άλλων ρύπων, κ.ά.).⁵⁴

Παράλληλα, σε κάποιες ευρωπαϊκές χώρες έχουν δημιουργηθεί **Σημεία Πληροφόρησης για την Κινητικότητα** (Mobility Information Points/MIPs),⁵⁵ τα οποία είναι κέντρα ή δικτυακοί τόποι που παρέχουν δωρεάν πληροφορίες και εξατομικευμένες υπηρεσίες στους καλλιτέχνες που κινούνται και εργάζονται διασυνοριακά. Τα MIPs διαφέρουν ως προς τη δομή ή την οργάνωσή τους, αποτελώντας αυτόνομους οργανισμούς ή μέρος υφιστάμενων δημόσιων ή επιχορηγούμενων πολιτιστικών φορέων. Στόχος τους αποτελεί η αντιμετώπιση των ενδεχόμενων διοικητικών προκλήσεων και η βελτίωση των συνθηκών διεθνούς εργασίας των καλλιτεχνών ή επαγγελματιών του πολιτιστικού τομέα.⁵⁶ Ενδεικτικά προγράμματα και δομές πληροφόρησης για την ενίσχυση της πολιτιστικής κινητικότητας στις ευρωπαϊκές χώρες αναλύονται στο Παράρτημα Β.

⁵⁴ <https://on-the-move.org/> (ημερομηνία προσπέλασης: 16.11.2024).

⁵⁵ Διαθέσιμα στις χώρες: Αυστρία, Βέλγιο, Γαλλία, Γερμανία, Μεγάλη Βρετανία, Ολλανδία, Πορτογαλία, Σλοβενία, Τσεχία.

⁵⁶ <https://on-the-move.org/network/mobility-information-points> (ημερομηνία προσπέλασης: 16.11.2024).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Προγράμματα διεθνούς πολιτιστικής κινητικότητας στην Ελλάδα & εμπειρίες καλλιτεχνών

3.1. Πολιτιστικοί οργανισμοί: πολιτιστική διαχείριση & στρατηγική

Οι πολιτιστικοί οργανισμοί (ΠΟ) αποτελούν βασικούς φορείς πολιτισμού και οργανωμένες δομές που, με συγκεκριμένες διαδικασίες διοίκησης, διαχειρίζονται, παράγουν και προωθούν πολιτιστικά αγαθά στο πραγματικό και ψηφιακό τοπίο, ακολουθώντας τις αρχές του δημοσίου συμφέροντος και ανταποκρινόμενοι στις διαρκώς μεταβαλλόμενες ανάγκες της κοινωνίας (Γκαντζιάς, 2020, σ.23). Η αποστολή τους δεν περιορίζεται μόνο στη στήριξη και ανάπτυξη της καλλιτεχνικής δημιουργίας μέσω της πρωτογενούς παραγωγής έργων τέχνης, αλλά επεκτείνεται στη διατήρηση, ανάδειξη και αξιοποίηση της πολιτιστικής κληρονομιάς, καθώς και στη δημιουργία ενός πλαισίου που ενισχύει τον διαπολιτισμικό διάλογο και τη συλλογική μνήμη. Επιπλέον, οι ΠΟ λειτουργούν ως γέφυρα μεταξύ παράδοσης και καινοτομίας, ενσωματώνοντας σύγχρονες τεχνολογίες και ψηφιακές πλατφόρμες για τη διάδοση του πολιτιστικού περιεχομένου σε ένα διευρυμένο και διεθνοποιημένο κοινό.

Παράλληλα, οι ΠΟ διαδραματίζουν κρίσιμο ρόλο στην ενίσχυση της δημιουργικής οικονομίας, όχι μόνο ως παραγωγοί πολιτιστικών προϊόντων και υπηρεσιών, αλλά και ως καταλύτες για την ανάπτυξη καινοτόμων συνεργασιών με άλλους τομείς, όπως ο τουρισμός, η εκπαίδευση, η τεχνολογία και η βιώσιμη ανάπτυξη. Μέσω εκπαιδευτικών και συμμετοχικών δράσεων ενισχύουν την πολιτιστική παιδεία, προωθούν την προσβασιμότητα και ενθαρρύνουν τη συμμετοχή διαφόρων κοινωνικών ομάδων, δίνοντας έμφαση στη συμπερίληψη και τη δημοκρατικοποίηση της πολιτιστικής εμπειρίας. Επιπρόσθετα, η πολιτιστική πολιτική των ΠΟ διαμορφώνει συνθήκες οικονομικής ανάπτυξης, καθώς προσελκύει επενδύσεις, ενισχύει την τοπική και διεθνή πολιτιστική δικτύωση και συμβάλλει στην τουριστική ανάπτυξη μέσω της ανάδειξης πολιτιστικών διαδρομών, φεστιβάλ και καλλιτεχνικών διοργανώσεων. Έτσι, η συμβολή των πολιτιστικών οργανισμών εκτείνεται πέρα από την καλλιέργεια της πολιτιστικής ταυτότητας, επηρεάζοντας τη βιώσιμη ανάπτυξη, την κοινωνική συνοχή και τη συνολική κοινωνικοοικονομική πρόοδο. Σε μια εποχή όπου η πολιτιστική βιομηχανία αποτελεί στρατηγικό τομέα για την ανάπτυξη των σύγχρονων κοινωνιών, η λειτουργία των ΠΟ καθίσταται ακόμα πιο κρίσιμη, καθώς συνδυάζει την πολιτιστική διαχείριση με τις απαιτήσεις της ψηφιακής εποχής και της παγκοσμιοποίησης, διαμορφώνοντας ένα πολυεπίπεδο και δυναμικό πεδίο δράσης (Γιαννόπουλος κ.συν., 2012).

Η καλλιτεχνική δημιουργία συνδέεται πλέον άμεσα με τη βιωσιμότητα των πολιτιστικών οργανισμών, οι οποίοι καλούνται να ανταποκριθούν στις διαρκώς μεταβαλλόμενες συνθήκες του σύγχρονου κόσμου. Η παγκοσμιοποίηση, οι κοινωνικοοικονομικές και γεωπολιτικές ανακατατάξεις,

το πολυπολιτισμικό και δικτυωμένο περιβάλλον, η αλματώδης τεχνολογική ανάπτυξη και η ψηφιοποίηση του πολιτισμού δημιουργούν νέες απαιτήσεις και προκλήσεις που διαφοροποιούν ριζικά το τοπίο σε σχέση με το παρελθόν. Επιπλέον, το έντονα ανταγωνιστικό πεδίο της πολιτιστικής αγοράς τόσο σε τοπικό όσο και σε διεθνές επίπεδο, η μείωση των δημόσιων και ιδιωτικών πόρων για την πολιτιστική χρηματοδότηση εξαιτίας οικονομικών κρίσεων, αλλά και η υποτίμηση της σύγχρονης καλλιτεχνικής δημιουργίας έναντι της πολιτιστικής κληρονομιάς, επιτείνουν την ανάγκη για στρατηγική προσαρμογή και διαχείριση. Παράλληλα, οι περιβαλλοντικές προκλήσεις και οι αρχές της βιώσιμης ανάπτυξης επιβάλλουν στους πολιτιστικούς οργανισμούς να υιοθετήσουν πρακτικές οικολογικής διαχείρισης, περιορισμού του ενεργειακού τους αποτυπώματος και προώθησης ενός πολιτιστικού μοντέλου που ευθυγραμμίζεται με την πράσινη οικονομία.

Υπό αυτές τις συνθήκες, οι πολιτιστικοί οργανισμοί αναγκάζονται να επαναπροσδιορίσουν τις στρατηγικές τους και να αναπτύξουν νέους τρόπους οργάνωσης, διαχείρισης και λειτουργίας (Χαμπούρη-Ιωαννίδου, 2003, σ.34). Κεντρικό σημείο σε αυτήν τη διαδικασία αποτελεί η διαμόρφωση και εφαρμογή ενός μακροπρόθεσμου, ευέλικτου και δυναμικού στρατηγικού σχεδιασμού που λαμβάνει υπόψη τις σύγχρονες κοινωνικές, οικονομικές και τεχνολογικές εξελίξεις. Ο σχεδιασμός αυτός περιλαμβάνει την αξιολόγηση του εσωτερικού και εξωτερικού περιβάλλοντος του οργανισμού, τον σαφή καθορισμό αντικειμενικών στόχων που να συνάδουν με την αποστολή, το όραμα και τις αξίες του, τον προγραμματισμό επιμέρους δράσεων, την αξιοποίηση νέων χρηματοδοτικών εργαλείων, όπως οι μικροχρηματοδοτήσεις και η εταιρική χορηγία, καθώς και την ενίσχυση των συνεργειών με άλλους φορείς και οργανισμούς σε εθνικό και διεθνές επίπεδο. Ειδικότερα, η ψηφιακή μετάβαση και η αξιοποίηση νέων τεχνολογιών, όπως η τεχνητή νοημοσύνη, η επαυξημένη πραγματικότητα και η αλυσίδα δεδομένων (blockchain), μπορούν να προσφέρουν νέες δυνατότητες τόσο στην καλλιτεχνική παραγωγή όσο και στη διαχείριση των πολιτιστικών οργανισμών.

Η εξωστρέφεια, η καινοτομία και η ανθεκτικότητα καθίστανται βασικά ζητούμενα για τη διατήρηση του συγκριτικού πλεονεκτήματος των πολιτιστικών οργανισμών και τη διασφάλιση της βιωσιμότητάς τους (Μπιτσάνη, 2004, σ.31). Η δημιουργία στρατηγικών συνεργασιών, η ανάπτυξη νέων επιχειρησιακών μοντέλων και η ενίσχυση της συμμετοχικότητας του κοινού μέσα από διαδραστικές και βιωματικές εμπειρίες συμβάλλουν στην προσαρμογή των οργανισμών στις απαιτήσεις της σύγχρονης εποχής. Σε αυτό το πλαίσιο, οι πολιτιστικοί οργανισμοί δεν λειτουργούν πλέον μόνο ως φορείς διαχείρισης πολιτιστικών αγαθών, αλλά και ως δυναμικοί παράγοντες κοινωνικής συνοχής, οικονομικής ανάπτυξης και καινοτόμου πολιτιστικής παραγωγής, διαμορφώνοντας ένα νέο, βιώσιμο και συμμετοχικό πολιτιστικό οικοσύστημα.

Στην ελληνική πραγματικότητα οι δημόσιοι πολιτιστικοί οργανισμοί που εποπτεύονται από το ΥΠΠΟ, όπως το Εθνικό Θέατρο, το Μέγαρο Μουσικής Αθηνών και Θεσσαλονίκης, το Φεστιβάλ Αθηνών Επιδαύρου και η Εθνική Λυρική Σκηνή, δεν ακολουθούν ενιαίες ή σταθερές πολιτιστικές στρατηγικές, κυρίως λόγω των συχνών εναλλαγών διοίκησης. Επιπλέον, αντιμετωπίζουν προκλήσεις εξαιτίας των περιορισμένων οικονομικών τους πόρων και της εξάρτησής τους από την κρατική χρηματοδότηση που επηρεάζει την ευελιξία, την προσαρμοστικότητα και την καινοτομία τους. Από την άλλη πλευρά, οι ιδιωτικοί φορείς, όπως η Στέγη Γραμμάτων και Τεχνών του Ιδρύματος Ωνάση, ανταποκρίνονται ταχύτερα στις εξωτερικές αλλαγές του περιβάλλοντος στο οποίο αναπτύσσονται και εφαρμόζουν στρατηγικές μακροπρόθεσμου προγραμματισμού, ενώ εξασφαλίζουν πιο εύκολα τους απαραίτητους χρηματοοικονομικούς πόρους (Ζούνης, 2003). Ωστόσο, για όλους τους ΠΟ η ισορροπία μεταξύ καλλιτεχνικών, κοινωνικών και οικονομικών στόχων παραμένει βασική πρόκληση για τη μακροχρόνια ανάπτυξή τους (Γνώμη της ΟΚΕ, 2007).

Εκτός από τους οργανισμούς που μελετήθηκαν στην παρούσα εργασία και άλλοι δημόσιοι οργανισμοί και φορείς στην Ελλάδα έχουν κάνει αποσπασματικές προσπάθειες διεθνούς εξωστρέφειας, καλώντας υπεύθυνους προγραμματισμού από φορείς του εξωτερικού να παρακολουθήσουν τις παραγωγές τους (π.χ. Κρατικό Θέατρο Βορείου Ελλάδος, Φεστιβάλ Δημήτρια στη Θεσσαλονίκη, Φεστιβάλ Χορού Καλαμάτας) και μέσω της συμμετοχής τους σε κάποια ευρωπαϊκά δίκτυα. Όμως, οι προσπάθειες πραγματοποιήθηκαν για μικρά χρονικά διαστήματα, χωρίς συνέχεια και συγκεκριμένη στρατηγική προώθησης των ελληνικών καλλιτεχνικών ομάδων και δημιουργών.

3.2. Προγράμματα διεθνούς εξωστρέφειας ελληνικών πολιτιστικών οργανισμών

Για τις ανάγκες της παρούσας έρευνας πραγματοποιήθηκαν συνεντεύξεις με τους ακόλουθους καλλιτεχνικούς διευθυντές και στελέχη πολιτιστικών οργανισμών:

ΦΑΕ: Κατερίνα Ευαγγελάτου - Καλλιτεχνική Διευθύντρια

ΕΘ: Γιάννης Μόσχος - Καλλιτεχνικός Διευθυντής

ΕΘ: Ειρήνη Μουντράκη - Υπεύθυνη Δραματολογίου, Βιβλιοθήκης, Αρχείου και Διεθνών Σχέσεων

ΕΛΣ: Μαρία Μεταξάκη - Συνεργάτης της Καλλιτεχνικής Διεύθυνσης

ΣΤΕΓΗ: Χριστίνα Λιάττα - Υπεύθυνη προγράμματος εξωστρέφειας

ΓΓΣΠ: Μόνικα Τσιλιμπέρδη - Διευθύντρια Ανάπτυξης Σύγχρονης Δημιουργίας

3.2.1. Φεστιβάλ Αθηνών Επιδαύρου

Το Φεστιβάλ Αθηνών Επιδαύρου συνιστά έναν από τους σημαντικότερους πολιτιστικούς θεσμούς της Ελλάδας, συνδέοντας διαχρονικά τον ελληνικό πολιτισμό και την παράδοση των αρχαίων θεάτρων με τις σύγχρονες τάσεις των παραστατικών τεχνών και την παγκόσμια πολιτιστική σκηνή. Από την ίδρυσή του το 1955 έχει υποστεί σημαντικές μεταβολές στη μορφή του οργανισμού, διατηρώντας όμως τις βασικές του αρχές για την προαγωγή του πολιτισμού μέσα από καινοτόμες και πολυσυλλεκτικές θεατρικές, μουσικές και χορευτικές παραστάσεις υψηλού επιπέδου και τη δημιουργία ενός κοινωνικά και καλλιτεχνικά ευαισθητοποιημένου πολιτιστικού φορέα.

Σημείο καμπής στη σύγχρονη ιστορία του φεστιβάλ υπήρξε η θητεία του [Γιώργου Λούκου](#) ως καλλιτεχνικού διευθυντή (2006-2015), που σηματοδότησε μια νέα εποχή ανανέωσης και εκσυγχρονισμού βάσει μιας στρατηγικής ανοίγματος στις διεθνείς παραγωγές και δικτύωσης με σημαντικά ευρωπαϊκά φεστιβάλ και πολιτιστικούς οργανισμούς. Η εστίαση στην εξωστρέφεια, μέσω της πρόσκλησης διακεκριμένων διεθνών δημιουργών να συμμετάσχουν στο Φεστιβάλ, η πολυσυλλεκτικότητα του καλλιτεχνικού προγράμματος, η χρήση μεταφρασμένων υπότιτλων στα αγγλικά στις παραστάσεις, εμπλούτισε το ρεπερτόριο του ΦΑΕ με διεθνείς συμπαραγωγές και σύγχρονες σκηνικές προσεγγίσεις. Ανανεώνοντας την εικόνα του οργανισμού και προετοιμάζοντας το έδαφος για μια ακόμα πιο στενή διασύνδεση μεταξύ ελληνικής και παγκόσμιας καλλιτεχνικής παραγωγής, έκανε κάποιες προσπάθειες προώθησης της ελληνικής θεατρικής και χορευτικής δημιουργίας στο εξωτερικό. Συνεργάστηκε με μεγάλα ξένα φεστιβάλ και πολιτιστικούς φορείς, θέτοντας το ΦΑΕ σε τροχιά αυξημένης δημοσιότητας και διεθνούς αναγνώρισης, δημιουργώντας ένα πιο σταθερό έρεισμα για την καθιέρωσή του ως σημαντικού θεσμού στο ευρωπαϊκό και διεθνές πολιτιστικό τοπίο.

Την περίοδο της θητείας του [Βαγγέλη Θεοδωρόπουλου](#) (2016–2019) η εξωστρέφεια παρέμεινε κεντρικός άξονας, αξιοποιώντας τις ήδη θεμελιωμένες διεθνείς σχέσεις και αναζητώντας σταδιακά νέες συνεργασίες και ανταλλαγές με ξένα φεστιβάλ και φορείς. Ταυτόχρονα, ενίσχυσε την προβολή και προώθηση ελληνικών θεατρικών και χορευτικών παραγωγών σε ξένα φεστιβάλ, καθώς και τη βελτίωση των συνθηκών παραγωγής, ώστε η ελληνική σκηνή να καταστεί ελκυστικότερη για διεθνείς συμπράξεις. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα ήταν η πρόσκληση διευθυντών και εκπροσώπων ξένων φεστιβάλ το 2017, προκειμένου να παρακολουθήσουν ελληνικές παραστάσεις σε Αθήνα και Επίδαυρο, ελπίζοντας στη παρουσία της εγχώριας δημιουργίας σε διεθνείς σκηνές.

Ωστόσο, για να διατηρηθούν οι διασυνδέσεις με μεγάλα φεστιβάλ του εξωτερικού απαιτείται ένας σταθερός στρατηγικός σχεδιασμός που να μην εξαρτάται αποκλειστικά από τις προσωπικές σχέσεις των εκάστοτε διευθυντών. Η εδραίωση μακροπρόθεσμων συνεργειών και συμπράξεων προσφέρει

μεγαλύτερη ασφάλεια και δημιουργεί τις συνθήκες για ανταλλαγές παραστάσεων, συμπαραγωγές και φιλοξενία Ελλήνων καλλιτεχνών σε σημαντικές διοργανώσεις εκτός συνόρων.

Grape: Greek Agora of Performance

Το Φεστιβάλ Αθηνών Επιδαύρου προχώρησε το 2023, υπό την καλλιτεχνική διεύθυνση της [Κατερίνας Ευαγγελάτου](#), σε μια καινοτόμο πρωτοβουλία, εγκαινιάζοντας το πρόγραμμα *Grape: Greek Agora of Performance*. Πρόκειται για μια αναδείκνυση (showcase), μια συστηματική πλατφόρμα στήριξης, προώθησης και προβολής της σύγχρονης ελληνικής σκηνής του θεάτρου και του χορού στη διεθνή αγορά. Η ιδέα για την ανάπτυξη μιας δομημένης «αγοράς» για τις ελληνικές παραστατικές τέχνες προέκυψε στο πλαίσιο συζητήσεων περί εξαγωγής των ελληνικών πολιτιστικών προϊόντων και της επισήμανσης για την ανάγκη ύπαρξης ενός σταθερού και ενιαίου μηχανισμού παρουσίασης και ανάδειξης του ελληνικού θεατρικού και χορευτικού έργου σε διεθνές επίπεδο. Η ίδρυση του προγράμματος, που έγινε σύμφωνα με αντίστοιχες πρακτικές άλλων φεστιβάλ του εξωτερικού, επιχειρεί να προβάλει τον σύγχρονο χαρακτήρα της ελληνικής τέχνης, υπενθυμίζοντας πως η Ελλάδα δεν είναι μόνο τα αρχαία μνημεία και η κληρονομιά του αρχαίου δράματος, αλλά έχει και μια ζωντανή, δυναμική και καινοτόμα καλλιτεχνική παραγωγή. Με αυτή την ενέργεια, το Φεστιβάλ επιδιώκει να ενισχύσει σταθερά και αποφασιστικά την εξωστρέφεια των εγχώριων πολιτιστικών έργων και να δημιουργήσει τις αναγκαίες γέφυρες για τη δικτύωση και συνεργασία Ελλήνων και Ελληνίδων δημιουργών με σημαντικούς διεθνείς φορείς.⁵⁷

Οργάνωση

Στο πλαίσιο του *grape* το ΦΑΕ προσκαλεί εκπροσώπους διεθνών φεστιβάλ, καλλιτεχνικούς διευθυντές, επιμελητές (curators) και προγραμματιστές πολιτιστικών οργανισμών να παρακολουθήσουν επιλεγμένες παραγωγές θεάτρου και χορού και να έρθουν σε προσωπική επαφή με τους δημιουργούς, με σκοπό την ανάδειξη και εξαγωγή της σύγχρονης ελληνικής καλλιτεχνικής δημιουργίας με την ένταξή της στο ρεπερτόριο ξένων καλλιτεχνικών σκηνών. Η πρόσκληση κοινοποιείται και στο European Festivals Association στο οποίο είναι μέλος το Φεστιβάλ.

Οι παραστάσεις του *grape* αποτελούν στην πλειονότητά τους παραγωγές του ΦΑΕ και παρουσιάζονται στο πλαίσιο του θερινού προγράμματος του Φεστιβάλ, στην Πειραιώς 260, στο Αρχαίο Θέατρο της Μικρής Επιδαύρου, αλλά και σε άλλους χώρους. Η διοργάνωση στηρίζεται αφενός στην ετήσια ανοικτή πρόσκληση (open call) για υποβολή καλλιτεχνικών προτάσεων, αφετέρου στη στοχευμένη αναζήτηση παραγωγών με κριτήρια την καλλιτεχνική ποιότητα, το πρωτότυπο δραματουργικό περιεχόμενο και την προσαρμοστικότητα του κάθε έργου σε διεθνείς

⁵⁷ <https://aefestival.gr/greek-agora-of-performance-2024/> (ημερομηνία προσπέλασης: 19.11.2024).

συνθήκες, κυρίως με τη σκηνογραφική ευελιξία ώστε να μπορούν να ταξιδέψουν εύκολα (π.χ. μικρότερη κλίμακα σκηνικού, προσαρμοσμένος τεχνικός εξοπλισμός, κ.ά.). Οι παραστάσεις πλαισιώνονται με παράλληλες εκδηλώσεις για τους εκπροσώπους της διεθνούς σκηνής, τους συμμετέχοντες καλλιτέχνες θεάτρου και χορού, δημοσιογράφους και ακαδημαϊκούς, με συναντήσεις, ανοιχτές συζητήσεις, εκδηλώσεις (*meet the artists, feedback sessions, networking events*) και ειδικές ξεναγήσεις σε αρχαία μνημεία και μουσεία (Αρχαίο Θέατρο Επιδαύρου, Εθνικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης, κ.ά.), με σκοπό τη γνωριμία των προσκεκλημένων με το έργο και τους χώρους του Φεστιβάλ αλλά και με τον ελληνικό πολιτισμό γενικότερα.

Τα νέα έργα σύγχρονης δραματουργίας και ερευνητικού περιεχομένου (*docu-drama*) που παρουσιάζονται πραγματεύονται σύγχρονα κοινωνικά και πολιτικά ζητήματα αιχμής και προβληματισμούς διεθνούς ενδιαφέροντος, όπως τα ανθρώπινα δικαιώματα, η θέση της γυναίκας και της ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητας, η δικαιοσύνη και η ισότητα, η τεχνολογία και οι διαπροσωπικές σχέσεις, οι περιβαλλοντικές ανησυχίες, η μετανάστευση και η πολιτισμική ποικιλομορφία, επιβεβαιώνοντας ότι η ελληνική σκηνή ανταποκρίνεται στις παγκόσμιες προκλήσεις με σύγχρονες δραματουργικές κατευθύνσεις. Παράλληλα με τη στόχευση στη διεθνή ανταπόκριση, οι παραστάσεις των δημιουργών που ζουν και εργάζονται στην Ελλάδα, διατηρούν τα εγχώρια πολιτιστικά στοιχεία και τη χρήση της ελληνικής γλώσσας.

Στο πλαίσιο του *grape 2023* παρουσιάστηκαν 14 νέα έργα θεάτρου και χορού σε δύο περιόδους: 3-8 και 18-22 Ιουλίου. Η πλατφόρμα φιλοξένησε περισσότερους από 45 καλλιτεχνικούς διευθυντές, επιμελητές και δημοσιογράφους από 27 χώρες. Το πρόγραμμα του *grape 2024* πραγματοποιήθηκε μεταξύ 21-25 Ιουλίου, με 8 παραστάσεις, τις οποίες παρακολούθησαν 60 εκπρόσωποι από 30 χώρες. Στο πρόγραμμα του 2025 έχει προγραμματιστεί η παρουσίαση 9 θεατρικών και χορευτικών παραγωγών μεταξύ 21-27 Ιουλίου.⁵⁸ Αναλυτικά στοιχεία για το πρόγραμμα *grape* και τις παραστάσεις που ταξίδεψαν στο εξωτερικό παρατίθενται στο Παράρτημα Γ.

Επικοινωνιακή στρατηγική και προβολή

Για τη δημιουργία μιας βέλτιστης επικοινωνιακής στρατηγικής για το *grape* σχεδιάστηκε ένα νέο λογότυπο, με σκοπό τη δημιουργία μιας μοναδικής γραφιστικής ταυτότητας, για την επιτυχημένη προβολή της πρωτοβουλίας στους διεθνείς προσκεκλημένους αλλά και στο ευρύ κοινό του Φεστιβάλ. Οι καλεσμένοι με την άφιξή τους λαμβάνουν ένα έντυπο πρόγραμμα με πλήρεις πληροφορίες για τις προτεινόμενες παραστάσεις και τους δημιουργούς καθώς και διαφημιστικά προϊόντα (π.χ. τσάντες), επιμελημένα με την γραφιστική ταυτότητα του *grape*.

⁵⁸ Πληροφορίες που δόθηκαν στη γράφουσα από την Καλλιτεχνική Διεύθυνση του ΦΑΕ στις 14 Ιανουαρίου 2025.

Πέραν της πρακτικής παρουσίασης, το *grape* αξιοποιεί την τεχνολογική υποδομή του Φεστιβάλ με υψηλής ποιότητας βιντεοσκόπηση των παραστάσεων, ώστε τα αρχεία να αποστέλλονται και σε οργανισμούς που αδυνατούν να παραστούν δια ζώσης. Με τον τρόπο αυτό επεκτείνεται περαιτέρω η δυνατότητα εξαγωγής των ελληνικών παραστάσεων. Για την γρήγορη αποστολή των παραστάσεων δημιουργήθηκε στο YouTube ένα κλειστό κανάλι, για την προστασία των πνευματικών δικαιωμάτων, όπου έχουν αναρτηθεί όλα τα βίντεο του *grape* δίνοντας τη δυνατότητα σε όποιον το ζητήσει να λάβει ένα σύνδεσμο για το βίντεο που θα ήθελε να παρακολουθήσει.

Επιπλέον, για την καλύτερη αξιολόγηση του προγράμματος δημιουργήθηκε μια διαδικτυακή φόρμα μέσω της οποίας αξιολογήθηκε από τους προσκεκλημένους το καλλιτεχνικό πρόγραμμα που παρακολούθησαν, καθώς και η συνολική τους εμπειρία από την επικοινωνία και τη φιλοξενία του ΦΑΕ. Τα στοιχεία από τα δύο έτη του προγράμματος κατέδειξαν ότι στην πλειονότητά τους οι συμμετέχοντες επισκέφτηκαν πρώτη φορά το Φεστιβάλ, υποδεικνύοντας ότι μέσα από το *grape* το Φεστιβάλ έγινε γνωστό σε μια ευρύτερη διεθνή σφαίρα. Οι εντυπώσεις τους για τις παραστάσεις και τη θεματολογία τους ήταν θετική, επισφραγίζοντας το ενδιαφέρον τους με παραπάνω από 100 συνολικά αιτήματα για αποστολές βίντεο σε διεθνείς οργανισμούς.

Χορηγοί, Υποστηρικτές και Βραβεία Κοινού

Η υλοποίηση του *grape* πραγματοποιείται με την οικονομική στήριξη των χορηγιών της Εθνικής Τράπεζας και της Mastercard (η οποία στηρίζει το ΦΑΕ από το 2020), καθώς και των υποστηρικτών όπως το Goethe Institut, που διασφαλίζουν το υψηλό επίπεδο διοργάνωσης και ενισχύουν τις προοπτικές επιτυχίας του προγράμματος. Στο πλαίσιο της συνεργασίας τους με το Φεστιβάλ έχουν θεσπίσει τα Βραβεία Κοινού Εθνικής Τράπεζας-Mastercard, επιβραβεύοντας με χρηματικά έπαθλα τρεις παραστάσεις του *grape* που ψηφίζονται ως καλύτερες από το κοινό μετά τη λήξη των παραστάσεων, με σκοπό να βοηθήσουν τη μελλοντική τους φιλοξενία σε φεστιβάλ του εξωτερικού.⁵⁹

Προοπτικές και μελλοντική εξέλιξη

Φιλοδοξία του ΦΑΕ είναι η δημιουργία μιας μακροπρόθεσμης στρατηγικής ανάδειξης της σύγχρονης ελληνικής δημιουργίας, η ανάδειξη του *grape* σε έναν σταθερό και αναγνωρισμένο θεσμό με ένα οργανωμένο πλαίσιο υποστήριξης και δικτύωσης, κάνοντας το Φεστιβάλ πολιτιστικό κόμβο συνάντησης διεθνών επαγγελματιών του χώρου των παραστατικών τεχνών. Τα αποτελέσματα των ετών 2023 και 2024, όπως αποτυπώθηκαν σε επίπεδο συμμετοχών, διεθνών συνεργασιών και ποιότητας καλλιτεχνικού περιεχομένου, η ενεργός στήριξη από ιδιωτικούς και δημόσιους φορείς, καθώς και η προβολή από τον εγχώριο και τον διεθνή τύπο, μαρτυρούν την επιτυχία και τη δυναμική

⁵⁹ <https://aefestival.gr/mastercard/> (ημερομηνία προσπέλασης: 29.11.2024).

του προγράμματος. Η συνέχισή του με μεθοδικές δράσεις προώθησης και προβολής στο εξωτερικό (όπως π.χ. δημιουργία σελίδας για το *grape* στο EFA⁶⁰), συνηγορεί σε μια ευοίωνη προοπτική για να ενισχυθεί η εξωστρέφεια των σύγχρονων παραστατικών τεχνών σε διεθνές επίπεδο. Επιπλέον, σχεδιάζονται η διοργάνωση διεθνών φόρουμ και σεμιναρίων επιμόρφωσης (masterclasses) για Έλληνες καλλιτέχνες με θέματα ενημέρωσης για την κατάσταση και την πρόσβαση στην παγκόσμια αγορά των παραστατικών τεχνών και τρόπους για την προώθηση του έργου τους.

Πέραν του *grape*, το Φεστιβάλ Αθηνών Επιδαύρου ενθαρρύνει τη συμπαραγωγή και φιλοξενία ευρωπαϊκών και διεθνών έργων στην Ελλάδα. Ειδικότερα, η μετάκληση μη ευρωπαϊών καλλιτεχνών δίνει τη δυνατότητα σε καλλιτέχνες και ομάδες να εργαστούν και να παρουσιάσουν τη δουλειά τους στην Ευρώπη, με μεγάλο όφελος του τοπικού κοινού που απολαμβάνει διαφορετικές και σύνθετες καλλιτεχνικές επιρροές. Η επιλογή αυτή εκ μέρους του ΦΑΕ, όπως και άλλων ευρωπαϊκών φεστιβάλ και πολιτιστικών οργανισμών, έχει ως αποτέλεσμα την οικονομική συνεισφορά, την υποστήριξη και την ανάπτυξη της σταδιοδρομίας τους, με συνέπεια τη συνέχιση της δημιουργίας και την περαιτέρω εξέλιξη της καλλιτεχνικής τους πρακτικής στο δικό τους περιβάλλον (Ilic, 2024).

3.2.2. Εθνικό Θέατρο

Το Εθνικό Θέατρο της Ελλάδας, ο κορυφαίος θεατρικός οργανισμός της χώρας, από την ίδρυσή του το 1930 έχει διαδραματίσει καθοριστικό ρόλο στην ανάπτυξη και προώθηση του ελληνικού θεάτρου σε παγκόσμιο επίπεδο. Βασικός πυλώνας στη στρατηγική του είναι η διεθνής εξωστρέφεια, η οποία στοχεύει στην ανάδειξη και διάδοση της ελληνικής θεατρικής παραγωγής στο παγκόσμιο θεατρικό τοπίο. Παράλληλα, προάγει τη συνεργασία και ενισχύει τον διαρκή πολιτιστικό διάλογο μεταξύ των διαφόρων θεατρικών παραδόσεων.

Ήδη από το 1939 με την ίδρυση της κινητής μονάδας περιοδειών «Άρμα Θέσπιδος» και σκηνοθέτη τον Πέλο Κατσέλη, παρουσιάστηκαν για λίγα χρόνια παραστάσεις αρχαίου δράματος στο εξωτερικό (Αλεξάνδρεια, Βερολίνο, Λονδίνο, Κάιρο, κ.ά.). Υπό την καλλιτεχνική διεύθυνση του [Νίκου Κούρκουλου](#) μετά το 1995, παράλληλα με τον νέο εξωστρεφή προσανατολισμό του οργανισμού σε νέες δράσεις, την αναβάθμιση υπηρεσιών και εξοπλισμού, την εύρεση χρηματοδότησης και άλλων καινοτόμων πρακτικών, το Εθνικό Θέατρο έκανε ένα πιο σύγχρονο άνοιγμα στην υφήλιο, δημιουργώντας το 1997 τον Θίασο Περιοδειών Αρχαίου Δράματος με την παρουσίαση των έργων «Μήδεια» και «Ηλέκτρα» σε πολλές πόλεις του εξωτερικού. Αλλά κυρίως υπό τη διοίκηση των επόμενων καλλιτεχνικών διευθυντών όπως ο [Γιάννης Χουβαρδάς](#) (2007-2013), ο [Σωτήρης Χατζάκης](#) (2013-2015), και ο [Στάθης Λιβαθινός](#) (2016-2019), αναπτύχθηκαν προγράμματα και πρωτοβουλίες

⁶⁰ <https://www.european-festivals.eu//>

με στόχο τη συμμετοχή του ΕΘ σε διεθνή δίκτυα, την ενίσχυση συμπαραγωγών με θεατρικούς οργανισμούς και φορείς του εξωτερικού, τις προσκλήσεις ξένων καλλιτεχνών, τις παρουσιάσεις παραστάσεων στο εξωτερικό και την προσπάθεια ενίσχυσης της διεθνούς κινητικότητας των Ελλήνων καλλιτεχνών.⁶¹ Παράλληλα, το Εθνικό Θέατρο έχει φιλοξενήσει τα τελευταία χρόνια ξένους καλλιτέχνες και θεατρικές ομάδες στην Ελλάδα, αναπτύσσοντας τον διάλογο και την αλληλεπίδραση μεταξύ διαφορετικών δημιουργικών πρακτικών, δίνοντας την ευκαιρία σε Έλληνες θεατρικούς επαγγελματίες να συνεργαστούν με καταξιωμένους δημιουργούς από το εξωτερικό και να ενισχύσει τη θέση του οργανισμού ως κόμβο πολιτιστικής ανταλλαγής και συνεργασίας.

Πρόγραμμα *Showcase*

Ένα από τα πιο χαρακτηριστικά παραδείγματα της προσπάθειας διεθνούς εξωστρέφειας και ορατότητας του Εθνικού Θεάτρου είναι το πρόγραμμα *Showcase*, που ξεκίνησε το 2023 από τον καλλιτεχνικό διευθυντή **Γιάννη Μόσχο**, με στόχο την ανάδειξη της ποιότητας του ελληνικού θεάτρου και τη δυνατότητα να παρουσιαστούν ελληνικές θεατρικές παραστάσεις σε διεθνή φεστιβάλ και θεατρικές σκηνές. Το πρόγραμμα συνίσταται στην πρόσκληση καλλιτεχνικών διευθυντών και υπευθύνων προγραμματισμού από σημαντικά φεστιβάλ και θέατρα και Ευρώπης και του κόσμου για να παρακολουθήσουν τις τρέχουσες παραστάσεις του Εθνικού Θεάτρου. Παράλληλα, δίνεται η δυνατότητα να γνωρίσουν σε ειδικά σχεδιασμένες εκδηλώσεις τους δημιουργούς και τους συμμετέχοντες καλλιτέχνες, για να συζητήσουν την πιθανή δρομολόγηση μελλοντικών συνεργασιών και συμπαραγωγών, να ανταλλάξουν απόψεις για την παρούσα και μελλοντική θέση της θεατρικής τέχνης και τις τάσεις που επικρατούν στα διεθνή φεστιβάλ. Το *Showcase* αποτελεί σημαντική ευκαιρία για την εδραίωση του Εθνικού Θεάτρου στον διεθνή θεατρικό χάρτη, την ενδυνάμωση της διεθνούς του εικόνας και την καλλιέργεια μιας ισχυρής διεθνούς δικτύωσης με σημαντικούς πολιτιστικούς οργανισμούς. Όπως αναφέρει ο Γ. Μόσχος «είναι σημαντικό να μας γνωρίσουν, να προχωρήσουμε σε συνεργασίες και συμπαραγωγές, να ταξιδέψουμε στο εξωτερικό».

Το *Showcase 2023* διήρκεσε από τις 29 Μαρτίου έως τις 2 Απριλίου, με 20 καλεσμένους, καλλιτεχνικούς διευθυντές και επιμελητές σημαντικών φεστιβάλ και θεάτρων του εξωτερικού, που παρακολούθησαν 5 ελληνικές παραστάσεις. Το *Showcase 2024* έλαβε χώρα από τις 4 έως τις 7 Απριλίου, με 6 παραστάσεις που παρακολούθησαν 35 καλεσμένοι από 20 διαφορετικές χώρες, εντός και εκτός Ευρώπης. Παράλληλα με τη διεξαγωγή του *Showcase 2025* και στο πλαίσιο της διεύρυνσης

⁶¹ Ενδεικτικές συνεργασίες και συμπαραγωγές την περίοδο 2007-2019 πραγματοποιήθηκαν με το Azerbaijan State Academic National Drama Theatre στο Μπακού, το St Petersburg Theatre Season, τη Θεατρική Ακαδημία της Σαγκάης, το Beijing People's Art Theatre, το θέατρο Βάχτανγκοφ της Μόσχας, το Εθνικό Θέατρο της Σερβίας, το Εθνικό Θέατρο της Κίνας, το θέατρο Μαξίμ Γκόρκι, το Piccolo Teatro του Μιλάνου κ.ά. (πληροφορίες από τον Καλλιτεχνικό Διευθυντή του ΕΘ Γιάννη Μόσχο, σε συνέντευξη με τη γράφουσα, στις 23.10.2024).

των διεθνών συνεργασιών του, το Εθνικό Θέατρο θα διοργανώσει για πρώτη φορά το **Διεθνές Θεατρικό Συνέδριο** του δικτύου των ευρωπαϊκών θεάτρων **European Theatre Convention (ETC)**, στο οποίο θα φιλοξενηθούν εκπρόσωποι θεατρικών οργανισμών από περισσότερες από 30 χώρες.⁶²

Το πρόγραμμα καλλιτεχνικής φιλοξενίας Art-Residencies

Η εξωστρέφεια του Εθνικού Θεάτρου υποστηρίζεται, επίσης, από το πρόγραμμα καλλιτεχνικής φιλοξενίας *Art Residencies*, για την υποστήριξη ανερχόμενων θεατρικών ευρωπαίων σκηνοθετών, θεατρικών συγγραφέων και δραματουργών μέχρι 39 ετών. Το πρόγραμμα, που ξεκίνησε το 2023, επιδιώκει την καλλιέργεια της νέας γενιάς δημιουργών μέσω της κινητικότητας, τη δημιουργία πολιτισμικών ανταλλαγών και την ενίσχυση της συνεργασίας με θεατρικούς οργανισμούς και επαγγελματίες του θεάτρου σε όλη την Ευρώπη. Στο *Residencies* τρεις καλλιτέχνες με έδρα την Ευρώπη φιλοξενούνται από το Εθνικό Θέατρο στην Αθήνα, ενώ τρεις Έλληνες καλλιτέχνες έχουν την ευκαιρία να ταξιδέψουν και να συνεργαστούν με θεατρικούς οργανισμούς άλλων ευρωπαϊκών πόλεων της επιλογής τους για να εργαστούν σε νέες παραγωγές σε ένα διεθνές περιβάλλον. Η διάρκεια της φιλοξενίας μπορεί να φτάσει έως και τις 75 ημέρες, κατά τη διάρκεια των οποίων οι συμμετέχοντες καλλιτέχνες γνωρίζουν και εντάσσονται πλήρως στην καθημερινότητα και τη λειτουργία ενός μεγάλου θεατρικού οργανισμού. Τους δίνεται έτσι, η δυνατότητα ανάπτυξης των ιδεών τους και η ευκαιρία να εξερευνήσουν διαφορετικές θεατρικές παραδόσεις και καλλιτεχνικές πρακτικές, να αποκτήσουν πολύτιμες γνώσεις και να εμβαθύνουν στη θεατρική τους πρακτική. Τα προγράμματα αυτά ενισχύουν παράλληλα τη διεθνή δικτύωση και την αλληλεπίδραση του Εθνικού Θεάτρου με άλλους διεθνείς θεατρικούς φορείς.⁶³

Οι δράσεις εξωστρέφειας του Εθνικού Θεάτρου χρηματοδοτούνται από την Ευρωπαϊκή Ένωση και το πρόγραμμα NextGenerationEU, στο πλαίσιο του Εθνικού Σχεδίου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας «Ελλάδα 2.0». Αναλυτικά στοιχεία για τα προγράμματα εξωστρέφειας του Εθνικού Θεάτρου δίνονται στο Παράρτημα Γ.

3.2.3. Εθνική Λυρική Σκηνή

Η Εθνική Λυρική Σκηνή (ΕΛΣ), από την ίδρυσή της το 1939 ως μέρος του Βασιλικού Θεάτρου και από το 1944 ως αυτόνομος οργανισμός, αποτελεί το μοναδικό εθνικό λυρικό θέατρο στην Ελλάδα, διαδραματίζοντας καίριο ρόλο στην πολιτιστική ζωή της χώρας. Εποπτεύεται και επιχορηγείται από το ΥΠΠΟ και αποστολή της είναι η ανάπτυξη, παρουσίαση και διάδοση της μελοδραματικής τέχνης,

⁶² <https://www.n-t.gr/el/news/allnews/?nid=35568> (ημερομηνία προσπέλασης: 12.11.2024).

⁶³ <https://www.n-t.gr/el/educ/residencies> (ημερομηνία προσπέλασης: 12.11.2024).

με υψηλής ποιότητας έργα όπερας, μουσικού θεάτρου, οπερέτας, ρεσιτάλ και χορού ξένων και Ελλήνων δημιουργών.

Την περίοδο 1959-1964, υπό τη ηγεσία του **Κωστή Μπαστιά**, ο οργανισμός κέρδισε την πρώτη διεθνή αναγνώριση με ανάπτυξη του ρεπερτορίου του και επαφές με διεθνή καλλιτεχνικά κέντρα της εποχής. Τα νεότερα χρόνια, ο **Λουκάς Καρυτινός** (1999-2005) μεταξύ πολλών πρωτοβουλιών,⁶⁴ ενίσχυσε και τη διεθνή παρουσία της ΕΛΣ με παγκόσμιες περιοδείες όπερας και μπαλέτου, ενώ θεμελίωσε τη συνεργασία της με μεγάλα λυρικά θέατρα του εξωτερικού. Ακολούθως, υπό την καλλιτεχνική διεύθυνση του **Μύρωνα Μιχαηλίδη** (2011-2017), αναπτύχθηκε ένα πλαίσιο διεθνών συμπαραγωγών με σημαντικά ευρωπαϊκά λυρικά θέατρα, στο πλαίσιο της συμμετοχής της ΕΛΣ στο **Ευρωπαϊκό Φόρουμ Λυρικών Θεάτρων Opera Europa**.⁶⁵ Από το 2017, που η ΕΛΣ μεταστεγάστηκε στο Πολιτιστικό Κέντρο Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος (ΠΚΙΣΝ) στο Φάληρο, την καλλιτεχνική διεύθυνση έχει αναλάβει ο συνθέτης **Γιώργος Κουμεντάκης**.

2015-2021: Δωρεά Ιδρύματος Σταύρος Νιάρχος για την ομαλή μετάβαση στο ΚΠΙΣΝ

Για την ομαλή μετάβαση της ΕΛΣ στις νέες εγκαταστάσεις του ΚΠΙΣΝ, το **Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος** (ΙΣΝ)⁶⁶ χορήγησε το ποσό των 5 εκατομμυρίων ευρώ για το διάστημα 2015-2021, καλύπτοντας ανάγκες και δράσεις που βοήθησαν στην αξιοποίηση των νέων δυνατοτήτων της και την αναβάθμιση των προοπτικών της. Μεταξύ των δράσεων που υποστηρίχθηκαν ήταν και η ενίσχυση και υλοποίηση διεθνών συνεργειών και συμπαραγωγών. Συγκεκριμένα, η ΕΛΣ σχεδίασε ένα στρατηγικό πλάνο συνεργασίας με κορυφαία ευρωπαϊκά λυρικά θέατρα⁶⁷ και καταξιωμένους καλλιτέχνες από τον χώρο του πολιτισμού, με στόχο να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στο διεθνές καλλιτεχνικό γίγνεσθαι, να συμβάλει στην αναβάθμιση χορηγικών προγραμμάτων και να εδραιωθεί ως μία διεθνής επωνυμία (brand name). Ο προϋπολογισμός της δωρεάς του ΙΣΝ συμπεριλάμβανε και το κόστος μετάβασης εξειδικευμένου προσωπικού των συνεργαζόμενων φορέων στο ΚΠΙΣΝ για τις ανάγκες πραγματοποίησης των συνεργασιών, καθώς και βασικά έξοδα για τις πρωτοβουλίες διεύρυνσης των επαφών της καλλιτεχνικής διεύθυνσης με τους αντίστοιχους φορείς, ώστε να δημιουργηθούν οι προϋποθέσεις δικτύωσης και επίτευξης μελλοντικών διεθνών συνεργειών.

⁶⁴ Κατά τη ηγεσία του Λουκά Καρυτινού ιδρύθηκε το 2000 η Παιδική Σκηνή, το 2003 η Πειραματική Σκηνή και το 2004 η Ανώτερη Σχολή Μπαλέτου.

⁶⁵ <https://opera-europa.org/> (ημερομηνία προσπέλασης: 12.11.2024).

⁶⁶ www.SNF.org (ημερομηνία προσπέλασης: 13.11.2024).

⁶⁷ Συνεργασίες με τους οργανισμούς: Βασιλική Όπερα του Λονδίνου (Royal Opera House, Covent Garden), Εθνική Όπερα της Ουαλίας (Welsh National Opera), Κρατική Όπερα της Βιέννης (Wiener Staatsoper), Φεστιβάλ της Αρένας της Βερόνας (Arena di Verona Festival), Teatro La Fenice της Βενετίας.

2019-2023: Δωρεά ΙΣΝ για την εξωστρέφεια της ΕΛΣ

Η δωρεά του ΙΣΝ το 2019, ύψους 20.000.000 ευρώ, είχε ως στόχο την υποστήριξη της υλοποίησης ενός τετραετούς σχεδίου προγραμματισμού και ανάπτυξης της ΕΛΣ, με απώτερο σκοπό την ενίσχυση της καλλιτεχνικής εξωστρέφειας, τη δημιουργία μιας νέας, αναγνωρίσιμης καλλιτεχνικής ταυτότητας, προβάλλοντας το έργο του οργανισμού στο εξωτερικό. Κατά τη διάρκεια των πέντε ετών, η ΕΛΣ έγινε μέλος ενός διεθνούς δικτύου λυρικών θεάτρων⁶⁸ όπου συμμετείχε με δέκα συμπαραγωγές, οι οποίες παρουσιάστηκαν στην Αθήνα και σε μεγάλες πόλεις, όπως Βερολίνο, Παρίσι, Νάπολη, Γκαίτεμποργκ, Κοπεγχάγη, Νέα Υόρκη, Σικάγο, Καναδά, Βιέννη, Μόναχο, κ.ά.. Πιο συγκεκριμένα, αναπτύχθηκε περαιτέρω η υπάρχουσα στενή σχέση με την Royal Opera House του Λονδίνου και πραγματοποιήθηκαν στρατηγικές συνεργασίες με την Opera Comique (Παρίσι), το La Monnaie (Βρυξέλλες), τη Royal Danish Opera (Κοπεγχάγη), την Göteborg Opera House (Γκαίτεμποργκ, Σουηδία), την Finnish National Opera (Ελσίνκι) και με μερικά από τα πιο σημαντικά φεστιβάλ όπερας στον κόσμο, όπως της Aix-En-Provence στην Γαλλία, το Rossini Opera Festival στο Πέζαρο της Ιταλίας και το Φεστιβάλ του Baden-Baden στην Γερμανία, ενώ όσον αφορά στον χορό έλαβαν χώρα συνεργασίες με δύο από τις σημαντικότερες ομάδες χορού διεθνώς, την Mark Morris Dance Group της Νέας Υόρκης και την Batsheva Dance Company από το Ισραήλ. Συμπαραγωγές με σημαντικούς φορείς του εξωτερικού παρουσιάστηκαν και στην Εναλλακτική Σκηνή της ΕΛΣ, ενισχύοντας τον διεθνή προσανατολισμό της.

Επιπλέον, η ΕΛΣ συνεργάστηκε και ανέπτυξε μια ισότιμη και δημιουργική σχέση με παγκοσμίως κορυφαίους αρχιμουσικούς, λυρικούς πρωταγωνιστές, σκηνοθέτες όπερας, χορογράφους, σκηνογράφους και ενδυματολόγους, σχεδιαστές φωτισμών και βίντεο, ηθοποιούς, χορευτές και εικαστικούς. Στο πλαίσιο αυτό, η ΕΛΣ κάλεσε την περίοδο 2019-2020, μεταξύ άλλων, τον διεθνώς καταξιωμένο διευθυντή ορχήστρας Philippe Auguin, αρχικά ως “artist in residence” και τις προσεχείς περιόδους ως μετακαλούμενο καλλιτέχνη, προκειμένου να διευθύνει συνολικά πέντε παραγωγές. Πέραν των σημαντικών ερμηνειών, η ΕΛΣ επωφελήθηκε από την πολύτιμη εμπειρία του και τη μεθοδολογία της εργασίας του, καθώς συνέβαλε καθοριστικά στη βελτίωση και εξέλιξη του επιπέδου της Ορχήστρας της ΕΛΣ. Η συνεργασία του οργανισμού με διεθνώς αναγνωρισμένα λυρικά θέατρα και σημαντικό αριθμό καταξιωμένων καλλιτεχνών διεύρυνε την αναγνωρισιμότητά της και την προβολή του έργου της σε παγκόσμιο επίπεδο, τοποθετώντας την σε ισάξια θέση με οργανισμούς του εξωτερικού. Με αυτόν τον τρόπο γίνεται σταδιακά προορισμός για τους φίλους της όπερας σε όλο

⁶⁸ Το δίκτυο περιλαμβάνει μεταξύ άλλων, τους οργανισμούς: Metropolitan Opera της Νέας Υόρκης, Royal Opera House του Λονδίνου, Opéra National de Paris, Bayerische Staatsoper του Μονάχου, Staatsoper Berlin, Φεστιβάλ Festspiel Baden-Baden και Aix-en-Provence, Canadian Opera Company, Lyric Opera of Chicago, Opéra Comique του Παρισιού, La Monnaie των Βρυξελλών, Gothenburg Opera, Royal Danish Opera.

τον κόσμο και αποδέκτης προτάσεων για συμμετοχή της σε διεθνείς συμπαραγωγές, δημιουργώντας ένα σημαντικό εξαγωγίμο πολιτιστικό προϊόν.⁶⁹

Όσον αφορά στην Ανώτερη Επαγγελματική Σχολή Χορού της ΕΛΣ που ιδρύθηκε το 2004, μέσω της δωρεάς εξωστρέφειας έγινε εφικτή η μετάκληση ξένων δασκάλων χορού και η πραγματοποίηση σεμιναρίων για την περαιτέρω επιμόρφωση των σπουδαστών, καθώς και η χορήγηση υποτροφιών σε σπουδαστές που αρίστευσαν, για να συνεχίσουν τις σπουδές τους σε καταξιωμένα ιδρύματα του εξωτερικού.⁷⁰

2024-2026: νέα δωρεά ΙΣΝ ενίσχυσης καλλιτεχνικής εξωστρέφειας

Η νέα δωρεά του ΙΣΝ ύψους 10 εκατομμυρίων ευρώ για την περίοδο 2024-2026 επιτρέπει στην ΕΛΣ να συνεχίσει την ενίσχυση της εξωστρέφειάς της, με στόχο την ενδυνάμωση της παρουσίας της στον διεθνή πολιτιστικό χώρο. Το ΙΣΝ θα χορηγήσει επιπλέον 1.000.000 ευρώ, εφόσον η ΕΛΣ εξασφαλίσει αντίστοιχο ποσό χρηματοδότησης από πηγές του εξωτερικού (matching funds). Η δωρεά αναμένεται να προσφέρει μεγαλύτερη στήριξη σε ένα επιλεγμένο πρόγραμμα διεθνών περιοδειών των παραγωγών της ΕΛΣ σε χώρες όπως η Γαλλία, η Αγγλία, η Αμερική, η Αργεντινή κ.ά. Επιπλέον, η ΕΛΣ δρομολογεί νέες στοχευμένες διεθνείς συμπαραγωγές με το Salzburg Festival της Αυστρίας και τη Royal Opera House του Λονδίνου. Ταυτόχρονα, προβλέπεται η συνέχιση των μετακλήσεων κορυφαίων καλλιτεχνών της όπερας και του χορού, με στόχο η ΕΛΣ την προσφορά παραγωγών με υψηλό ποιοτικό επίπεδο και διεθνή ακτινοβολία.⁷¹

Η ΕΛΣ, εκτός από την τακτική χρηματοδότηση που λαμβάνει από το ΥΠΠΟ και τη χορηγία του ΙΣΝ, μέσω του Τμήματος Ανάπτυξης του οργανισμού έχει προσελκύσει χρηματοδότες και χορηγούς από ιδιωτικές εταιρίες της Ελλάδας και του εξωτερικού που συνεισφέρουν στο έργο της. Παράλληλα, εξασφάλισε ευρωπαϊκά κονδύλια σε συγχρηματοδοτούμενα έργα από την ΕΕ (ΕΣΠΑ) καθώς και πόρους από το Ταμείο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας.

Προβολή και προώθηση της ΕΛΣ

Παράλληλα με τις διεθνείς συνεργασίες, πραγματοποιούνται συστηματικές και στοχευμένες δράσεις προβολής της ΕΛΣ και παγκόσμιας προώθησης των παραγωγών της, για τη μεγιστοποίηση της διεθνούς απήχησης του νέου καλλιτεχνικού της προγράμματος. Στο πλαίσιο αυτό, αναπτύχθηκε μια στρατηγική συνεργασία με το διεθνές τηλεοπτικό κανάλι κλασικής και τζαζ μουσικής [Mezzo TV](#),

⁶⁹ Στοιχεία για την εξωστρέφεια της ΕΛΣ δόθηκαν στη γράφουσα από την Καλλιτεχνική Διεύθυνση της ΕΛΣ στις 10.11.2024.

⁷⁰ Ενδεικτικά ιδρύματα είναι η Nuova Officina della Danza di Torino στην Ιταλία, το Ballet Cymru στην Ουαλία, το DART DSP PROFESSIONAL DANCE PROGRAMME στη Γερμανία, η Accademia Ucraina di Balletto στην Ιταλία και το P.A.R.T.S. Training Cycle στο Βέλγιο.

⁷¹ <https://www.nationalopera.gr/nea-anakoinoseis/> (ημερομηνία προσπέλασης: 13.11.2024).

που μεταδίδεται σε 80 χώρες και 60 εκατομμύρια συνδρομητές.⁷² Καθοριστικό ρόλο στη στρατηγική εξωστρέφειας έχει η **GNO TV**, η συνδρομητική ψηφιακή πλατφόρμα της ΕΛΣ που δημιουργήθηκε κατά τη διάρκεια της πανδημίας, με τη μαγνητοσκόπηση και ψηφιακή προβολή εμβληματικών παραστάσεων όπερας, οπερέτας και μπαλέτου που δεν μπορούσαν να παρουσιαστούν δια ζώσης. Στο πλαίσιο αυτό, η ΕΛΣ παρουσίασε έξι διαδικτυακά φεστιβάλ, πέντε παραγωγές αποκλειστικά για διαδικτυακή προβολή και πάνω από 100 παραγωγές με υποτιτλισμό σε ελληνικά, αγγλικά και άλλες γλώσσες, ενώ η πλατφόρμα απέκτησε σημαντική διεθνή αναγνώριση προσελκύοντας κοινό από όλο τον κόσμο.⁷³ Επιπλέον, η ΕΛΣ φιλοξενεί κάθε χρόνο ένα μεγάλο αριθμό δημοσιογράφων για να παρακολουθήσουν τις παραγωγές της, με αποτέλεσμα τη δημιουργία εκτενών δημοσιευμάτων και εξωφύλλων σε κορυφαία διεθνή ΜΜΕ.

3.2.4. Στέγη Γραμμάτων και Τεχνών

Η Στέγη Γραμμάτων και Τεχνών ιδρύθηκε το 2010 από το Κοινωφελές Ίδρυμα Αλέξανδρος Σ. Ωνάσης, με στόχο την υποστήριξη και προώθηση του σύγχρονου πολιτισμού, καθώς και την καλλιέργεια της δημιουργικότητας στους τομείς του θεάτρου, του χορού, της μουσικής, του κινηματογράφου, των εικαστικών τεχνών, της ψηφιακής σκηνής και των εκπαιδευτικών προγραμμάτων. Είναι ιδιωτικός οργανισμός με τη μορφή Ανώνυμης Εταιρείας και οι οικονομικοί της πόροι προέρχονται από κεφάλαια του Ιδρύματος Ωνάση, από τις πωλήσεις εισιτηρίων και την εκμετάλλευση των χώρων της για εκδηλώσεις ιδιωτικών φορέων, ενώ τα ετήσια κέρδη της επενδύονται εκ νέου κατά 40% για την πολιτιστική ανάπτυξη του οργανισμού. Η αποστολή της Στέγης περιλαμβάνει την υποστήριξη των Ελλήνων δημιουργών, την ενίσχυση του διαλόγου με την ανάπτυξη διεθνών συνεργασιών και ανταλλαγών και την προβολή της σύγχρονης πολιτιστικής έκφρασης. Η Στέγη έχει δημιουργήσει μια ισχυρή επωνυμία (brand name) και έχει αναγνωριστεί και καθιερωθεί ως πρότυπος πολιτιστικός οργανισμός. Λειτουργεί ως χώρος συνάντησης, αλληλεπίδρασης και σύμπραξης των τεχνών με την επιστήμη, επιδιώκοντας την καλλιτεχνική και πνευματική καλλιέργεια μέσω καινοτόμων και διεπιστημονικών προγραμμάτων.

Πρόγραμμα Εξωστρέφειας

Το πρόγραμμα *Εξωστρέφειας* της Στέγης αποτελεί μια στρατηγική πρωτοβουλία που στοχεύει στην προβολή και διάδοση του σύγχρονου ελληνικού πολιτισμού στη διεθνή πολιτιστική σκηνή. Ορισμένα

⁷² Το 2020 προβλήθηκε σε πρώτη παγκόσμια προβολή η παραγωγή *Wozzeck* και στο τέλος του 2021 στο πλαίσιο του «Κύκλου της Εθνικής Λυρικής Σκηνής» έγιναν 36 προβολές τριών οπερών, παράλληλα με ένα μικρό βίντεο με τίτλο «Mezzo Backstage» με τις νέες εγκαταστάσεις της ΕΛΣ.

⁷³ Αξιοσημείωτη είναι η ζωντανή μετάδοση του ρεσιτάλ της Anita Rachvelishvili στη Ρωμαϊκή Αγορά τον Ιούλιο του 2020, το οποίο παρακολούθησαν 1.100.000 θεατές παγκοσμίως.

από τα σημαντικότερα στοιχεία της *Εξωστρέφειας* περιλαμβάνουν τη συμμετοχή του οργανισμού σε καινοτόμα διεθνή δίκτυα, την ανάπτυξη συνεργασιών και συμπαραγωγών με πολιτιστικούς φορείς σε παγκόσμιο επίπεδο, συμβάλλοντας στην προώθηση της ελληνικής καλλιτεχνικής παραγωγής και την ενίσχυση της παρουσίας και της αναγνώρισης των Ελλήνων δημιουργών στο εξωτερικό.

Από τον Μάιο του 2011 έως και τον Δεκέμβριο του 2024 περισσότερες από 100 παραγωγές και συμπαραγωγές της Στέγης φιλοξενήθηκαν σε πολιτιστικούς χώρους και φεστιβάλ σε όλο τον κόσμο. Από αυτές, οι 90 είναι παραγωγές θεάτρου και χορού (33 θεάτρου και 57 χορού) που ταξίδεψαν σε 56 χώρες και 206 πόλεις. Παράλληλα, έχουν λάβει χώρα ευρωπαϊκά αφιερώματα για το πρόγραμμα της Στέγης στο Παρίσι, την Βαρκελώνη, το Άμστερνταμ, την Λιέγη, το Δουβλίνο, την Βρέμη, κ.ά. Στο πλαίσιο αυτό, το *Φεστιβάλ Brandhaarden*⁷⁴ του *International Theater Amsterdam* (ITA),⁷⁵ φιλοξένησε σε δύο εβδομάδες του 2024 το αφιέρωμα «From Athens to Amsterdam», με αποκλειστικά σύγχρονες ελληνικές θεατρικές παραστάσεις, στην πλειονότητά τους παραγωγές της Στέγης, με σκοπό την προβολή της δημιουργίας των νέων Ελλήνων σκηνοθετών και της ελληνικής θεατρικής κουλτούρας, με παράλληλες συζητήσεις των δημιουργών με το κοινό.⁷⁶

Η Στέγη παρέχει παράλληλα οργανωτική, τεχνική και οικονομική υποστήριξη στις καλλιτεχνικές παραγωγές θεάτρου, χορού, μουσικής και άλλων πολιτιστικών εκδηλώσεων, ενισχύοντας την περιοδεία τους σε πολιτιστικούς οργανισμούς και φεστιβάλ του εξωτερικού, παράγοντας υλικά επικοινωνίας υψηλής ποιότητας για την προώθηση των έργων. Την τρέχουσα χρονιά μέσω της *Εξωστρέφειας* η Στέγη στηρίζει τις δημιουργίες δέκα ανερχόμενων και αναγνωρισμένων Ελλήνων σκηνοθετών και χορογράφων, ενισχύοντας τη διεθνή της προβολή και εξέλιξη.

Επιπλέον, η Στέγη χρηματοδοτεί μέρος των εξόδων για τη συμμετοχή νέων καλλιτεχνών σε επαγγελματικά σεμινάρια και προγράμματα συνεργασίας με ευρωπαϊκούς πολιτιστικούς φορείς, με σκοπό την ανάπτυξη της διαπροσωπικής τους επαφής με υπεύθυνους προγραμματισμού σε πολιτιστικούς φορείς του εξωτερικού, την επαγγελματική τους ανάπτυξη και την ενίσχυση των δεξιοτήτων τους σε μακροπρόθεσμη βάση.⁷⁷ Παράδειγμα αποτελεί η αποστολή το 2024 μιας ομάδας Ελλήνων δημιουργών θεάτρου και χορού που συνεργάζονται με τη Στέγη (Γιώργος Κουτλής, Μάριο Μπανούσι, Χαρά Κότσαλη, Χρήστος Παπαδόπουλος) στο *Φεστιβάλ της Αβινιόν*,⁷⁸ όπου παρακολούθησαν διεθνείς πρεμιέρες και συνάντησαν διευθυντές από οργανισμούς και φεστιβάλ

⁷⁴ Το International Theater Amsterdam διοργανώνει τα τελευταία 12 χρόνια το φεστιβάλ Brandhaarden, παρουσιάζοντας παραγωγές παραστατικών τεχνών σημαντικών πολιτιστικών οργανισμών, κάθε σεζόν με διαφορετική θεματική.

⁷⁵ <https://ita.nl/en/> (ημερομηνία προσπέλασης: 18.11.2024).

⁷⁶ Στο αφιέρωμα συμμετείχαν οι παραγωγές της Στέγης: Βασίλης Βηλαράς (παράσταση *Σεισμός*), Sister Sylvester και Nadah El Shazly (Constantinopolis), Δημήτρης Καραντζάς (Το Σπίτι), Γιάννης Αγγελάκας και Χρήστος Παπαδόπουλος (Νέκρια), Ανέστης Αζάς και Πρόδρομος Τσινικόρης (Romáland), καθώς και η παραγωγή του Εθνικού Θεάτρου "Goodbye Lindita" του Μάριου Μπανούσι.

⁷⁷ <https://www.onassis.org/el/onassis-stegi/onassis-cultural-export-program> (ημερομηνία προσπέλασης: 17.11.2024).

⁷⁸ <https://festival-avignon.com/en?cat=1001> (ημερομηνία προσπέλασης: 17.11.2024).

καθώς και άλλους καλλιτέχνες της παγκόσμιας καλλιτεχνικής κοινότητας. Το πρόγραμμα *Εξωστρέφεια* περιλαμβάνει και σημαντικές δράσεις στο εξωτερικό, όπως η λειτουργία του Onassis Cultural Center στην Νέα Υόρκη, το οποίο αποτελεί ένα σημαντικό κέντρο πολιτιστικής διπλωματίας, φέρνοντας σε επαφή Έλληνες και ξένους καλλιτέχνες και διανοούμενους, με στόχο τη διαρκή εξέλιξη και αναγνώριση της σύγχρονης ελληνικής τέχνης.

Διεθνή Δίκτυα

Από το 2011 η Στέγη έχει συνεργαστεί με 179 φορείς σε 35 χώρες και 105 πόλεις. Για την περίοδο 2024-2025 το Onassis Culture προχώρησε σε συνέργειες με τουλάχιστον 100 ευρωπαϊκούς πολιτιστικούς φορείς, για την πραγματοποίηση 9 προγραμμάτων σε 34 χώρες, όπως τα ευρωπαϊκά προγράμματα Smart Attica, European Digital Deal, European Media Art Platform (EMAP), Grand Luxe, Sounds Now, Prospero, Europe Beyond Access, ULYSSES: Ευρωπαϊκή Οδύσσεια, Transnational Music Lab. Παράλληλα, συμμετέχει στα δίκτυα Reshape και Grand Luxe.

Prospero

Το **Prospero**, που συνδημιουργήθηκε από τη Στέγη και 18 ευρωπαϊκούς οργανισμούς, είναι η πρώτη πλατφόρμα στην Ευρώπη που έχει ως στόχο να υποστηρίξει ανερχόμενους θεατρικούς σκηνοθέτες και καλλιτέχνες. Μέσα από καλλιτεχνικές φιλοξενίες, περιοδείες και συμπαραγωγές, στοχεύει να ενισχύσει και να προωθήσει πάνω από 300 ανερχόμενους καλλιτέχνες σε όλη την Ευρώπη για τα επόμενα τέσσερα χρόνια.

Onassis Air

Το **Onassis Air** είναι ένα διεθνές καλλιτεχνικό ερευνητικό πρόγραμμα που στηρίζει μέσω φιλοξενιών και υποτροφιών την καλλιτεχνική διαδικασία και τον πειραματισμό, φέρνοντας σε επαφή καλλιτέχνες από διάφορες περιοχές για την ανταλλαγή πρακτικών και ιδεών. Προσφέρει χρόνο και χώρο σε επαγγελματίες των τεχνών για να εμβαθύνουν στην πρακτική τους, χωρίς την πίεση να παρουσιάσουν τελικό έργο. Με την υποστήριξη πάνω από 200 δημιουργών, έχει γίνει σημείο συνάντησης για τον διεπιστημονικό διάλογο και την ανταλλαγή ιδεών, τόσο στην εγχώρια όσο και στην παγκόσμια καλλιτεχνική κοινότητα. Για την περίοδο 2024-2025, το πρόγραμμα επεκτείνεται ως πλατφόρμα συνδημιουργίας, προσφέροντας νέες ευκαιρίες για συνεργασίες μέσω των προγραμμάτων **Onassis Dramaturgy** και **Onassis ONX**, καθώς με τη βοήθεια από τα διεθνή δίκτυα της Στέγης, εστιάζοντας στην ανάπτυξη ανθρώπινων σχέσεων και αντισυμβατικών προοπτικών και δυνατοτήτων.

Moving Borders

Το **Moving Borders** είναι ένα πρόγραμμα συνεργασίας μεταξύ επτά πολιτιστικών φορέων της Ευρώπης⁷⁹ (εταιρείες παραγωγής, φεστιβάλ, ιδιωτικοί και δημόσιοι θεσμοί) στον τομέα των παραστατικών τεχνών, το οποίο συγχρηματοδοτείται από το πρόγραμμα *Δημιουργική Ευρώπη* της ΕΕ. Από το 2019, σε συνεργασία με το βρετανικό σύνολο Quarantine, έχει ως στόχο τη διερεύνηση νέων τρόπων παραγωγής και τη συμμετοχή ευρύτερων κοινοτήτων, ειδικά αυτών που είναι συνήθως υποεκπροσωπούμενες. Πραγματοποιείται ταυτόχρονα σε επτά ευρωπαϊκές πόλεις στις οποίες δημιουργούνται διάφορες τοπικές εκδοχές του ίδιου συμμετοχικού προγράμματος στον δημόσιο χώρο, χρησιμοποιώντας την έννοια της "κιβωτού" (ark) για τη δημιουργία χώρων συνάντησης και διαλόγου τοπικών καλλιτεχνών, πολιτών και κοινοτήτων. Μέσα από νέες καλλιτεχνικές μεθόδους, φέρνει σε επαφή διαφορετικές κοινωνικές ομάδες και προκαλεί συζητήσεις και δράσεις που αμφισβητούν τα τοπικά, κοινωνικά, πολιτιστικά και γεωγραφικά όρια και σύνορα, ενθαρρύνοντας τη συνύπαρξη και προωθώντας την αποδοχή της διαφορετικότητας.⁸⁰

Europe Beyond Access

Το **Europe Beyond Access** είναι ένα πρόγραμμα διακρατικής συνεργασίας της ΕΕ για την υποστήριξη καλλιτεχνών με αναπηρία στον τομέα του σύγχρονου θεάτρου και χορού. Με τη συμμετοχή της Στέγης, το πρόγραμμα αποσκοπεί στην προώθηση της συμπερίληψης και της ίσης συμμετοχής στον πολιτισμό, προσφέροντας καλλιτεχνικές δράσεις και υπηρεσίες προσβασιμότητας. Η πρωτοβουλία ξεκίνησε το 2018 και συγχρηματοδοτείται από το πρόγραμμα *Δημιουργική Ευρώπη*. Στην πρώτη φάση του προγράμματος, πολιτιστικοί οργανισμοί της Ευρώπης, σε συντονισμό του British Council (Ηνωμένο Βασίλειο), συνεργάστηκαν για την υποστήριξη καλλιτεχνών με αναπηρία μέσω εργαστηρίων, προγραμμάτων καθοδήγησης και αναθέσεις έργων.⁸¹ Στη δεύτερη φάση (2024-2027), το πρόγραμμα συντονίζεται από το Skånes Dansteater (Σουηδία) και επεκτείνεται με νέες δημιουργίες και συνεργασίες, προγράμματα καλλιτεχνικής φιλοξενίας και διεθνή καλλιτεχνικά εργαστήρια σε 10 ευρωπαϊκές χώρες. Περιλαμβάνει 3 μεγάλες διεθνείς συμπαραγωγές, 19 νέες αναθέσεις και 20 έργα που είναι ήδη σε περιοδεία και θα παρουσιαστούν σε 10 χώρες, ενώ αναπτύσσονται εργαλεία και στρατηγικές για την εξάλειψη των καλλιτεχνικών και γεωγραφικών

⁷⁹ Συνεργαζόμενοι φορείς: HELLERAU–European Centre for the Arts (Γερμανία), Στέγη του Ιδρύματος Ωνάση (Ελλάδα), Maillon, Theatre de Strasbourg (Γαλλία), Ringlokschuppen Ruhr (Γερμανία), SPRING Utrecht (Ολλανδία), Câmara Municipal do Porto (Πορτογαλία), Instytut Sztuk Performatywnych (Πολωνία).

⁸⁰ <https://movingborders.org/> (ημερομηνία προσπέλασης: 04.12.2024).

⁸¹ <https://www.onassis.org/el/news/two-productions-of-the-onassis-stegi> (ημερομηνία προσπέλασης: 17.11.2024).

εμποδίων που αντιμετωπίζουν οι καλλιτέχνες με αναπηρία και την ευαισθητοποίηση της ευρύτερης αγοράς των παραστατικών τεχνών.⁸²

Dance On, Pass On, Dream On

Το **Dance On, Pass On, Dream On** είναι ένα πρόγραμμα συνεργασίας έντεκα ευρωπαϊκών οργανισμών⁸³ που ασχολούνται με τον χορό, με θέμα την ηλιακή προκατάληψη στον χορό και την κοινωνία, στο οποίο συμμετέχουν άτομα μεγαλύτερης ηλικίας σε ουσιαστικές δημιουργικές δραστηριότητες όπου αναγνωρίζεται και εκτιμάται η εμπειρία και το ταλέντο τους.⁸⁴

Smart Attica & European Digital Deal

Το **Smart Attica** και το **European Digital Deal** επικεντρώνονται στις εφαρμογές των τεχνολογικών εξελίξεων και του ψηφιακού μετασχηματισμού στις παραστατικές τέχνες και τον ευρύτερο τομέα του πολιτισμού. Αξιοποιώντας την τεχνητή νοημοσύνη, τα μεγάλα δεδομένα και το 5G, τα προγράμματα αυτά ενισχύουν τις περιφερειακές δυνατότητες και προωθούν δεοντολογικές και βιώσιμες τεχνολογικές πρακτικές για την καλλιτεχνική δημιουργία.

3.2.5. Σύγκριση προγραμμάτων εξωστρέφειας ελληνικών πολιτιστικών οργανισμών

Οι ελληνικοί πολιτιστικοί οργανισμοί τα τελευταία 15 χρόνια προσπαθούν να μην επαναλαμβάνονται, αλλά επιδιώκουν τη διαφοροποίηση, σχεδιάζοντας παραγωγές πρωτότυπων και πρωτογενών έργων θεάτρου και χορού, παραγγελίες και αναθέσεις νέων έργων και μετακλήσεις νέων καλλιτεχνών από το εξωτερικό μέσω διεθνών συνεργασιών και συμπαραγωγών (Κόνσολα, 2006). Όμως, αν και σημειώνονται επιτυχίες Ελλήνων καλλιτεχνών στο εξωτερικό, στη γενικότερη εικόνα οι ελληνικοί δημόσιοι πολιτιστικοί φορείς απουσιάζουν από τις διεθνείς οργανώσεις και φεστιβάλ,

⁸² Οι ευρωπαϊκοί πολιτιστικοί οργανισμοί που αποτελούν το EBA Consortium είναι οι: Skånes Dansteater (Σουηδία), Holland Dance Festival (Ολλανδία), Στέγη του Ιδρύματος Ωνάση (Ελλάδα), Oriente Occidente (Ιταλία), Kampnagel – Internationales Zentrum für schönere Künste (Γερμανία), CODA Oslo International Dance Festival (Νορβηγία), Centrum Kultury ZAMEK (Πολωνία), Project Arts Centre (Ιρλανδία), Mercat de les Flors (Ισπανία), Culturgest–Fundação CGD (Πορτογαλία). Στο πρόγραμμα συμμετέχει επίσης η σύμπραξη Big Pulse Dance Alliance, μια ομάδα φεστιβάλ σύγχρονου χορού που ενισχύει και διευρύνει την απήχηση του σύγχρονου χορού. Επιπλέον, στο πρόγραμμα συμμετέχουν επτά σημαντικά ευρωπαϊκά πολιτιστικά δίκτυα και ιδρύματα, στη βάση της κοινής τους δέσμευσης να διευρύνουν την πρόσβαση καλλιτεχνών και κοινού με αναπηρία στον πολιτιστικό τομέα: το IETM–International Network for Contemporary Performing Arts, το European Dance Development Network, το European Festival Association, το On the Move, το ELIA–European Network of Higher Arts Education, το Flanders Arts Institute/Kunstenpunt και το UnLabel Performing Arts Company, το οποίο ειδικεύεται, μεταξύ άλλων, και στην ανταλλαγή πολιτιστικών πολιτικών.

⁸³ Το δίκτυο αποτελείται από τους οργανισμούς: DIEHL+RITTER (Γερμανία), Codarts University of the Arts in Rotterdam (Ολλανδία), Compagnie Jus de la Vie | Age on Stage (Σουηδία), Holland Dance Festival (Ολλανδία), Nomad Dance Academy Slovenia (Σλοβενία), Sadler's Wells (Ηνωμένο Βασίλειο), STUK House for Dance, Image & Sound (Βέλγιο), Mercat de les Flors (Ισπανία), Station Service for Contemporary Dance (Σουηδία), KUMQUAT Productions (Γαλλία), Στέγη του Ιδρύματος Ωνάση (Ελλάδα).

⁸⁴ <https://dopodo.eu/> (ημερομηνία προσπέλασης: 17.11.2024).

δεν συμμετέχουν σε πολλά ευρωπαϊκά και διεθνή δίκτυα και η κινητικότητα των καλλιτεχνών στο εξωτερικό είναι περιορισμένη.

Ειδικότερα όσον αφορά το ελληνικό θέατρο, η θέση του στον ευρύτερο ευρωπαϊκό πολιτιστικό χώρο χαρακτηρίζεται από περιορισμένη επιρροή και χαμηλή αναγνωρισιμότητα. Η σύγχρονη ελληνική δραματική παραγωγή παραμένει σε μεγάλο βαθμό άγνωστη στο ευρωπαϊκό κοινό, γεγονός που ενισχύεται από τις γλωσσικές και πολιτισμικές δυσκολίες που αντιμετωπίζει η ελληνική τέχνη κατά την προσπάθεια διεθνούς διάδοσής της, ιδιαίτερα εκτός Ευρώπης. Τα τελευταία 15 χρόνια, προκειμένου να υπερβούν το γλωσσικό εμπόδιο και να διευκολύνουν την πρόσληψη της σκηνικής γλώσσας από το διεθνές κοινό, οι μεγάλοι πολιτιστικοί οργανισμοί έχουν υιοθετήσει την πρακτική της μετάφρασης των θεατρικών έργων στην αγγλική γλώσσα. Παράλληλα, το ελληνικό θέατρο διατηρεί έναν έντονα ελληνοκεντρικό χαρακτήρα, γεγονός που ενισχύει τη διάσταση της τοπικής ταυτότητας και του πολιτισμικού πλαισίου. Στον κόσμο της παγκοσμιοποίησης, η διεθνής επιτυχία καλλιτεχνικών έργων εξαρτάται από τη συνάφεια των θεμάτων τους με τις ανησυχίες του ξένου κοινού, καθώς και από την ικανότητά τους να αναπτύσσουν πρωτότυπες και ελκυστικές δημιουργικές φόρμες. Ως εκ τούτου, προκύπτει η ανάγκη γεφύρωσης του πολιτισμικού κενού, ώστε το ελληνικό θέατρο να αποκτήσει μεγαλύτερη διεθνή αναγνωρισιμότητα και διείσδυση.

Δεδομένων των ελάχιστων ετών εφαρμογής των προγραμμάτων εξωστρέφειας του ΦΑΕ και του ΕΘ, τα μέχρι στιγμής αποτελέσματα είναι ενθαρρυντικά, με την ευκαιρία που δίνεται στους συμμετέχοντες καλλιτέχνες να έρθουν σε επαφή με διεθνείς εκπροσώπους φεστιβάλ και υπεύθυνους προγραμματισμού, καθώς και την παρουσίαση ορισμένων από τις προτεινόμενες παραστάσεις στο εξωτερικό. Τα προγράμματα, με την προϋπόθεση να συνεχιστούν και να αναπτυχθούν από τις επόμενες διοικήσεις, έχουν τη δυνατότητα να αποκτήσουν μεγαλύτερη φήμη και επιδραστικότητα. Σημαντική επίσης, είναι η παρακολούθηση και η δημιουργία ενός πλαισίου αξιολόγησης της εμπειρίας κινητικότητας των καλλιτεχνών, που να συσχετίζει τους στόχους των οργανισμών και των συμμετεχόντων.

Το πρόγραμμα Grape του ΦΑΕ έχει ήδη καταγράψει σχετική επιτυχία με οχτώ παραστάσεις να έχουν ταξιδέψει στο εξωτερικό. Τα δύο προηγούμενα χρόνια ο οργανισμός δεν παρείχε επιπλέον χρηματοδότηση για την υποστήριξη της κινητικότητας των παραστάσεων, γεγονός που προβλέφθηκε για το 2025, με χρηματοδότηση μικρής κλίμακας για την κάλυψη των εξόδων των μετακλήσεων.⁸⁵ Στο πλαίσιο της εξωστρέφειας των παραγωγών, η εμπλοκή του οργανισμού γίνεται σε επίπεδο γενικών συνεννοήσεων με τους ενδιαφερόμενους φορείς του εξωτερικού, ενώ οι συμβάσεις, οι

⁸⁵ Ενημέρωση κατόπιν προσωπικής επικοινωνίας με την Καλλιτεχνική Διευθύντρια του ΦΑΕ Κατερίνα Ευαγγελάτου (2.2.2025).

οικονομικές συμφωνίες και οι απαραίτητες διαδικασίες ταξιδιού ρυθμίζονται απευθείας από τις καλλιτεχνικές ομάδες.

Αντίθετα, το Εθνικό Θέατρο διαπραγματεύεται και οργανώνει το ίδιο τις παραστάσεις στο εξωτερικό, προσδιορίζοντας το κόστος κάθε παραγωγής για κάθε ξένη χώρα, εξασφαλίζοντας τις αντίστοιχες αμοιβές και έξοδα. Η διαδικασία αυτή είναι εφικτή όταν η παρουσίαση στο εξωτερικό πραγματοποιείται εντός του χρονικού πλαισίου που οι καλλιτέχνες κάθε παραγωγής έχουν ενεργή σύμβαση με το Εθνικό Θέατρο (που κυμαίνεται από πέντε έως οχτώ μήνες με δυνατότητα ανανέωσης), ενώ σε πιο μακροπρόθεσμο επίπεδο η διαδικασία δυσχεραίνεται, καθώς απαιτείται η ανανέωση των συμβάσεων για όλους τους συντελεστές της παραγωγής κατά περίπτωση.

Η Στέγη, από την άλλη πλευρά, έχει αποκτήσει μεγαλύτερη εμπειρία στη διεθνή κινητικότητα, διαθέτει περισσότερους οικονομικούς πόρους και δυνατότητα απασχόλησης προσωπικού ειδικά για αυτόν το σκοπό. Έχει αναπτύξει ένα μεγάλο δίκτυο επαφών με το εξωτερικό, προσκαλεί σε κάθε πρεμιέρα της υπεύθυνους διεθνών φορέων, προγραμματιστές και δημοσιογράφους ξένων μέσων, συντάσσει φακέλους των παραγωγών με τις τεχνικές τους απαιτήσεις, τα βίντεο με αγγλικούς υπότιτλους, το υλικό προβολής και τα αποστέλλει στις διεθνείς επαφές της. Κάθε παραγωγή που διοργανώνει έχει την υποχρέωση διαθεσιμότητας των καλλιτεχνικών συντελεστών της για δύο έτη, ώστε να είναι εφικτή η μελλοντική παρουσίασή τους στο εξωτερικό. Επιπλέον, αναλαμβάνει πιο ενεργό ρόλο στις συνεννοήσεις για τις περιόδους των παραγωγών της και καλύπτει ενίοτε ένα μικρό ποσοστό των εξόδων μετακίνησης ή/και διαμονής των συντελεστών, ενώ οι συμβάσεις παρουσίας υπογράφονται από τις ίδιες τις καλλιτεχνικές ομάδες ή τα γραφεία εκτέλεσης παραγωγής τους.⁸⁶

Στην περίπτωση των εξαγωγών παραστάσεων στο εξωτερικό, κανένας από τους οργανισμούς δεν λαμβάνει αμοιβή από τις εκάστοτε οικονομικές συμφωνίες. Σημαντική, επίσης, είναι η σωστή επιλογή των επιμελητών και διευθυντών που καλούνται από τους οργανισμούς, όπως και οι καλλιτέχνες που εντάσσονται στα προγράμματα, ώστε να υπάρχουν ρεαλιστικές πιθανότητες μελλοντικής συνεργασίας.

Όσον αφορά στη σύγκριση με αντίστοιχα προγράμματα άλλων ευρωπαϊκών χωρών, παρατηρείται ότι στην Ελλάδα υφίσταται έλλειμμα ενιαίας στρατηγικής οργάνωσης, πληροφόρησης και χρηματοδότησης από την Πολιτεία. Τα προγράμματα διεθνούς κινητικότητας που έχουν αναπτυχθεί πρόσφατα από δημόσιους οργανισμούς δείχνουν ενθαρρυντικά αποτελέσματα, αλλά απέχουν ακόμα από τις αντίστοιχες στρατηγικές εξωστρέφειας των ευρωπαϊκών χωρών. Πολλοί θεατρικοί οργανισμοί και χορευτικές ομάδες του εξωτερικού, οι οποίοι απασχολούν καλλιτέχνες σε σταθερή βάση, έχουν τη δυνατότητα να παρουσιάζουν νέες και παλαιότερες δημιουργίες τους, με αποτέλεσμα

⁸⁶ Ενημέρωση κατόπιν προσωπικής επικοινωνίας της γράφουσας με την υπεύθυνη του προγράμματος Εξωστρέφειας της Στέγης κ. Χριστίνα Λιάττα, στις 15.12.2025.

τις μετακλήσεις από άλλες χώρες, ανάλογα με τις ανάγκες κάθε φεστιβάλ ή διοργάνωσης. Οι διεθνείς περιοδείες τους διοργανώνονται είτε από τις ίδιες τις ομάδες είτε από κεντρικές εταιρείες ή διεθνείς εκπροσώπους που εδρεύουν στην Ευρώπη και αναλαμβάνουν την προώθηση καλλιτεχνών και παραστάσεων θεάτρου και χορού. Στην Ελλάδα, ένα θεατρικό σχήμα με διεθνή εκπροσώπηση και πολλά χρόνια κινητικότητας είναι η ομάδα blitz (Γιώργος Βαλαής, Αγγελική Παπούλια, Χρήστος Πασσαλής).

Παράλληλα, τα φεστιβάλ του εξωτερικού, ειδικά της βορειοδυτικής Ευρώπης, λειτουργούν ως συνεχείς αναδείξεις (showcases) των καλλιτεχνικών έργων λόγω της εγγύτητας των χωρών και της ευκολίας των ταξιδιών, ακόμα και σε καθημερινή βάση (πχ. με τρένο). Αντίθετα, η Ελλάδα εξαιτίας της γεωγραφικής της θέσης, απαιτεί αεροπορικές μετακινήσεις και διαμονή περισσότερων ημερών, άρα περισσότερη οργάνωση και μεγαλύτερο κόστος επίσκεψης. Στις ευρωπαϊκές χώρες η κινητικότητα είναι συνήθης πρακτική, ακόμα και για μικρότερους οργανισμούς, σε αντίθεση με την Ελλάδα. Στην Γαλλία, την Ολλανδία και την Ισπανία, λόγου χάρη, θεωρούν σημαντικό οι νέες παραστάσεις θεάτρου και χορού να ταξιδεύουν για ένα διάστημα στο εσωτερικό των χωρών, ώστε να αποκτήσουν την απαραίτητη εμπειρία, να «ωριμάσουν» ως παραγωγές και να τις παρακολουθήσουν καλλιτεχνικοί διευθυντές και προγραμματιστές που θα τις βοηθήσουν να έχουν μεγαλύτερη διάρκεια ζωής εκτός των εθνικών τους συνόρων. Στο γερμανόφωνο θέατρο (Γερμανία, Αυστρία, Ελβετία) υπάρχει μια κουλτούρα κινητικότητας με τις παραστάσεις να περιοδεύουν από χώρα σε χώρα, λόγω της κοινής γλώσσας και κουλτούρας, ενώ ακόμη και οι καλλιτεχνικοί διευθυντές εναλλάσσονται κατά περιόδους μεταξύ των πολιτιστικών οργανισμών.

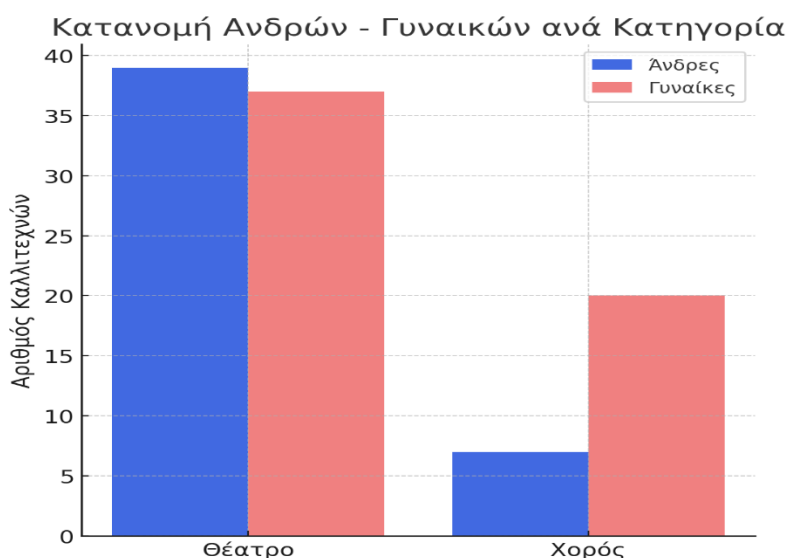
Επιπλέον, τα κεφάλαια που παρέχονται στους καλλιτέχνες και στους πολιτιστικούς φορείς πολλών χωρών της Ευρώπης για την εξωστρέφεια και την κινητικότητα των παραγωγών καταλαμβάνουν ένα μεγάλο μέρος των εθνικών τους προϋπολογισμών. Στην Ελλάδα, καταγράφεται υπερπληθώρα θεατρικών και χορευτικών ομάδων, γεγονός που καθιστά δύσκολη την κατανομή των οικονομικών πόρων από το ΥΠΠΟ και δημιουργεί το δίλημμα μεταξύ της ενίσχυσης ενός περιορισμένου αριθμού σχημάτων με μεγαλύτερη χρηματοδότηση ή της στήριξης ενός μεγαλύτερου αριθμού σχημάτων με μικρότερα ποσά. Επιπλέον, τα προγράμματα επιχορηγήσεων ανακοινώνονται κάθε χρόνο σε διαφορετικές ημερομηνίες, με μικρές προθεσμίες και μεγάλη γραφειοκρατική διαδικασία. Συνήθως, παρέχονται μικρές χρηματοδοτήσεις για τη στήριξη συγκεκριμένων θεατρικών και χορευτικών παραγωγών, με αποτέλεσμα να μην καλύπτονται επαρκώς τα έξοδά τους, αλλά ούτε και τα πάγια κόστη των μικρών εταιρειών. Η έλλειψη μιας δομής σταθερής στήριξης και η φύση της πλειονότητας των καλλιτεχνικών παραγωγών στην Ελλάδα, που χαρακτηρίζεται από την αδυναμία διατήρησης σταθερών καλλιτεχνικών σχημάτων σε μακροπρόθεσμη βάση, καθιστά δύσκολη τη συνέχιση των παραστάσεων στο εξωτερικό για μεγάλο χρονικό διάστημα. Έτσι, ακόμα κι όταν εξασφαλίζεται η

απαραίτητη χρηματοδότηση, οι καλλιτέχνες έχουν άλλες επαγγελματικές υποχρεώσεις, όπως θέσεις μερικής απασχόλησης, συμβάσεις ορισμένου χρόνου, άλλες παραγωγές, καθώς και προβλήματα ιδιωτικής φύσης, κάνοντας αδύνατο να ακολουθήσουν μακροπρόθεσμες εμπειρίες κινητικότητας.

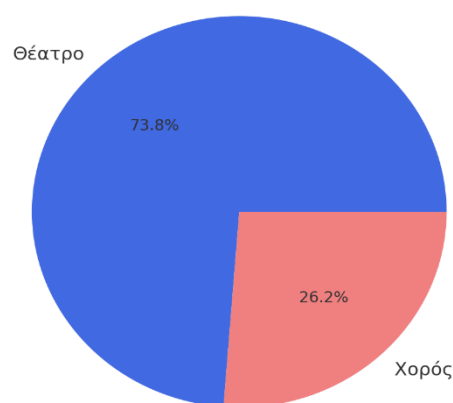
3.2.5. Η εμπειρία του εξωτερικού: Έλληνες καλλιτέχνες σε διεθνείς πλατφόρμες

Η καταγραφή των εμπειριών 103 δημιουργών των παραστατικών τεχνών (σκηνοθετών και χορογράφων) που συμμετείχαν σε διεθνείς παραγωγές και παρουσίασαν τα έργα τους σε φεστιβάλ και σκηνές του εξωτερικού, αποδεικνύει την αξία της διεθνούς κινητικότητας [Αναλυτική λίστα ερωτηθέντων και ενδεικτικό ερωτηματολόγιο παρατίθενται στο Παράρτημα Δ].

- Σύνολο καλλιτεχνών:
 - ο Θέατρο: 76
 - ο Χορός: 27
- Κατανομή ανδρών-γυναικών:
 - ο Θέατρο: 39 άνδρες - 37 γυναίκες
 - ο Χορός: 7 άνδρες - 20 γυναίκες

Σύνολο Καλλιτεχνών σε Θέατρο και Χορό

Το σύνολο των ερωτηθέντων καλλιτεχνών στη συγκεκριμένη μελέτη (ποσοστό 100%), συμφωνεί ότι η διεθνής εξωστρέφεια της σύγχρονης ελληνικής δημιουργίας και η πρόσβαση σε διεθνή φεστιβάλ, καλλιτεχνικές συμπαραγωγές και δίκτυα, προσφέρουν στους Έλληνες δημιουργούς τη δυνατότητα να εξελιχθούν επαγγελματικά, να ενδυναμώσουν τη φήμη τους και να καταξιωθούν σε διεθνές επίπεδο αλλά και να ενισχυθεί η θέση της χώρας στο διεθνές πολιτιστικό πεδίο. Για την πλειονότητα των καλλιτεχνών (82%), η αίσθηση είναι ότι η Ελλάδα βρίσκεται, με ελάχιστες εξαιρέσεις, εκτός της διεθνούς καλλιτεχνικής αγοράς.

Η δυνατότητα παρουσίασης των έργων των καλλιτεχνών εκτός συνόρων λειτουργεί ως πλαίσιο πρόκλησης και δοκιμασίας, επιτρέποντας την επέκταση των δημιουργικών τους οριζόντων, την ώθηση στον πειραματισμό και την ανακάλυψη νέων τρόπων δημιουργίας. Η συνεργασία Ελλήνων καλλιτεχνών με θέατρα και οργανισμούς του εξωτερικού προσφέρει τη δυνατότητα συνένωσης διαφορετικών νοοτροπιών και δημιουργικών πρακτικών, ενισχύοντας την εμπειρία, τις γνώσεις και την τεχνική των καλλιτεχνών. Ενδεικτικό είναι ότι η ανταλλαγή απόψεων με καλλιτέχνες και θεατές από ποικίλες χώρες ενισχύει την κατανόηση της τέχνης ως μια παγκόσμια γλώσσα που ξεπερνά πολιτισμικά και γεωγραφικά εμπόδια. Η εμπειρία της διεθνοποίησης αποτελεί, επιπλέον, μια βαθιά προσωπική εμπειρία, η οποία επιφέρει μεταβολές και εξελίξεις στους ίδιους τους καλλιτέχνες, προσφέρει προσωπική ικανοποίηση, αυτοπεποίθηση και κίνητρα για τη συνέχιση της δημιουργικής διαδικασίας. Η δημιουργία μακροχρόνιων σχέσεων με διεθνείς θεσμούς είναι επίσης θετική, καθώς μπορεί να οδηγήσει σε νέες προσκλήσεις συνεργασίας για σκηνοθεσία, χορογραφία ή εκτέλεση έργων στο διεθνές καλλιτεχνικό πεδίο, ενισχύοντας περαιτέρω τη διεθνή παρουσία και αναγνώριση των Ελλήνων καλλιτεχνών. Μέσω της διεθνούς κινητικότητας κατανοούν τις συνθήκες χρηματοδότησης και των εργασιακών όρων που επικρατούν στο εξωτερικό, ενώ ταυτόχρονα επιτυγχάνουν τη δημιουργία καλλιτεχνικών δικτύων και κοινοτήτων πέρα από τα εθνικά όρια.

Για την πλειονότητα των ερωτηθέντων (92%), η κινητικότητα περιορίζεται κυρίως σε σύντομες μετακινήσεις (διάρκειας 3-5 ημερών). Από την άλλη πλευρά, καταξιωμένοι χορογράφοι όπως οι Δημήτρης Παπαϊωάννου, Ευριπίδης Λασκαρίδης και Χρήστος Παπαδόπουλος, που παρουσιάζουν τα έργα τους σε διεθνές περιβάλλον με αξιοσημείωτη συχνότητα, ενισχύοντας τη θέση του ελληνικού χορού στον παγκόσμιο καλλιτεχνικό χάρτη, καθώς και σκηνοθέτες με διεθνή αναγνώριση όπως οι Θεόδωρος Τερζόπουλος, Μιχαήλ Μαρμαρινός και Έλλη Παπακωνσταντίνου, βιώνουν την εμπειρία της συνεχούς κινητικότητας και του νομαδικού τρόπου ζωής, γεγονός που δημιουργεί άγχη και περιορισμούς στην ισορροπία επαγγελματικής και προσωπικής ζωής.

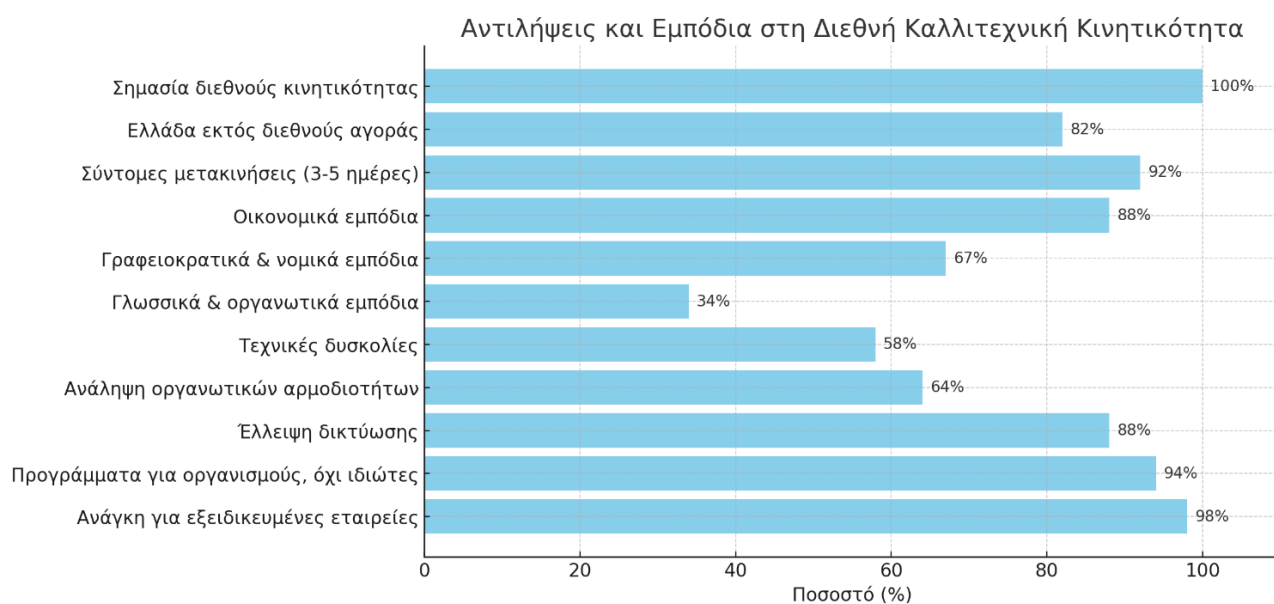
Ωστόσο, οι καλλιτέχνες στην Ελλάδα αντιμετωπίζουν σημαντικά εμπόδια στην εξασφάλιση πρόσβασης στη διεθνή σκηνή. Ορισμένα από τα κυριότερα προβλήματα περιλαμβάνουν την έλλειψη επαρκών οικονομικών πόρων, με μικρούς διαθέσιμους προϋπολογισμούς που δεν καλύπτουν τα έξοδα παραγωγής και περιοδείας, με αποτέλεσμα να αντιμετωπίζουν σημαντικές ανισορροπίες σε σχέση με τους ομολόγους τους από άλλες χώρες (88%). Επίσης, η γραφειοκρατία κάθε χώρας δημιουργεί καθυστερήσεις στις διαδικασίες, ενώ οι φορολογικές και νομικές δυσκολίες, όπως η αδυναμία έκδοσης των απαραίτητων φορολογικών παραστατικών, η πολυπλοκότητα στη διαδικασία έκδοσης αδειών διαμονής, καθώς και η έλλειψη επαρκούς ενημέρωσης (67%) επιτείνουν το πρόβλημα. Επιπλέον, κάποιες φορές η συνεργασία με ξένους καλλιτέχνες επιβαρύνεται από την απουσία κοινής γλώσσας και κοινού δημιουργικού εδάφους, ενώ τα προβλήματα συνεννόησης με

ξένους διοργανωτές και οι καθυστερήσεις μπορούν να επηρεάσουν την αποτελεσματικότητα των συνεργασιών (34%). Οι τεχνικές αδυναμίες, η περιορισμένη διάρκεια προετοιμασίας στους χώρους των παραστάσεων, καθώς και η έλλειψη χρόνου για τη γνωριμία με τους τοπικούς διοργανωτές και την περιοχή, εντείνουν τις δυσκολίες που καλούνται να αντιμετωπίσουν οι Έλληνες καλλιτέχνες (58%).

Η τυπική διαδικασία για την πραγματοποίηση μιας παράστασης στο εξωτερικό περιλαμβάνει μια σειρά από βήματα, από τη δέσμευση συνεργατών ή την ανεύρεση νέων, την κατάρτιση προϋπολογισμών, την υπογραφή συμβολαίων, την προετοιμασία του ταξιδιού και της μεταφοράς του σκηνικού, τις συνεννοήσεις με τους τεχνικούς και το προσωπικό του θεάτρου για την προετοιμασία της παράστασης, κ.ά. Πολλοί Έλληνες καλλιτέχνες αναγκάστηκαν, λόγω της έλλειψης σχετικής γνώσης και εμπειρίας εκ μέρους των ελληνικών γραφείων παραγωγής, καθώς και της περιορισμένης χρηματοδότησης, να αναλάβουν οι ίδιοι το οργανωτικό σκέλος των παραγωγών τους (64%). Κάθε στάδιο αυτής της διαδικασίας κρύβει προκλήσεις και όταν ο καλλιτέχνης δεν έχει την απαραίτητη εμπειρία που δεν σχετίζεται άμεσα με το καλλιτεχνικό του έργο, οι οργανωτικές πρακτικές μπορούν να γίνουν εξαιρετικά περίπλοκες.

Παράλληλα, οι καλλιτέχνες στην Ελλάδα αντιμετωπίζουν δυσκολίες στην οικοδόμηση δικτύων, είτε λόγω γλωσσικών εμποδίων είτε λόγω έλλειψης οργανωμένων επαγγελματικών δικτύων (88%). Επιπλέον, η πλειονότητα των ευρωπαϊκών προγραμμάτων στήριξης της κινητικότητας απευθύνεται σε οργανισμούς και πολιτιστικές πλατφόρμες και όχι σε ιδιώτες, με αποτέλεσμα να δυσχεραίνεται η δημιουργία συνεργασιών και συμπαραγωγών σε ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο (94%). Για τους λόγους αυτούς, η συντριπτική πλειονότητα των ερωτηθέντων καλλιτεχνών (98%) κρίνει επιτακτική τη δημιουργία εξειδικευμένων εταιριών και στελεχών που να αναλαμβάνουν τη διαχείριση όλων των θεμάτων σχετικά με την υποστήριξη των διεθνών συνεργασιών, την παρακολούθηση των χρονοδιαγραμμάτων και των απαραίτητων διαδικασιών για τις παραστάσεις στο εξωτερικό, την πληροφόρηση και συμμετοχή στα ευρωπαϊκά χρηματοδοτικά προγράμματα και όσα απαιτούνται για την ανάπτυξη και προώθηση των έργων των Ελλήνων καλλιτεχνών στο εξωτερικό.

Η επικρατούσα κατάσταση στο πεδίο του σύγχρονου πολιτισμού στην Ελλάδα έχει οδηγήσει πολλούς Έλληνες δημιουργούς, κυρίως χορογράφους, στη μετανάστευση, αναζητώντας ευκαιρίες για επαγγελματική επιτυχία και διεθνή αναγνώριση σε χώρες του εξωτερικού, όπως η Γαλλία, η Γερμανία και η Αγγλία (π.χ. Γιάννης Μανταφούνης, Αντώνης Φωνιαδάκης, Λενιώ Κακλέα, Κατερίνα Ανδρέου, Ζωή Δημητρίου, κ.ά.). Ωστόσο, η διαδικασία ένταξής τους στις χώρες υποδοχής περιλάμβανε προκλήσεις, όπως νομικές δυσκολίες, γραφειοκρατικές καθυστερήσεις για την απόκτηση άδειας διαμονής και εργασίας και αρχικές οικονομικές δυσχέρειες.

Το σύνολο των συμμετεχόντων δημιουργών στη μελέτη τόνισε την ανάγκη ενίσχυσης της κινητικότητας, με τη δημιουργία ενός ολοκληρωμένου και σταθερού πλαισίου υποστήριξης των καλλιτεχνών και της ελληνικής καλλιτεχνικής δημιουργίας. Προτείνουν τη χάραξη μιας συνολικής και κατάλληλης στρατηγικής και την εφαρμογή ενός μακροπρόθεσμου προγράμματος πολιτιστικής εξωστρέφειας, υπό την υποστήριξη και επίβλεψη του κράτους, που θα λαμβάνει υπόψη τις προσωπικές εμπειρίες και τις ανάγκες των καλλιτεχνών. Η λειτουργία ενός εξειδικευμένου τμήματος στο Υπουργείο Πολιτισμού ή η δημιουργία ενός νέου φορέα με αυτή την αποστολή, κρίνονται απαραίτητες ώστε να μπορέσουν οι Έλληνες καλλιτέχνες να ανταγωνιστούν το διεθνές περιβάλλον. Εξετάζοντας την τεχνογνωσία στην οργάνωση πανευρωπαϊκών και παγκόσμιων περιοδίων από φορείς του εξωτερικού, θα εξεταστεί πώς οι μηχανισμοί αυτοί μπορούν να προσαρμοστούν και να αναπτυχθούν στην Ελλάδα, λαμβάνοντας υπόψη τις δυνατότητες του καλλιτεχνικού και θεσμικού δυναμικού της χώρας. Ζητούμενα αποτελούν η παροχή χρηματοδότησης, η προαγωγή της διεθνούς δικτύωσης και η δημιουργία ενός υποστηρικτικού και χωρίς αποκλεισμούς περιβάλλοντος για βιώσιμες δημιουργικές προσπάθειες των καλλιτεχνών εκτός εθνικών συνόρων. Επιπλέον, είναι αναγκαία η παροχή πρόσβασης σε έγκυρες και επικαιροποιημένες πληροφορίες, μέσω διαδικτυακών πλατφορμών, για τις δυνατότητες κινητικότητας σε εθνικό, ευρωπαϊκό και παγκόσμιο επίπεδο.

3.2.6. Προτάσεις πολιτιστικής πολιτικής για την κινητικότητα

Η διεθνής πολιτιστική κινητικότητα αποτελεί κεντρικό άξονα στην ανάπτυξη της πολιτιστικής πολυμορφίας και την ενίσχυση του καλλιτεχνικού έργου σε ένα ευρωπαϊκό περιβάλλον που καλείται να αντιμετωπίσει διαρκείς μεταβολές. Η έλλειψη ολοκληρωμένων στρατηγικών και κατάλληλων νομοθετικών πλαισίων, οι αποκλίνουσες πολιτιστικές πολιτικές μεταξύ των κρατών, η

γραφειοκρατική πολυπλοκότητα για τη μετακίνηση και την υποστήριξη των καλλιτεχνών, οι ανισότητες πρόσβασης σε πληροφορίες, καθώς και η ανεπαρκής χρηματοδότηση, συνιστούν διαρθρωτικά ζητήματα που απαιτούν μια συντονισμένη, διατομεακή και ενιαία ευρωπαϊκή αντιμετώπιση, με τη συμμετοχή όλων των εμπλεκόμενων φορέων, κρατών μελών, θεσμών και επαγγελματιών του πολιτισμού (CULT Committee, 2021).

Οι προτάσεις για τη βελτίωση της διεθνούς κινητικότητας του ελληνικού πολιτιστικού τομέα και την αποτελεσματικότερη αξιοποίηση των προγραμμάτων κινητικότητας επικεντρώνεται σε στρατηγικές και πρωτοβουλίες με στόχο την ενίσχυση της εξωστρέφειας, την πρόσβαση στην πληροφόρηση και την ενίσχυση της χρηματοδότησης, την υποστήριξη των πολιτιστικών οργανισμών και των καλλιτεχνών, με έμφαση στη βιωσιμότητα, την ανάπτυξη δεξιοτήτων και τη διευκόλυνση της συνεργασίας σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο.

Αξιολόγηση των δεδομένων για τη διεθνή πολιτιστική κινητικότητα στην Ευρώπη και την Ελλάδα

Η έλλειψη αξιόπιστων και συγκρίσιμων δεδομένων για τις πραγματικές ροές κινητικότητας των καλλιτεχνών, τόσο σε εθνικό όσο και σε διεθνές επίπεδο, αποτελεί σημαντικό εμπόδιο για την αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας των προγραμμάτων κινητικότητας, καθώς και για τον εντοπισμό των τάσεων και κατευθύνσεων στον τομέα της πολιτιστικής κινητικότητας. Η ανάγκη για συστηματική καταγραφή και ανάλυση των δεδομένων αυτών είναι επιτακτική για τον σχεδιασμό βιώσιμων πολιτικών που να ανταποκρίνονται στις πραγματικές ανάγκες των καλλιτεχνών και να ενισχύουν τα διεθνή δίκτυα συνεργασίας. Η αποτελεσματική αξιολόγηση των προγραμμάτων κινητικότητας απαιτεί μια μακροπρόθεσμη στρατηγική, η οποία θα περιλαμβάνει τα αποτελέσματα που προκύπτουν από τις κινήσεις των καλλιτεχνών, καθώς και την ανάλυση των επιπτώσεών τους τόσο σε τοπικό όσο και σε διεθνές επίπεδο (ERICarts, 2008). Ορισμένοι ευρωπαϊκοί οργανισμοί δημοσιεύουν στοιχεία σχετικά με τις επιχορηγήσεις κινητικότητας, όπως τον αριθμό των καλλιτεχνών που συμμετέχουν, τα ποσά χρηματοδότησης και τους προορισμούς, ωστόσο, συχνά αξιολογούνται κυρίως οι βραχυπρόθεσμοι οικονομικοί δείκτες (π.χ. χρηματοδότηση και άμεσες εκροές). Οι μακροπρόθεσμοι δείκτες που αφορούν στην αποτελεσματικότητα των προγραμμάτων κινητικότητας, όπως η συνέχιση της συνεργασίας μετά την κινητικότητα ή η κοινωνική και επαγγελματική ανάπτυξη των καλλιτεχνών, παραμένουν συνήθως αδιάφοροι ή δεν αξιολογούνται σε βάθος.⁸⁷

Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο στην *Έκθεση για την Κατάσταση των Καλλιτεχνών* (2023) τονίζει την ανάγκη συνεργασίας για τη δημιουργία μιας ευρωπαϊκής πλατφόρμας για την καταγραφή, συγκριτική ανάλυση και συνεχή επικαιροποίηση των δεδομένων σχετικά με την κινητικότητα των καλλιτεχνών.

⁸⁷ <https://creative-europe.culture.gr/en/> (ημερομηνία προσπέλασης: 17.12.2024).

Τα στοιχεία θα καλύπτουν τις συνθήκες εργασίας, το καθεστώς απασχόλησης, τα επίπεδα αμοιβών, την πρόσβαση στην κοινωνική ασφάλιση και προστασία, τη συλλογική εκπροσώπηση και κάλυψη από τις συλλογικές συμβάσεις, τα εμπόδια ένταξης και τις μορφές διακρίσεων και την κοινωνική ελευθερία. Η αξιολόγησή τους, βάσει φύλου, ηλικίας, χώρας, εταιρείας και πολιτιστικού τομέα, θα βοηθήσει στην καλύτερη κατανόηση των περιφερειακών διαφορών, στην ανάπτυξη εργαλείων και κατευθύνσεων για τις καλές πρακτικές και στη διαμόρφωση καλύτερων πολιτικών και προγραμμάτων κινητικότητας που θα ανταποκρίνονται στις πραγματικές ανάγκες των καλλιτεχνών σε όλη την Ευρώπη (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2023). Επιπλέον, η δημιουργία συστηματικών μηχανισμών αξιολόγησης των διεθνών συνεργασιών, μέσω αναφορών, ανατροφοδότησης από καλλιτέχνες και ποσοτικής καταγραφής των αποτελεσμάτων, θα επιτρέψει τον εντοπισμό σημείων που χρειάζονται περαιτέρω ανάπτυξη ή βελτίωση.

Πληροφόρηση για τη διεθνή πολιτιστική κινητικότητα

Κρίσιμη για την υποστήριξη και διευκόλυνση της κινητικότητας των καλλιτεχνών σε διεθνές επίπεδο αποτελεί η παροχή δωρεάν, σαφών και κατανοητών πληροφοριών σχετικά με τις διαθέσιμες δυνατότητες. Η ενίσχυση της πρόσβασης σε βασικές πληροφορίες μέσω κεντρικών πλατφορμών που θα περιλαμβάνουν πρακτικές οδηγίες για τη διαδικασία κινητικότητας, όπως διοικητικές και νομικές πτυχές, άδειες εισόδου και εργασίας, κοινωνική ασφάλιση, φορολογία, τελωνεία, θέματα πνευματικής ιδιοκτησίας, ζητήματα διαμονής και προσβασιμότητας μεταφορών σε κάθε χώρα, περιορισμούς που μπορεί να υπάρχουν στις χώρες υποδοχής (π.χ. πόλεμος, φυσικές καταστροφές, πανδημία), ευκαιρίες χρηματοδότησης και εκπαίδευσης, καταλόγους με τους πολιτιστικούς φορείς, τα φεστιβάλ και τα δίκτυα των χωρών, είναι αναγκαία για τον σχεδιασμό εμπειριών κινητικότητας που να ανταποκρίνονται σε διαφορετικές ανάγκες και συνθήκες χωρίς αποκλεισμούς. Οι πληροφορίες ανά χώρα μπορεί να αφορούν συνολικά στις τέχνες του θεάματος ή να επικεντρώνονται σε έναν συγκεκριμένο κλάδο (π.χ. θέατρο, χορός, μουσική) (Learning Trajectories, 2022).

Ταυτόχρονα, το ευρύτερο κοινωνικό δίκτυο παίζει συχνά καταλυτικό ρόλο στη διευκόλυνση της κινητικότητας. Μέσω των προσωπικών σχέσεων με γνωστούς, συνεργάτες και φορείς που διαθέτουν σχετική εμπειρία, οι καλλιτέχνες μπορούν να συνδεθούν με ειδικούς και οργανισμούς που κατέχουν γνώσεις και εργαλεία για να τους καθοδηγήσουν και να τους προσφέρουν πρακτικές λύσεις, εξοικονομώντας χρόνο και παρέχοντας πιο άμεσα αποτελέσματα σε σχέση με τις πιο τυπικές διαδικασίες. Η συμμετοχή καλλιτεχνών ή επαγγελματιών του πολιτιστικού τομέα ως εκπαιδευτές μέσω εργαστηρίων ή άλλων διαδραστικών μορφών επικοινωνίας θα τους επιτρέψει να μεταδώσουν τις δικές τους εμπειρίες και γνώσεις από διεθνείς συναντήσεις ή ταξίδια σε όσους σχεδιάζουν να ταξιδέψουν στο εξωτερικό, βοηθώντας τους να αναπτύξουν τις διαπολιτισμικές ικανότητες που

απαιτούνται στα διαφορετικά πολιτιστικά περιβάλλοντα, ενισχύοντας την αλληλεπίδραση, τη διασύνδεση και την ανάπτυξη του τομέα (ERICarts, 2008).

Στην Ελλάδα, είναι επιτακτική η ανάγκη για καλύτερη ενημέρωση και καθοδήγηση των καλλιτεχνών σχετικά με τις ευρωπαϊκές δυνατότητες κινητικότητας. Η δημιουργία μιας διαδικτυακής πλατφόρμας με συμβουλές και διοικητική υποστήριξη για την αναζήτηση και αξιοποίηση ευρωπαϊκών κονδυλίων και την υλοποίηση διεθνών συνεργασιών θα διευκόλυνε την εξωστρέφεια του ελληνικού πολιτισμού. Χρήσιμο θα ήταν να δημιουργηθεί μια βάση δεδομένων για τα διεθνή φεστιβάλ και τα πολιτιστικά ιδρύματα που θα βοηθούσε τους καλλιτέχνες να εντοπίσουν τις κατάλληλες ευκαιρίες και να συμμετάσχουν σε αυτά τα δίκτυα. Παράλληλα, η χαρτογράφηση και η δημιουργία από το ΥΠΠΟ ενός διαδικτυακού καταλόγου που θα προβάλλει τη σύγχρονη ελληνική δημιουργία και τις παραστατικές τέχνες, κατά τα πρότυπα του εξωτερικού, με τα ελληνικά θεατρικά έργα και τις αγγλικές τους μεταφράσεις, τις ελληνικές θεατρικές και χορευτικές παραγωγές με στοιχεία των καλλιτεχνικών ομάδων και των δημιουργών, θα προσφέρει χρήσιμες πληροφορίες στους πολιτιστικούς φορείς, τους διοργανωτές και τα φεστιβάλ του εξωτερικού που αναζητούν νέους δημιουργούς, με σκοπό την προώθηση του έργου τους στη διεθνή πολιτιστική αγορά (Γιαννόπουλος κ.συν., 2023).

Χρηματοδότηση πολιτιστικών οργανισμών

Η χρηματοδότηση είναι καθοριστικός παράγοντας για τη βιωσιμότητα και την οικονομική ευρωστία των πολιτιστικών οργανισμών. Η κύρια πηγή χρηματοδότησης θα πρέπει να είναι η κρατική επιχορήγηση, η οποία πρέπει να έχει μακροπρόθεσμο σχεδιασμό, όπως συμβαίνει και σε πολλές ανεπτυγμένες πολιτιστικά ευρωπαϊκές χώρες, προκειμένου οι οργανισμοί να έχουν τη δυνατότητα να αναπτύξουν στρατηγικές εξωστρέφειας και να σχεδιάσουν σε βάθος χρόνου τις δράσεις τους. Παράλληλα, οι οργανισμοί θα πρέπει να αναπτύξουν ρεαλιστικές πολιτικές εσόδων, αναζητώντας πρόσθετους πόρους από ευρωπαϊκά χρηματοδοτικά προγράμματα, χορηγίες και δωρεές από ιδιωτικά ιδρύματα, συνεργασίες και συμπαραγωγές με άλλους οργανισμούς του πολιτιστικού τομέα (Γιαννόπουλος κ.συν., 2023).

Πολιτιστική πολιτική & δημιουργία δικτύων

Για την ενίσχυση της πολιτιστικής εξωστρέφειας και της επαγγελματικής εξέλιξης των καλλιτεχνών, κρίνεται αναγκαία η υιοθέτηση μιας αναπτυξιακής προσέγγισης που θα αναγνωρίζει την κινητικότητα όχι απλώς ως *ad hoc* δραστηριότητα ή ως εφάπαξ εμπειρία, αλλά ως μακροπρόθεσμη επένδυση που απαιτεί ένα ευρύ φάσμα δράσεων, εκδηλώσεων και προγραμμάτων για τη διευκόλυνση της συμμετοχής σε διεθνείς εκδηλώσεις και φεστιβάλ. Στη διαδικασία διαμόρφωσης πολιτιστικής πολιτικής για την κινητικότητα, η Πολιτεία και οι πολιτιστικοί οργανισμοί οφείλουν να λαμβάνουν

υπόψη τις απόψεις των καλλιτεχνών και των επαγγελματιών του πολιτιστικού τομέα (On The Move, 2013).

Καθοριστική για την ανάπτυξη του ελληνικού πολιτιστικού τομέα είναι η συμμετοχή των πολιτιστικών οργανισμών σε διεθνή δίκτυα, διοργανώσεις και φόρουμ και η ενίσχυση της εσωτερικής διασυνδεσιμότητας μέσω της χαρτογράφησης, αξιολόγησης και υποστήριξης υπαρχόντων δικτύων (π.χ. Athens Culture Net). Το ΥΠΠΟ και κυρίως η ΓΓΣΠ, είναι σημαντικό να συμμετέχουν με ενεργό τρόπο σε δίκτυα και διακρατικές δομές σε ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο, καθώς και σε φορείς λήψης αποφάσεων πολιτιστικής πολιτικής. Έτσι, θα ισχυροποιήσουν την πολιτική διεθνών πολιτιστικών σχέσεων της χώρας, ενισχύοντας τη συμμετοχή των σύγχρονων παραστατικών τεχνών σε διεθνείς διοργανώσεις. Επιπλέον, η ενθάρρυνση της συνεργασίας του ΥΠΕΞ και του ΥΠΠΟ με πολιτιστικούς οργανισμούς και φορείς του εξωτερικού, όπως η αξιοποίηση των Ελλήνων της διασποράς, μέσω συμφωνιών για συμπαραγωγές έργων σύγχρονου πολιτισμού και η ανάπτυξη στρατηγικών συνεργασιών με διεθνείς αγορές είναι θεμελιώδεις για την ανάπτυξη της εξωστρέφειας και τη διευκόλυνση της μετακίνησης στο εξωτερικό (Γιαννόπουλος κ.συν., 2023).

Ψηφιακή μετάβαση και ανάπτυξη δεξιοτήτων

Η ψηφιακή μετάβαση αποτελεί ένα κρίσιμο βήμα προς την ενίσχυση της εξωστρέφειας και της βιώσιμης ανάπτυξης του πολιτισμού σε παγκόσμιο επίπεδο, προσφέροντας νέες δυνατότητες για την παραγωγή, τη διάδοση και την πρόσβαση στην πολιτιστική κληρονομιά και τις σύγχρονες καλλιτεχνικές πρακτικές. Οι ψηφιακές τεχνολογίες και η τεχνητή νοημοσύνη και η υιοθέτηση νέων μοντέλων διαχείρισης και διοίκησης των πολιτιστικών μονάδων, αναδιαμορφώνουν τον τρόπο με τον οποίο δημιουργούνται, παρουσιάζονται και καταναλώνονται τα πολιτιστικά προϊόντα, καθιστώντας την καινοτομία και την προσαρμογή σε αυτά τα εργαλεία ζωτικής σημασίας για την επιβίωση και την εξέλιξη του πολιτιστικού τομέα στην ψηφιακή ελεύθερη πολιτιστική αγορά (Γκαντζιάς, 2021, σ.3). Στην Ελλάδα, η πολιτιστική πολιτική θα ήταν σκόπιμο να συντονιστεί με τις κεντρικές πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης, εστιάζοντας στην αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών, των ψηφιακών πλατφορμών και της τεχνητής νοημοσύνης. Αυτό προϋποθέτει τη δημιουργία ισχυρών ψηφιακών υποδομών, την ανάπτυξη εξειδικευμένων εργαλείων που θα επιτρέπουν τη διατήρηση και διάχυση της πολιτιστικής παραγωγής, καθώς και τη θέσπιση στρατηγικών συνεργασιών μεταξύ δημόσιων και ιδιωτικών φορέων. Επιπλέον, είναι απαραίτητη η δημιουργία ενός ενιαίου στρατηγικού σχεδίου που να περιλαμβάνει τις αναγκαίες νομοθετικές και κανονιστικές αλλαγές, να διαμορφώνει σαφές θεσμικό πλαίσιο για την ψηφιακή πολιτιστική παραγωγή και να προωθεί τη διεθνή δικτύωση. Η ενίσχυση της εξωστρέφειας μέσω της ψηφιοποίησης των πολιτιστικών αγαθών, των αρχείων και των

καλλιτεχνικών δράσεων θα επιτρέψει στους Έλληνες δημιουργούς να προσεγγίσουν ένα παγκόσμιο κοινό, ενδυναμώνοντας τη θέση της ελληνικής πολιτιστικής παραγωγής στον διεθνή χώρο.

Παράλληλα, η ψηφιακή μετάβαση δεν αποτελεί μόνο τεχνική διαδικασία, αλλά και σημαντικό μοχλό οικονομικής ανάπτυξης. Η ενσωμάτωση ψηφιακών τεχνολογιών στον πολιτιστικό τομέα δημιουργεί νέες ευκαιρίες απασχόλησης και ενισχύει την καινοτομία στην πολιτιστική βιομηχανία, ενώ συμβάλλει στη δημιουργία νέων μορφών εκπαίδευσης και διά βίου μάθησης (Γιαννόπουλος κ. συν., 2023). Για τον σκοπό αυτό προτείνεται η συστηματική ενίσχυση της επαγγελματικής κατάρτισης μέσω εξειδικευμένων εκπαιδευτικών προγραμμάτων και σεμιναρίων που να εστιάζουν σε ψηφιακές δεξιότητες, όπως η επεξεργασία ψηφιακού περιεχομένου, η διαχείριση δεδομένων και η αξιοποίηση της τεχνητής νοημοσύνης στη δημιουργική διαδικασία. Επιπλέον, η ενθάρρυνση της κινητικότητας των εργαζομένων στον πολιτισμό, μέσω προγραμμάτων ανταλλαγής και διεθνούς συνεργασίας, μπορεί να οδηγήσει στην ανταλλαγή γνώσεων και εμπειριών, συμβάλλοντας στη δημιουργία κοινών πρακτικών και στην ανάπτυξη καινοτόμων πολιτιστικών προϊόντων.

Τέλος, η μετάβαση στην ψηφιακή εποχή επιβάλλει και έναν ευρύτερο αναστοχασμό σε σχέση με την προστασία της πνευματικής ιδιοκτησίας, την ηθική χρήση της τεχνητής νοημοσύνης στην τέχνη και τον ρόλο των πολιτιστικών οργανισμών στην ψηφιακή διακυβέρνηση. Η δημιουργία ενός ισχυρού οικοσυστήματος που θα συνδυάζει την τεχνολογική καινοτομία με τη διατήρηση της πολιτιστικής αυθεντικότητας αποτελεί βασική πρόκληση για το μέλλον, ενώ η επιτυχία της ψηφιακής μετάβασης θα εξαρτηθεί από τον βαθμό στον οποίο θα ενσωματωθεί στις στρατηγικές πολιτιστικής ανάπτυξης της χώρας.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Στο πλαίσιο της παρούσας μελέτης, σε συνάρτηση με τους ερευνητικούς στόχους, διερευνήθηκε το θεσμικό και πολιτικό πλαίσιο της διεθνούς πολιτιστικής κινητικότητας, καθώς και η αυξανόμενη σημασία της πολιτιστικής πολιτικής και διπλωματίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε στη σύνδεση του πολιτισμού με την κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη, καθώς επιβεβαιώθηκε ο κεντρικός ρόλος που έχει αποκτήσει ο πολιτισμός στη στρατηγική της ΕΕ. Μέσω διεθνών πολιτιστικών δικτύων και συνεργατικών πρωτοβουλιών, η Ένωση προωθεί την εξωστρέφεια, εντάσσοντας την πολιτιστική κινητικότητα σε ένα ευρύτερο πλαίσιο βιώσιμης ανάπτυξης και διακρατικής συνεργασίας. Παρ' όλα αυτά, διαπιστώθηκε ότι η ελληνική πολιτιστική πολιτική δεν έχει ακόμη πλήρως ευθυγραμμιστεί με τις ευρωπαϊκές στρατηγικές. Παρουσιάζει αδυναμίες στον συντονισμό, τη χρηματοδότηση και τη χάραξη πολιτικών που ενισχύουν τη διεθνή κινητικότητα των καλλιτεχνών, ενώ η απουσία ενός ισχυρού υποστηρικτικού πλαισίου περιορίζει τις δυνατότητες αξιοποίησης των ευρωπαϊκών ευκαιριών. Παρά τις προσπάθειες ενίσχυσης της εξωστρέφειας, διοικητικά εμπόδια, θεσμικές αστοχίες και έλλειψη κρατικής μέριμνας αποδυναμώνουν τη θέση των ελληνικών πολιτιστικών οργανισμών στη διεθνή σκηνή.

Στη μελέτη εξετάζονται διεξοδικά τα ευρωπαϊκά χρηματοδοτικά προγράμματα και τα βασικά εργαλεία στήριξης της πολιτιστικής κινητικότητας. Αναλύεται το εύρος των προγραμμάτων της ΕΕ, όπως το *Δημιουργική Ευρώπη*, το *Culture Move Europe* και το *Perform Europe*, τα οποία προσφέρουν πολύτιμες ευκαιρίες για κινητικότητα, διακρατική συνεργασία και δικτύωση των καλλιτεχνών. Παράλληλα, διερευνώνται οι στρατηγικές και οι καλές πρακτικές που εφαρμόζουν άλλα κράτη-μέλη για την προώθηση της πολιτιστικής κινητικότητας. Η περίπτωση της Ελλάδας καταδεικνύει ότι, παρά τη σταδιακή αναγνώριση της σημασίας της διεθνούς κινητικότητας, η χρηματοδότηση παραμένει περιορισμένη και κατακερματισμένη. Οι καλλιτέχνες αντιμετωπίζουν σημαντικά εμπόδια στη συμμετοχή τους σε διεθνή προγράμματα, ενώ η απουσία αποτελεσματικών κρατικών δομών, σε συνδυασμό με τη γραφειοκρατία και την ανεπαρκή πληροφόρηση, περιορίζουν τις δυνατότητες αξιοποίησης των ευρωπαϊκών εργαλείων υποστήριξης.

Επιπλέον, η μελέτη εστιάζει στην ανάλυση συγκεκριμένων ελληνικών πολιτιστικών προγραμμάτων εξωστρέφειας, καθώς και στην εμπειρία των καλλιτεχνών από τη συμμετοχή τους σε διεθνείς πλατφόρμες, με σκοπό την αποτύπωση τόσο των προκλήσεων όσο και των προοπτικών της διεθνούς κινητικότητας στην Ελλάδα. Εξετάζονται οι στρατηγικές που έχουν υιοθετήσει πολιτιστικοί οργανισμοί όπως το Φεστιβάλ Αθηνών & Επιδαύρου, το Εθνικό Θέατρο, η Εθνική Λυρική Σκηνή και η Στέγη Γραμμάτων & Τεχνών. Η συγκριτική ανάλυση αναδεικνύει ότι, παρά την πρόοδο που έχει σημειωθεί στη διεθνοποίηση των δράσεών τους, εξακολουθούν να υπάρχουν σοβαρές προκλήσεις.

Οι περιορισμένοι οικονομικοί πόροι, η έλλειψη μιας μακροπρόθεσμης στρατηγικής και η ανεπαρκής κρατική υποστήριξη καθιστούν δύσκολη τη διατήρηση μιας σταθερής διεθνούς παρουσίας.

Η εμπειρία των καλλιτεχνών επιβεβαιώνει ότι, παρότι αναγνωρίζεται η σημασία της κινητικότητας, η συμμετοχή τους σε διεθνή προγράμματα βασίζεται κυρίως σε ατομικές πρωτοβουλίες και λιγότερο σε ένα οργανωμένο θεσμικό πλαίσιο. Η πρόσβαση σε διεθνή δίκτυα αποτελεί καθοριστικό παράγοντα για την επαγγελματική τους εξέλιξη, ωστόσο τα χρηματοδοτικά και διοικητικά εμπόδια περιορίζουν τις δυνατότητες αξιοποίησης αυτών των ευκαιριών. Η έρευνα αποκαλύπτει τόσο τις θετικές πρακτικές εξωστρέφειας όσο και τις διαρθρωτικές αδυναμίες του ελληνικού πολιτιστικού τομέα, παρέχοντας πολύτιμα συμπεράσματα για τη διαμόρφωση πιο αποτελεσματικών πολιτικών στήριξης. Συνοψίζοντας, βάσει των ερευνητικών ευρημάτων και της αξιολόγησης της ελληνικής πολιτιστικής πολιτικής σε σχέση με τις ευρωπαϊκές πρακτικές, διατυπώνονται συγκεκριμένες προτάσεις πολιτιστικής πολιτικής. Οι προτάσεις αυτές εστιάζουν στην ανάγκη θεσμοθέτησης ενός συνεκτικού πλαισίου κινητικότητας, στην ενίσχυση της κρατικής χρηματοδότησης, καθώς και στη διευκόλυνση της ψηφιακής μετάβασης και της ανάπτυξης δεξιοτήτων για τους εργαζόμενους στον πολιτιστικό τομέα. Παράλληλα, προτείνεται η δημιουργία πλατφορμών έγκυρης και διαρκούς πληροφόρησης για θέματα κινητικότητας, αλλά και η ανάπτυξη διεθνών δικτύων που θα διευκολύνουν την πρόσβαση των Ελλήνων καλλιτεχνών σε διεθνή προγράμματα. Η πολιτιστική κινητικότητα μπορεί να αποτελέσει έναν ισχυρό μοχλό ανάπτυξης του ελληνικού πολιτιστικού τομέα, συμβάλλοντας στην αναβάθμιση της θέσης της Ελλάδας στον παγκόσμιο πολιτιστικό χάρτη, εφόσον υιοθετηθούν οι κατάλληλες στρατηγικές και εφαρμοστούν συστηματικές παρεμβάσεις.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ξενόγλωσση:

- Ang, I., Isar, Y.R. & Mar, P. (2015). Cultural Diplomacy: Beyond the National Interest? *International Journal of Cultural Policy* 21(4): 365-381.
- Arts Council England (2021), *A Practical Guide to Touring Across Europe for UK Performing Artists and Companies*. Arts Council England, November 2021.
- Barry K. (2023), *Artists not Tourists: Ethical Tensions Between Creative Mobility and Migration*. Applied Mobilities, Routledge.
- Barthelemy F., PACTE-CNRS (2013), *Artists Moving in Europe: International Mobility and Cultural Policies*, Interartive, Special issue N.55: Art and Mobility. Διαθέσιμο στο: <https://artmobility.interartive.org/artists-moving-in-europe-international-mobility>
- British Council (2020), *The Missing Pillar – Culture's Contribution to the UN Sustainable Development Goals*. Διαθέσιμο στο: <https://www.britishcouncil.org/research-insight/the-missing-pillar-sdgs>
- Carras C. (2024), *The Handbook of Cultural Work*. Onassis Stegi, Bloomsbury Visual Arts, Great Britain.
- Chung MJ, Staines J., Travers S. (2011), *International Co-production Manual. The Journey which is Full of Surprises*. ETM & KAMS (Korean Arts Management Service).
- Council of Europe (2022), *New Recommendation on Culture, Cultural Heritage and Landscape*. Steering Committee for Culture, Heritage and Landscape (CDCPP). Διαθέσιμο στο: [New Recommendation on Culture, Cultural Heritage and Landscape](#)
- Cresswell T. (2006), *On the move: Mobility in the Modern Western World*, Routledge, NY, 2006. Διαθέσιμο στο: [On the move: Mobility in the Modern Western World](#)
- CULT Committee (2021), *Cultural and Creative Sectors in Post-COVID-19 Europe. Crisis Effects and Policy Recommendations*. European Union, European Parliament. Διαθέσιμο στο: [Cultural and Creative Sectors in Post-COVID-19 Europe](#).
- Cultural Action Europe & Panteia (2024), *Creative Pulse: a Survey on the Status and Working Conditions of Artists and CCS Sector Professionals in Europe. Survey Report*.
- Culture Action Europe & Dâmaso, M. (2021), Research for CULT Committee, *The Situation of Artists and Cultural Workers and the Post-COVID-19 Cultural Recovery in the European Union.*, European Parliament - Think Tank, Policy Department for Structural and Cohesion Policies, Brussels, 01.02.2021. Διαθέσιμο στο: <https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/>
- Ellingsworth J. & Floch Y. (2022), *Cultural Mobility Flows. European Outermost Regions and Overseas Countries and Territories. Report and Policy Recommendations*. On the Move, August 2022.
- ERICarts (2008), *Mobility Matters. Programmes and Schemes to Support the Mobility of Artists and Cultural Professionals. Final report*. An ERICarts Institute Study for the European Commission (DG Education and Culture). European Institute for Comparative Cultural Research, Bonn, October 2008.
- EUR-Lex (2016), *Consolidated Version on the Treaty on European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union*, Official Journal of the European Union, C 202/1, 7.6.2016. Διαθέσιμο στο: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A12016ME%2FTXT>

- European Commission (2011), *European Art Festivals: Strengthening Cultural Diversity*, Research - Socio-Economic Sciences and Humanities, European Union: Brussels. Διαθέσιμο στο: <https://papers.ssrn.com/sol3/papers>
- European Commission (2011), *Information Standards for the Mobility of Artists and Cultural Professionals*. European Agenda for Culture – Work Plan for Culture 2011-2014. Brussels, December 2011. Διαθέσιμο στο: [Information Standards for the Mobility of Artists](#)
- European Commission (2016), *Towards an EU Strategy for International Cultural Relations*. Brussels, 8.6.2016. Διαθέσιμο στο: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/> (ημερομηνία προσπέλασης: 14.10.2024).
- European Commission (2019), *Creative Europe Networks. 28-pan European Organisations Connecting and Strengthening Europe's Cultural Sectors*. Luxembourg, Publications Office of the European Union.
- European Commission (2020), *Artists Abroad: i-Portunus, the EU's First Mobility Scheme for Culture*, Luxembourg: Publications Office of the European Union, Διαθέσιμο στο: [Artists Abroad: i-Portunus](#)
- European Commission (2020), *Joint Communication: "Eastern Partnership Policy beyond 2020: Reinforcing Resilience – an Eastern Partnership that Delivers for All"*. Διαθέσιμο στο: [Joint Communication: "Eastern Partnership policy beyond 2020](#)
- European Commission (2021), *Creative Europe 2020: Monitoring Report*. Luxembourg: Publications Office of the European Union. Διαθέσιμο στο: [Creative Europe 2020: Monitoring Report](#)
- European Commission (2022), *Study "The Situation of Theatres in the EU Member States"*. Executive summary, European Union, Luxembourg: Publications Office of the European Union. Διαθέσιμο στο: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/>
- European Commission DG Education and Culture (2010), *Mapping and Evaluating Existing Platforms (Websites) within the Cultural Sector Aimed at Stimulating Debate and Cross-border Exchange of Matters Concerning European Culture*. Culturemap, March 2010.
- European Dance Development Network (EDN) (2022), *Environmental Sustainability in Contemporary Dance: Emerging Issues, Practices and Recommendations*. EDN, November 2022.
- European Expert Network on Culture (EENC) (2014), *Artists' Mobility and Administrative Practices Related to Social Security and Taxation in EU*. Brussels, June 2014.
- European Parliament (2014), *The Open Method of Coordination*, Διαθέσιμο στο: [The Open Method of Coordination](#). (ημερομηνία προσπέλασης: 28.10.2024).
- European Parliament (2018), *Research for CULT Committee: Mobility of Artists and Culture Professionals: Towards a European Policy Framework*. Policy Department for Structural and Cohesion Policies Directorate-General for Internal Policies PE 617.500, September 2018.
- European Parliament (2019), *Employment in the Cultural and Creative Sectors*. EPRS/European Parliamentary Research Service, October 2019. Διαθέσιμο στο: <https://www.europarl.europa.eu/RegData/>
- European Parliament (2021a), *Creative Europe Programme 2021-2027*, Proposal for a regulation of the European Parliament and of the Council establishing the Creative Europe programme (2021 to 2027) and repealing Regulation (EU) No 1295/2013. European Parliamentary Research Service, June 2021.

- European Parliament (2021b), *The Situation of Artists and the Cultural Recovery in the EU*. European Parliament resolution of 20 October 2021. Διαθέσιμο στο: [The Situation of Artists and the Cultural Recovery in the EU](#)
- European Parliament (2023), *Report with Recommendations to the European Commission on an EU Framework for the Social and Professional Situation of Artists and Workers in the Cultural and Creative Sectors*. Committee on Employment and Social Affairs (EMPL) & Committee on Culture and Education (CULT), 25.10.2023. Διαθέσιμο στο: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-9-2023-0304_EN.html
- European Union (1992), *Treaty of Maastricht on European Union*. EURO-Lex: 29.7.1992. Διαθέσιμο στο: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=LEGISSUM:xy0026>.
- European Union (2007), *Convention on the Protection and Promotion of the Diversity of Cultural Expressions*. Διαθέσιμο στο: <https://eur-lex.europa.eu/EL/legal-content/summary/convention> (ημερομηνία προσπέλασης: 27.10.2024).
- European Union (2010), *European Agenda for Culture in a Globalizing World*. EURO-Lex: 14.10.2010. Διαθέσιμο στο: <https://eur-lex.europa.eu/EL/legal-content/summary/european-agenda> (ημερομηνία προσπέλασης: 28.10.2024).
- European Union (2012), *Report on Building a Strong Framework for Artists' Mobility: Five Key Principles*. Open Method of Coordination (OMC), European Agenda for Culture, Work plan for culture 2011-2014.
- European Union (2014), *Policy Handbook on Artists' Residencies. Open Method of Coordination (OMC)*, European Agenda for Culture, Work Plan for Culture 2011-2014, December 2014. Διαθέσιμο στο: https://ec.europa.eu/artists-residencies_en.pdf
- European Union (2022), *Council Resolution on the EU Work Plan for Culture 2023–2026* 2022/C 466/01. EUR-Lex: 7.12.2022. Διαθέσιμο στο: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32022G120>
- European Union (2023), *The Status and Working Conditions for Artists, Cultural and Creative Professionals*, EU Work Plan for Culture 2019-2022. Luxembourg: Publications Office of the European Union, June 2021. Διαθέσιμο στο: [The Status and Working Conditions for Artists, Cultural and Creative Professionals](#)
- Eurostat (2024), *Cultural Statistics–Cultural Employment 2023*. Διαθέσιμο στο: <https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/>
- G20 Culture Ministers' Meeting (2021), *Rome Declaration of the G20 Ministers of Culture*. Διαθέσιμο στο: <http://www.g20italy.org/italian-g20-presidency/ministerial-meetings/g20>
- Grennblat St. et all (2011), *Cultural Mobility: A Manifesto*. Cambridge University Press, NY, 2010. Διαθέσιμο στο: [Cultural Mobility: A Manifesto](#).
- HAL Open Science (2011), *Artists Moving and Learning. European Report*, Education and Culture DG-Lifelong Learning Programme
- Hill, L., O'Sullivan, C., O'Sullivan, T., & Whitehead, B. (2023), *Το μάρκετινγκ στην τέχνη*, Γ. Γκαντζιάς (επιμ.), μτφ. Α. Σοκοδήμος, Παπασωτηρίου, Αθήνα (3^η έκδοση).
- IFACCA (2023), *Summit Report. 9th World Summit on Arts & Culture*, 1st edition, Stockholm, Sweden. Διαθέσιμο στο: <https://ifacca.org/news/2023/07/19/summit-report/>
- Ilic, M. (2024), “Artists Without Borders – Building a Case for Cultural Policies that Transcend nations” on *The Handbook of Cultural Work*. Onassis Stegi, Bloomsbury Visual Arts, Great Britain.

- KEA & PPMI (2019), *Research for CULT Committee – Culture and Creative Sectors in the European Union - Key Future Developments, Challenges and Opportunities*, European Parliament, Policy Department for Structural and Cohesion Policies, Brussels, September 2019. Διαθέσιμο στο: <https://www.europarl.europa.eu/RegData/>
- Kizlari, D. & Fouseki, K. (2018), *The Mechanics of Cultural Diplomacy: a Comparative Case Study analysis from the European Context*. The Journal of Arts Management, Law, and Society, 48(2), pp.133-147.
- Kolokytha, O. (2022), Crisis as Change: New Paradigms in Cultural Policy. The Case of Greece». In Mathieu, C., Visanich, V. (eds). *Accomplishing Cultural Policy in Europe: Financing, Governance and Responsiveness*. Oxon: Routledge.
- Le Sourd, M. & Di Federico, E. (2013), “Mobility Happens Anyway: Let’s Make it Happen Better!”, *Interartive*, issue 55. Διαθέσιμο στο: <https://artmobility.interartive.org/mobility-happens-anyway-lets-make-it-happen-better-marie-le-sourd-elena-di-federico-on-the-move>
- Learning Trajectories (2022), *Handbook 3: Designing and Intermediating Professional Mobility Experiences for Live Art Workers*. Learning Trajectories, January 2022.
- Magkou M. (2012), “Geographies of Artistic Mobility for the Formation and Confirmation of European Cultural Citizenship” on *The Cultural Component of Citizenship. An Inventory of Challenges*, Access to Culture, European House for Culture, Brussels.
- Nibbelink L. G. (2019), *Nomadic Theatre: Mobilizing Theory and Practice on the European Stage*. Methuen/Drama, Bloomsbury Publishing Plc, London.
- Nye, J.S. (1990), [article] “Soft Power”. *Foreign Policy*, No80: 153- 171.
- Nye, J.S. (2019), [article] “Soft Power and Public Diplomacy Revisited”. *The Hague journal of diplomacy* 14: 7-20.
- On the Move (2012), *Move on! Cultural Mobility for Beginners*. On the Move, with the support of the Foundation Hippocrène, November 2012. Διαθέσιμο στο: https://on-the-move.org/files/Move-ON_EN_Dec2012.pdf
- On The Move (2013), *Charter for a Sustainable and Responsible Cultural Mobility for Cultural Operators and Other Professionals Practicing Cultural Mobility*. On the Move: January 2013.
- On the Move (2019a), *i-portunus. Supporting Creative Mobility*. Operational study: Mobility Scheme for Artists and Culture Professionals in Creative Europe countries. On the Move, March 2019.
- On the Move (2019b), *Move on! Mobility for Artists and Cultural Professionals. A European Step by Step Guide to Going International*. On the Move, 2nd edition, December 2019.
- On the Move (2022), *Cultural Mobility Flows. European Outermost Regions and Overseas Countries and Territories. Report and Policy Recommendations*. On the Move, August 2022. Διαθέσιμο στο: [Cultural Mobility Flows](https://on-the-move.org/files/Cultural_Mobility_Flows.pdf).
- On the Move (2022), *Cultural Mobility Yearbook 2022*. On the Move.
- On the Move (2024), *Cultural Mobility Yearbook 2024*. On the Move.
- On the Move for Eurocities (2013), *European Cities and Cultural Mobility. Trends and Support Actions*. A study commissioned and supported by Nantes, July 2013.
- On The Move, *Cultural Mobility*. Διαθέσιμο στο: <https://on-the-move.org/about/cultural-mobility>
- On The Move, *Culture Moves Europe: Call for Individual Mobility of Artists and Cultural Professionals*. Διαθέσιμο στο: <https://on-the-move.org/news/culture-moves-europe-call>

- On The Move, *Shaping Europe's Future Through Artistic Mobility and Global Cultural Networks*. Διαθέσιμο στο: <https://on-the-move.org/resources/library/shaping-europes-future>
- Pearle* - Live Performance Europe (2023), *The Ultimate Cookbook for Cultural Managers. The EU Green Deal and Live Performance Organizations*. EFA- European Festivals Association: Brussels, March 2023. Διαθέσιμο στο: <https://www.pearle.eu/publication/the-ultimate-cookbook-for-cultural-managers>
- Perkins J. (2024), *Cultural Relations, Multilateralism and Sustainable Development*. British Council, July 2024. Διαθέσιμο στο: <https://www.britishcouncil.org/research-insight/cultural-relations-multilateralism>
- Schramme, A. (2024), *Cultural Entrepreneurship and Funding Policies in Europe* στο *The Handbook of Cultural Work*. Onassis Stegi, Bloomsbury Visual Arts, Great Britain.
- UNESCO - *Reshaping Policies for Creativity, Re-imagining Mobility for Artists and Cultural Professionals*. Διαθέσιμο στο: <https://www.unesco.org/reports/re-imagining-mobility-artists-cultural-professionals>
- UNESCO (1998), *Action Plan on Cultural Policies for Development*, adopted in by the Intergovernmental Conference on Cultural Policies for Development, Stockholm, Sweden, 2 April 1998. Διαθέσιμο στο: http://www.lacult.unesco.org/docc/1998_Cultural_Policies_UNESCO.pdf
- UNESCO (2022), *Re|Shaping Policies for Creativity: Addressing Culture as a Global Public Good*. Διαθέσιμο στο: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000380474>
- Whyatt, S. (2023), *Free to Create: Artistic Freedom in Europe*. Council of Europe report on the freedom of artistic expression. Council of Europe.

Ελληνική:

- Pissaridis, C. (2020), *Σχέδιο Ανάπτυξης για την Ελληνική Οικονομία – Έκθεση Επιτροπής Πισσαρίδη*. Ελληνική Κυβέρνηση. Διαθέσιμο στο: <https://www.government.gov.gr/schedio-anaptixis-gia-tin-elliniki-ikonomia/>
- Αθανασοπούλου Α. κ.συν (2002), *Οι Διαστάσεις των Πολιτιστικών Φαινομένων, Πολιτιστικό Πλαίσιο* (τ.Β). Πάτρα: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο.
- Αυδίκος, Β. (2014), *Οι Πολιτιστικές και Δημιουργικές Βιομηχανίες στην Ελλάδα*. Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο.
- Βασιλειάδης Ν. & Μπουτσιούκη Σ. (2015), *Πολιτιστική Διπλωματία. Ελληνικές και Διεθνείς Διαστάσεις*. Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών. Διαθέσιμο στο: <http://hdl.handle.net/11419/4424>
- Βινιεράτου Μ. κ.συν (2003), *Πολιτιστική Πολιτική και Διοίκηση*. Πάτρα: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο.
- Γιαννόπουλος, Γ., Δάλλας κ.συν. (2012), *Πρόταση για μια Νέα Πολιτιστική Πολιτική*. Ελληνική Δημοκρατία. Υπουργείο Πολιτισμού και Τουρισμού. Μάρτιος 2012.
- Γιαννόπουλος, Γ., Καρράς Χρ. κ.συν. (2023), *Απελευθερώνοντας τις Δυνάμεις του Πολιτισμού – Προτάσεις Πολιτικής*. ΔιαΝΕΟσις, Οκτώβριος 2023.
- Γιαννόπουλος, Υ., Καρράς κ.συν. (2023), *Ο Πολιτισμός στην Ελλάδα. Πώς Μπορεί ο Πολιτιστικός Τομέας να Γίνει Μέσο Βιώσιμης Ανάπτυξης και Πηγή Κοινωνικής Αξίας*. Αθήνα: Ινστιτούτο Έρευνας και Πολιτικής ΔιαΝΕΟσις.

- Γκαντζιάς, Γ. (2020), *Πολιτιστική Πολιτική, Χορηγία και Κοινωνική Εταιρική Ευθύνη*. Αθήνα: Παπασωτηρίου.
- Γκαντζιάς, Γ. (2021), *Πολιτιστική Διαχείριση και Οικονομία του Πολιτισμού: Πολιτισμικές Μονάδες και Ψηφιακός Μετασχηματισμός*. Πάτρα: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο.
- Γνώμη της Ο.Κ.Ε. (2007), *Πολιτισμός στην Ελλάδα. Οικονομικές, Καλλιτεχνικές και Κοινωνικές Διαστάσεις και Προοπτικές*. Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή της Ελλάδος, Μάρτιος 2007.
- Ελληνική Δημοκρατία, Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων, Πολιτισμού και Αθλητισμού, Γενική Γραμματεία Πολιτισμού, (2012), *Πρόταση για τη Διαμόρφωση Εθνικής Αναπτυξιακής Στρατηγικής Τομέα Πολιτισμού 2014-2020*. Διαθέσιμο στο: <http://ep.culture.gr/el/pages/newsfs.aspx?item=128>
- Επίσημη Εφημερίδα της Ε.Ε. (2021), *Κανονισμός (ΕΕ) 2021/818 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 20ής Μαΐου 2021 για τη Θέσπιση του Προγράμματος «Δημιουργική Ευρώπη» (2021-2027)*. Ευρωπαϊκή Ένωση, Μάιος 2021.
- ΕΣΑΑ (2021), *Εθνικό Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας: Ελλάδα 2.0*. Διαθέσιμο στο: <https://greece20.gov.gr/to-plires-sxedio/>
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2016), *Κοινή Ανακοίνωση προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο: «Προς μια Στρατηγική της ΕΕ για Διεθνείς Πολιτιστικές Σχέσεις»*, Βρυξέλλες 8.6.2016. Διαθέσιμο στο: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52016JC0029>
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2018), *Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών «Νέα Ευρωπαϊκή Ατζέντα για τον Πολιτισμό»*. EURO-Lex: 22.5.2018. Διαθέσιμο στο: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX:52018DC>
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2022), *Οδηγός Χρηματοδότησης CulturEU. Ευκαιρίες Χρηματοδότησης της ΕΕ για τους Πολιτιστικούς και Δημιουργικούς Τομείς 2021-2027*. Λουξεμβούργο: Υπηρεσία Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2022.
- Ευρωπαϊκό Ελεγκτικό Συνέδριο (2020), *Επενδύσεις της ΕΕ σε Χώρους Πολιτισμού: Ζήτημα που Χρήζει Μεγαλύτερης Εστίασης και Συντονισμού*. Ειδική έκθεση 08/2020. Διαθέσιμο στο: <https://op.europa.eu/webpub/eca/special-reports/cultural-investments-08-2020/el/>
- Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (2018), *Έκθεση Σχετικά με τη Νέα Ευρωπαϊκή Ατζέντα για τον Πολιτισμό*. Διαθέσιμο στο: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-8-2018-0388_EL.html
- Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (2023), *Έκθεση με Συστάσεις προς την Επιτροπή Σχετικά με ένα Πλαίσιο της ΕΕ για την Κοινωνική και Επαγγελματική Κατάσταση των Καλλιτεχνών και των Εργαζομένων στον Πολιτιστικό και Δημιουργικό Τομέα*. Επιτροπή Απασχόλησης και Κοινωνικών Υποθέσεων, Επιτροπή Πολιτισμού και Παιδείας, 13/6/2023.
- Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (2024), *Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ)*, Διαθέσιμο στο: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/el/sheet/95/> (ημερομηνία προσπέλασης: 03.11.2024).
- Ευρωπαϊκό Συμβούλιο (2011), *Συμπεράσματα του Συμβουλίου Σχετικά με τις Υπηρεσίες Πληροφόρησης περί Κινητικότητας για τους Καλλιτέχνες και τους Επαγγελματίες του Πολιτιστικού Τομέα*. Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 15.6.2011.
- Ζορμπά, Μ. (2008), «Σε τι Χρειάζεται η Πολιτιστική Πολιτική»; Δημοσίευση στην εφημερίδα ΤΟ ΒΗΜΑ, 21.11.2008. Διαθέσιμο στο: <https://www.tovima.gr/2008/11/24/opinions/se-ti-xreiazetai-i-politistiki-politiki/>.

- Ζορμπά, Μ. (2014), *Πολιτική του Πολιτισμού. Ευρώπη και Ελλάδα στο Δεύτερο Μισό του 20ού αιώνα*. Αθήνα: Πατάκης.
- Ζούνης Π., (2015), *Λειτουργία και Εφαρμογές της Πολιτιστικής Διαχείρισης. Οι Εξωτερικοί Πόροι Χρηματοδότησης των Πολιτιστικών Οργανισμών*. Αθήνα: Πάντειος, Τμήμα Επικοινωνίας και ΜΜΕ.
- Καρράς Χ. (2021), *Οι Ευρωπαϊκές Πολιτικές Και Στρατηγικές Για Τον Πολιτιστικό Τομέα Μετά Την Πανδημία*. ΔιαΝΕΟσις. Διαθέσιμο στο: <https://www.dianeosis.org/2021/>
- Κολοκυθά Ο. (2021), «Πολιτιστική Διπλωματία στην Ελλάδα της Κρίσης. Μια κριτική Θεώρηση», στο Κιζλάρη, Δ. και Σιεχατέ, Μ. (επιμ.). *Πολιτιστική Διπλωματία: Σύγχρονες Προσεγγίσεις - Μελλοντικές Προκλήσεις*. Αθήνα: Επίκεντρο.
- Κόνσολα Ντ. (2006), *Πολιτιστική Ανάπτυξη και Πολιτική*. Αθήνα: Παπαζήσης.
- Λαζαρέτου Σ. (2014), *Η έξυπνη Οικονομία: «Πολιτιστικές» και «Δημιουργικές» Βιομηχανίες στην Ελλάδα. Μπορούν να Αποτελέσουν Προοπτική Εξόδου από την Κρίση; Working Paper #175*. Αθήνα: Τράπεζα της Ελλάδος, Διεύθυνση Οικονομικών Μελετών – Τμήμα Ειδικών Μελετών.
- Μάργαρη, Ζ. (2021), *Πολιτιστική Διοίκηση και Οργανισμοί Άσκησης Πολιτιστικού Έργου*. Αθήνα: Εθνική Σχολή Δημόσιας Διοίκησης και Αυτοδιοίκησης.
- Μπιτσάνη Ε. (2004), *Πολιτισμική Διαχείριση & Περιφερειακή Ανάπτυξη. Σχεδιασμός Πολιτιστικής Πολιτικής και Πολιτιστικού Προϊόντος*. Αθήνα: Διόνικος.
- Τσακίρογλου Ν. (2008), «Η Εξωτερική Πολιτική του Θεάτρου», στο *Τετράδια πολιτισμού*, τεύχη 3-4. Αθήνα: Υπουργείο Πολιτισμού.
- Χαμπούρη-Ιωαννίδου, Αικ. (2003), «Στρατηγική Διαχείρισης των Πολιτιστικών Ιδρυμάτων» στο: Μ. Βινιεράτου και συν., *Πολιτιστική Πολιτική και Διοίκηση. Πολιτιστική Διαχείριση*. Πάτρα: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο.

Διαδικτυακοί ιστότοποι:

- Creative Europe - *Culture Moves Europe: Mobility for Artists and Professionals*: <https://creative-europe.culture.gr/en/> (ημερομηνία προσπέλασης: 10.11.2024).
- Cultural Action Europe (2023), *EU Parliament Endorses a Directive on Working Conditions in the Cultural Field*: <https://cultureactioneurope.org/news/eu-parliament-endorses-working-conditions-in-the-cultural-field/> (ημερομηνία προσπέλασης: 12.11.2024).
- Cultural Deal For Europe (#CulturalDealEU): <https://culturaldeal.eu/> (ημερομηνία προσπέλασης: 29.10.2024).
- Cultural Relations Platform: <https://www.cultureinexternalrelations.eu/> (ημερομηνία προσπέλασης: 15.10.2024).
- Culture Action Europe (2020), *A Cultural Deal for Europe*: <https://cultureactioneurope.org/news/a-cultural-deal-for-europe/> (ημερομηνία προσπέλασης: 18.10.2024).
- EDN/European Dance Development Network: <https://www.ednetwork.eu/> (ημερομηνία προσπέλασης: 19.10.2024).
- ENCATEC: <https://encatc.org/> (ημερομηνία προσπέλασης: 19.10.2024).
- ETC /European Theatre Convention: <https://www.europeantheatre.eu/> (ημερομηνία προσπέλασης: 19.10.2024).
- European Commission – Culture and Creativity, “Data on the Cultural Sector”: <https://culture.ec.europa.eu/policies/data-on-the-cultural-sector> (ημερομηνία προσπέλασης: 10.10.2024).

- European Commission – Culture and Creativity, “Discover Funding Opportunities for the Cultural and Creative Sectors”: <https://culture.ec.europa.eu/funding/cultureu-funding-guide/discover-funding-opportunities-for-the-cultural-and-creative-sectors> (ημερομηνία προσπέλασης: 23.10.2024).
- European Commission - Culture and Creativity, *Strategic Framework for the EU's Cultural Policy*: <https://culture.ec.europa.eu/policies/strategic-framework-for-the-eus-cultural-policy> (ημερομηνία προσπέλασης: 25.10.2024).
- European Commission (2020), *European Democracy Action Plan*: [European Democracy Action Plan \(europa.eu\)](https://european-council.europa.eu/media/1000000/attachment/data/file/1000000/European-Democracy-Action-Plan.pdf) (ημερομηνία προσπέλασης: 27.10.2024).
- European Commission, Culture and Creativity, *Mobility of Artists and Cultural Professionals*: <https://culture.ec.europa.eu/el/culture-in-the-eu/mobility-of-artists-and-cultural-professionals> (ημερομηνία προσπέλασης: 03.11.2024).
- European Commission, *Culture Moves Europe*. Διαθέσιμο στο: <https://culture.ec.europa.eu/creative-europe/creative-europe-culture-strand/culture-moves-europe> (ημερομηνία προσπέλασης: 04.11.2024).
- European Commission: Erasmus+: <https://erasmus-plus.ec.europa.eu/> (ημερομηνία προσπέλασης: 12.11.2024).
- European Commission: Next Generation EU: <https://commission.europa.eu/eu-budget/NextGenerationEU> (ημερομηνία προσπέλασης: 14.11.2024).
- European Cultural Foundation & Culture Action Europe (2020), *Future of Culture and Creative Sectors in Post COVID-19 Europe*: <https://culturalfoundation.eu/stories/future-of-culture-and-creative-sectors-in-post-covid-19-europe/> (ημερομηνία προσπέλασης: 05.11.2024).
- European Festivals Association: <https://www.efa-aef.eu/en/home/> (ημερομηνία προσπέλασης: 18.10.2024).
- European Union National Institutes for Culture: <https://www.eunicglobal.eu/about> (ημερομηνία προσπέλασης: 19.10.2024).
- Festival d’ Avignon: <https://festival-avignon.com/en?cat=1001> (ημερομηνία προσπέλασης: 17.11.2024).
- IETM: <https://www.ietm.org/en> (ημερομηνία προσπέλασης: 18.10.2024).
- International Theatre Amsterdam: <https://ita.nl/en/> (ημερομηνία προσπέλασης: 18.11.2024).
- Interreg Europe: <https://www.interregeurope.eu/> (ημερομηνία προσπέλασης: 03.11.2024).
- Learning Trajectories: <https://www.learningtrajectories.org/> (ημερομηνία προσπέλασης: 13.11.2024).
- Moving Borders: <https://movingborders.org/> (ημερομηνία προσπέλασης: 04.12.2024).
- On The Move: <https://on-the-move.org/> (ημερομηνία προσπέλασης: 16.11.2024).
- Opera Europa: <https://opera-europa.org/> (ημερομηνία προσπέλασης: 12.11.2024).
- Perform Europe: <https://performeurope.eu/about-us/#who-we-are> (ημερομηνία προσπέλασης: 12.11.2024).
- S+T+ARTS: <https://starts.eu/> (ημερομηνία προσπέλασης: 12.11.2024).
- UNESCO, Text of the Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage. <https://ich.unesco.org/en/convention> (ημερομηνία προσπέλασης: 12.10.2024).
- UNRIC: https://unric.org/el/διεθνές_σύμφωνο_για_τα_δικαιώματα (ημερομηνία προσπέλασης: 22.10.2024).
- Εθνική Λυρική Σκηνή: «Δωρεά του Ιδρύματος Σταύρος Νιάρχος»: <https://www.nationalopera.gr/nea-anakoinoseis/> (ημερομηνία προσπέλασης: 28.10.2024).

- Εθνικό Θέατρο (2012): «Το Εθνικό Θέατρο στο Εξωτερικό»: <https://www.n-t.gr/el/news/?nid=1136> (ημερομηνία προσπέλασης: 28.10.2024).
- Ελληνικό Ίδρυμα Πολιτισμού: <https://hfc-worldwide.org/> (ημερομηνία προσπέλασης: 10.10.2024).
- Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο – Θεματολογικά Δελτία για την Ευρωπαϊκή Ένωση, «Ταμείο Συνοχής»: https://www.europarl.europa.eu/factsheets/96/ταμείο_συνοχής (ημερομηνία προσπέλασης: 04.11.2024).
- Ευρωπαϊκό Πολιτιστικό Κέντρο Δελφών: <https://eccd.gr/> (ημερομηνία προσπέλασης: 10.10.2024).
- Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος: www.SNF.org (ημερομηνία προσπέλασης: 13.11.2024).
- Στέγη Γραμμάτων & Τεχνών: «Εξωστρέφεια. Ο Σύγχρονος Ελληνικός Πολιτισμός στα Καλύτερά του»: <https://www.onassis.org/el/onassis-stegi/onassis-cultural-export-program> (ημερομηνία προσπέλασης: 12.11.2024).
- Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας και Οικονομικών - Γενική Γραμματεία Δημόσιων Επενδύσεων (2019), *Αναπτυξιακά Προγράμματα. ΕΣΠΑ 2021-2027*: <https://www.ggde-espa.gov.gr/development-programms/> (ημερομηνία προσπέλασης: 05.11.2024).
- Υπουργείο Εξωτερικών: «Πολιτιστική Διπλωματία»: <https://www.mfa.gr/exoteriki-politiki/dimosia-diplomatia/politistiki-diplomatia/> (ημερομηνία προσπέλασης: 05.11.2024).
- Υπουργείο Πολιτισμού – Γενική Γραμματεία Σύγχρονου Πολιτισμού, «Πύλη Πολιτιστικών Φορέων»: <https://portal.culture.gov.gr/> (ημερομηνία προσπέλασης: 08.11.2024).
- Υπουργείο Τουρισμού (2011): «Η Δυσκολία Πρόσβασης στη Διεθνή Σκηνή. Το Ζήτημα της Κινητικότητας των Ελληνικών Θεατρικών Σχημάτων Εκτός Συνόρων»: <http://www.opengov.gr/tourism/?p=121> (ημερομηνία προσπέλασης: 04.10.2024).
- Φεστιβάλ Αθηνών Επιδαύρου: “grape: Greek Agora of Performance”: <https://aefestival.gr/greek-agora-of-performance/> (ημερομηνία προσπέλασης: 20.11.2024).

Η παρούσα εργασία αποτελεί πνευματική ιδιοκτησία της φοιτήτριας που την εκπόνησε. Στο πλαίσιο της πολιτικής ανοικτής πρόσβασης ο συγγραφέας/δημιουργός εκχωρεί στο ΕΑΠ, μη αποκλειστική άδεια χρήσης του δικαιώματος αναπαραγωγής, προσαρμογής, δημόσιου δανεισμού, παρουσίασης στο κοινό και ψηφιακής διάχυσής τους διεθνώς, σε ηλεκτρονική μορφή και σε οποιοδήποτε μέσο, για διδακτικούς και ερευνητικούς σκοπούς, άνευ ανταλλάγματος και για όλο το χρόνο διάρκειας των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας. Η ανοικτή πρόσβαση στο πλήρες κείμενο για μελέτη και ανάγνωση δεν σημαίνει καθ' οιονδήποτε τρόπο παραχώρηση δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας του συγγραφέα/δημιουργού ούτε επιτρέπει την αναπαραγωγή, αναδημοσίευση, αντιγραφή, αποθήκευση, πώληση, εμπορική χρήση, μετάδοση, διανομή, έκδοση, εκτέλεση, «μεταφόρτωση» (downloading), «ανάρτηση» (uploading), μετάφραση, τροποποίηση με οποιονδήποτε τρόπο, τμηματικά ή περιληπτικά της εργασίας, χωρίς τη ρητή προηγούμενη έγγραφη συναίνεση του συγγραφέα/δημιουργού. Ο συγγραφέας/δημιουργός διατηρεί το σύνολο των ηθικών και περιουσιακών του δικαιωμάτων.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α: ΔΙΕΘΝΗ & ΕΥΡΩΠΑΪΚΑ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΑ ΔΙΚΤΥΑ

Aerowaves:⁸⁷ είναι ένας κόμβος για την ανακάλυψη χορού στην Ευρώπη με συνεργάτες από 33 χώρες. Εντοπίζει τα πιο ελπιδοφόρα νέα έργα ανερχόμενων χορογράφων και καλλιτεχνών χορού και στη συνέχεια τα προωθεί διασυνοριακά, παρέχοντας τη δυνατότητα παρουσίασης των παραστάσεων σε νέο διεθνές κοινό.

Culture Action Europe (CAE):⁸⁸ ιδρύθηκε το 1994 και είναι το μεγαλύτερο διατομεακό δίκτυο που φέρνει σε επαφή πολιτιστικούς δημόσιους και ιδιωτικούς οργανισμούς, καλλιτέχνες, ακαδημαϊκούς και υπεύθυνους χάραξης πολιτιστικής πολιτικής στην Ευρώπη. Προάγει τον διάλογο και την ανταλλαγή γνώσεων, υποστηρίζοντας τις δημόσιες επενδύσεις στον πολιτισμό και το δικαίωμα της συμμετοχής των πολιτών στον πολιτισμό χωρίς αποκλεισμούς. Η CAE χρηματοδοτείται από μέλη της, την ΕΕ και το Υπουργείο Πολιτισμού της Γαλλίας.

EU National Institutes for Culture (EUNIC):⁸⁹ είναι ένα δίκτυο που από το 2006 ενώνει ευρωπαϊκά εθνικά πολιτιστικά ινστιτούτα και φορείς από περισσότερες από 108 χώρες. Από την Ελλάδα, μέλη της είναι το Υπουργείο Εξωτερικών και το Ελληνικό Ίδρυμα Πολιτισμού. Υποστηρίζοντας την ενίσχυση του ρόλου του πολιτισμού στις δημόσιες πολιτικές, διοργανώνει εργασίες σε κοινούς τομείς ενδιαφέροντος, με στόχο την ανάπτυξη και εφαρμογή της ευρωπαϊκής πολιτιστικής πολιτικής και τις διεθνείς πολιτιστικές σχέσεις της ΕΕ. Το δίκτυο παρέχει συνεργατικά διακρατικά έργα που συνδέουν τον πολιτισμό και την κοινωνία στους τομείς των τεχνών, των γλωσσών, της εκπαίδευσης, της επιστήμης, της κοινωνίας και της ανάπτυξης. Χρηματοδοτείται από τις συνδρομές των μελών και από το 2014 υποστηρίζεται από το πρόγραμμα Creative Europe.

European Dancehouse Network (EDN):⁹⁰ ιδρύθηκε το 2009 και αποτελεί ένα δίκτυο ευρωπαϊκών οργανισμών χορού που εστιάζουν στην προώθηση της τέχνης του χορού σε διασυνοριακό επίπεδο. Περιλαμβάνοντας 54 οργανισμούς σε 27 χώρες, προωθεί τη βιωσιμότητα του χορού και την επαγγελματική εξέλιξη, ενώ υποστηρίζει τον διάλογο και τη συνεργασία τόσο εντός όσο και εκτός ΕΕ. Διοργανώνει ανταλλαγές παραστάσεων και φόρουμ που ενισχύουν τη σύνδεση καλλιτεχνών, οργανισμών και κοινού.

⁸⁷ <https://aerowaves.org/> (ημερομηνία προσπέλασης: 03.12.2025).

⁸⁸ <https://cultureactioneurope.org/> (ημερομηνία προσπέλασης: 03.12.2025).

⁸⁹ <https://www.eunicglobal.eu/> (ημερομηνία προσπέλασης: 04.12.2025).

⁹⁰ <https://www.ednetwork.eu/> (ημερομηνία προσπέλασης: 04.12.2025).

European Festivals Association (EFA):⁸⁷ ενώνει από το 1952 περισσότερα από 100 διακεκριμένα φεστιβάλ μουσικής, χορού και θεάτρου από 40 χώρες, προωθώντας τη συνεργασία και τη διασύνδεση στον πολιτιστικό τομέα. Η αποστολή της Ένωσης περιλαμβάνει την ενίσχυση των διεθνών επαφών, τη συνεργασία μεταξύ φεστιβάλ και δημόσιων αρχών, τις συμπαραγωγές καλλιτεχνικών έργων και την ανταλλαγή γνώσεων.

European Network of Cultural Centres (ENCC):⁸⁸ αντιπροσωπεύει από το 1994 ένα ευρύ φάσμα τοπικών πολιτιστικών κέντρων και οργανισμών, πανεπιστημίων και εργαζομένων στον πολιτιστικό τομέα σε αγροτικές, αστικές και μητροπολιτικές περιοχές συμβάλλοντας στην οικοδόμηση γεφυρών μεταξύ τους. Το δίκτυο αντιπροσωπεύει 5.000 πολιτιστικούς χώρους σε 38 χώρες, 15.000 υπαλλήλους, χιλιάδες εθελοντές και εκατομμύρια επισκέπτες ετησίως. Συγχρηματοδοτείται από το 2014 από το σκέλος των δικτύων Creative Europe και τα προγράμματά του επικεντρώνονται στην ανάπτυξη ικανοτήτων και την καινοτομία (πρόγραμμα κινητικότητας BECC, κατάρτιση Travelling Academy), στη διασύνδεση με νέους εταίρους, τη συνεργασία με άλλα ευρωπαϊκά δίκτυα και την υποστήριξη του ρόλου των πολιτισμικών κέντρων στην Ευρώπη.

European Network on Cultural Management and Policy (ENCATC):⁸⁹ είναι το μοναδικό ευρωπαϊκό δίκτυο πολιτιστικής διαχείρισης και πολιτικής, αντιπροσωπεύοντας όλους τους κλάδους των τεχνών και του πολιτισμού. Ιδρύθηκε το 1992, έχει περισσότερα από 100 μέλη από 40 χώρες και διαδραματίζει καίριο ρόλο στη διασφάλιση της βιωσιμότητας και ανταγωνιστικότητας στους τομείς του πολιτισμού και της δημιουργίας. Το δίκτυο είναι επίσημη ΜΚΟ εταίρος της UNESCO, με καθεστώς παρατηρητή στη Διευθύνουσα Επιτροπή για τον Πολιτισμό του Συμβουλίου της Ευρώπης. Η αποστολή του είναι μέσω της εκπαίδευσης, να τονώσει την ανάπτυξη της πολιτιστικής διαχείρισης στην πολιτιστική πολιτική, με συμμετοχή και ανταπόκριση στις νέες εξελίξεις στην πολιτική, την οικονομία, τις κοινωνίες και την τεχνολογία.

European Theatre Convention (ETC):⁹⁰ από την ίδρυσή της το 1988, αποτελεί το μεγαλύτερο δίκτυο δημόσιων θεάτρων στην Ευρώπη με 70 μέλη σε 33 χώρες. Μέσω μιας πλατφόρμας διαλόγου και αλληλεπίδρασης, εστιάζει στη δημιουργία ενός πλαισίου που συνδέει την κοινωνική, γλωσσική και πολιτιστική ευρωπαϊκή κληρονομιά, ενώ προωθεί τις διεθνείς συμπράξεις στον θεατρικό τομέα, με διεθνή συνέδρια και προγράμματα σχεδιασμού καινοτόμων νέων παραστάσεων, ανταλλαγής προσωπικού, φιλοξενίας καλλιτεχνών και επαγγελματικής ανάπτυξης. Αναπτύσσει την κριτική σκέψη

⁸⁷ <https://www.efa-aef.eu/en/home/> (ημερομηνία προσπέλασης: 03.12.2025).

⁸⁸ <https://encc.eu/> (ημερομηνία προσπέλασης: 03.12.2025).

⁸⁹ <https://encatc.org/> (ημερομηνία προσπέλασης: 04.12.2025).

⁹⁰ <https://www.europeantheatre.eu/> (ημερομηνία προσπέλασης: 03.12.2025).

μέσω του θεάτρου, το συμμετοχικό θέατρο, το θέατρο στην ψηφιακή εποχή και την ενδυνάμωση του δικτύου ETC για ανάπτυξη και βιωσιμότητα. Το τρέχον τριετές πρόγραμμα «Μετασχηματισμοί», που υποστηρίζεται από τη Δημιουργική Ευρώπη της ΕΕ, περιλαμβάνει μεταξύ άλλων, τα υποπρογράμματα: *Young Europe IV*, ένα σημαντικό διασυνοριακό θεατρικό έργο για νέους, *ETC International Theatre Conferences*, εξαμηνιαίες συναντήσεις για ανταλλαγή ιδεών και δικτύωση και το πρόγραμμα *Artists in Residence* για ανερχόμενους καλλιτέχνες.

FACE (Fresh Arts Coalition Europe):⁹¹ πρόκειται για ένα διεθνές δίκτυο καλλιτεχνικών οργανισμών που υποστηρίζει σύγχρονες νέες και πρωτοποριακές μορφές τέχνης, λειτουργώντας ως σύνδεσμος σε όλα τα επίπεδα, αναπτύσσοντας τη διεθνή συνεργασία μεταξύ οργανισμών, πολιτιστικών ιδρυμάτων, καλλιτεχνών και ανεξάρτητων εμπειρογνομόνων. Οι πρωτοβουλίες του κυμαίνονται από προγράμματα ανάπτυξης ικανοτήτων έως πειραματικά έργα με στόχο να βελτιωθεί η ποιότητα, η ανάπτυξη και οι συνθήκες παρουσίασης για τις σύγχρονες παραστατικές τέχνες.

Grand Luxe:⁹² ξεκίνησε το 2015 από εννέα οργανισμούς επτά ευρωπαϊκών χωρών, με σκοπό την υποστήριξη ανερχόμενων χορογράφων και των έργων τους και την ευρύτερη ανάπτυξη του χορού εκτός των παραδοσιακών κυκλωμάτων παραγωγής και προώθησης. Προσφέρει την τεχνογνωσία των οργανισμών-μελών, εκπαιδευτικούς και τεχνικούς πόρους, χώρους εργασίας, συμβουλευτική και διοικητική υποστήριξη, τακτικά σεμινάρια και ευκαιρίες δικτύωσης για καλλιτέχνες. Κάθε χρόνο οι οργανισμοί προτείνουν καλλιτεχνικές ομάδες με συγκεκριμένες ανάγκες, στις οποίες ανταποκρίνονται τα υπόλοιπα μέλη.

IN SITU:⁹³ είναι μια ευρωπαϊκή πλατφόρμα καλλιτεχνικής δημιουργίας στο δημόσιο χώρο με επικεφαλής το *Lieux publics*, Ευρωπαϊκό και εθνικό κέντρο με έδρα την Μασσαλία της Γαλλίας. Από το 2003, έχει υποστηρίξει περισσότερους από 300 καλλιτέχνες και συγκεντρώνει συνεργάτες σε περισσότερες από 20 χώρες εντός και εκτός Ευρώπης. Είναι ένα οικοσύστημα που συνδέει μια νέα γενιά καλλιτεχνών με κοινό, προγραμματιστές και βασικούς παράγοντες στην οικονομική, πολιτική και κοινωνική πραγματικότητα σε όλη την Ευρώπη. Από το 2025 έως το 2028 συντονίζει το *PLATFORM*, ένα τετραετές πρόγραμμα για την ενίσχυση της διεθνούς καριέρας αναδυόμενων καλλιτεχνών.

⁹¹ <https://www.fresh-europe.org/> (ημερομηνία προσπέλασης: 05.12.2025).

⁹² <http://www.grand-luxe.org/> (ημερομηνία προσπέλασης: 05.12.2025).

⁹³ <https://www.in-situ.info/en> (ημερομηνία προσπέλασης: 06.12.2025).

International Association of Theatre & Performing Arts for Children & Young People (ASSITEJ):⁸⁷ από το 1965 λειτουργεί ως ένα δίκτυο που ενώνει καλλιτέχνες και οργανισμούς από 75 χώρες, αφιερωμένο στην πρόσβαση των παιδιών και των νέων στις παραστατικές τέχνες.

International Dance Council (CID):⁸⁸ είναι ο επίσημος παγκόσμιος οργανισμός-ομπρέλα για όλες τις μορφές χορού, που ιδρύθηκε το 1973 από την UNESCO και συνεργάζεται με εθνικές κυβερνήσεις, διεθνείς οργανισμούς και ιδρύματα. Περιλαμβάνει περισσότερα από 2.00 θεσμικά μέλη (ομοσπονδίες, ενώσεις, σχολές, εταιρείες, φεστιβάλ κ.ά.) και πάνω από 10.000 μεμονωμένα άτομα (χορογράφους, εκπαιδευτικούς, ιστορικούς χορού, κριτικούς, διαχειριστές) σε περισσότερες από 170 χώρες. Διαθέτει έναν **Παγκόσμιο Κατάλογο Χορού** (Global Dance Directory)⁸⁹ με 400.000 καταχωρήσεις για όλες τις μορφές χορού από όλο τον κόσμο ο οποίος ενημερώνεται καθημερινά.

International Federation of Actors (FIA):⁹⁰ η Διεθνής Ομοσπονδία Ηθοποιών ιδρύθηκε το 1952 και εκπροσωπεί εκατοντάδες χιλιάδες ηθοποιούς και χορευτές με 80 οργανισμούς μέλη (συνδικάτα, συντεχνίες και επαγγελματικές ενώσεις) σε 60 χώρες. Σκοπός της η ενίσχυση των κοινωνικών, οικονομικών και ηθικών δικαιωμάτων των καλλιτεχνών παγκοσμίως, με προγράμματα για τις συνθήκες εργασίας, τα πνευματικά δικαιώματα, την πολιτιστική ποικιλομορφία, την τεχνητή νοημοσύνη, την ένταξη και διαφορετικότητα κ.ά.). Επιπλέον, μέσω της πλατφόρμας **Dance Passport**⁹¹ υποστηρίζει χορευτές στο πλαίσιο της κινητικότητας.

International Federation of Arts Councils and Culture Agencies (IFACCA):⁹² είναι ένα παγκόσμιο δίκτυο καλλιτεχνικών συμβουλίων, υπουργείων πολιτισμού, κυβερνητικών φορέων και εκπροσώπων της κοινωνίας των πολιτών, με μέλη από περισσότερες από 70 χώρες, που από το 2001 υποστηρίζει, συνδέει και προωθεί την ανταλλαγή ιδεών και προβληματισμών στον τομέα της παγκόσμιας πολιτιστικής πολιτικής και δημιουργεί ευκαιρίες για διεθνή συνεργασία. Κάθε τρία χρόνια συγκαλεί σε διάφορα μέρη του κόσμου την Παγκόσμια Διάσκεψη Κορυφής για τις Τέχνες και τον Πολιτισμό, ένα παγκόσμιο φόρουμ όπου συζητούνται πολιτιστικά επίκαιρα ζητήματα.

International Network for Contemporary Performing Arts (IETM):⁹³ ιδρύθηκε το 1981 και αποτελεί ένα από τα παλαιότερα και πλέον διακεκριμένα διεθνή δίκτυα για την υποστήριξη των σύγχρονων παραστατικών τεχνών. Συγκεντρώνει περισσότερα από 500 μέλη από 62 χώρες, περιλαμβάνοντας

⁸⁷ <https://assitej-international.org/> (ημερομηνία προσπέλασης: 08.12.2025).

⁸⁸ <https://cid-world.org/> (ημερομηνία προσπέλασης: 12.12.2025).

⁸⁹ <https://cid-world.org/directory/> (ημερομηνία προσπέλασης: 10.12.2025).

⁹⁰ <https://fia-actors.com/> (ημερομηνία προσπέλασης: 09.12.2025).

⁹¹ <https://dancepassport.eu/> (ημερομηνία προσπέλασης: 10.12.2025).

⁹² <https://ifacca.org/> (ημερομηνία προσπέλασης: 09.12.2025).

⁹³ <https://www.ietm.org/en> (ημερομηνία προσπέλασης: 02.12.2025).

καλλιτέχνες, φεστιβάλ, πολιτιστικά και ερευνητικά κέντρα, πανεπιστήμια, καθώς και θεσμικούς φορείς όπως δημόσιες υπηρεσίες και χρηματοδοτικούς οργανισμούς. Ο οργανισμός λειτουργεί ως πλατφόρμα ενίσχυσης της διεθνούς συνεργασίας, καλύπτοντας πτυχές όπως η εκπαίδευση, η δημιουργία, η παραγωγή, η παρουσίαση, η επιμέλεια και η έρευνα, ενώ ενισχύει τη διανομή πληροφοριών μέσω φόρουμ διαλόγου και δραστηριοτήτων δικτύωσης. Ο IETM δημοσιεύει από το 2015 στη διαδικτυακή πλατφόρμα *On The Move*, οδηγούς για ευκαιρίες χρηματοδότησης πολιτιστικής κινητικότητας, όπως ο οδηγός **Fund-Finder**,⁹⁴ ο οποίος παρουσιάζει προγράμματα της ΕΕ που σχετίζονται με θέματα κοινωνικής ένταξης, ισότητας και προσβασιμότητας.

International Theatre Institute (ITI):⁹⁵ είναι ο μεγαλύτερος παγκόσμιος οργανισμός παραστατικών τεχνών στον κόσμο, με περισσότερα από 90 κέντρα σε κάθε ήπειρο, που ιδρύθηκε το 1948 από ειδικούς του θεάτρου και του χορού και την UNESCO. Στόχος των ιδρυτών, του πρώτου Γενικού Διευθυντή της UNESCO Sir Julian Huxley και του θεατρικού συγγραφέα JB Priestly, ήταν να οικοδομήσουν έναν οργανισμό που να ευθυγραμμίζεται με τους στόχους του οργανισμού για τον πολιτισμό, την εκπαίδευση και τις τέχνες και τη βελτίωση της θέσης όλων των επαγγελματιών των παραστατικών τεχνών με τη δημιουργία πλατφορμών για διεθνείς ανταλλαγές.

PEARLE Live Performance Europe:⁹⁶ εκπροσωπεί περισσότερους από 10.000 διευθυντές θεάτρων, συναυλιακών χώρων, εταιρειών θεατρικής παραγωγής, ορχηστρών και όπερας, ομάδων μπαλέτου και χορού, φεστιβάλ, φορέων προώθησης και άλλων επαγγελματικών οργανώσεων στις τέχνες του θεάματος στην Ευρώπη. Είναι ο κορυφαίος οργανισμός σε θέματα ευρωπαϊκών και διεθνών κανονιστικών υποθέσεων που επηρεάζουν τις καθημερινές λειτουργίες ή τους οργανισμούς ζωντανής απόδοσης.

Res Artis (Worldwide Network of Arts Residences):⁹⁷ είναι ένα παγκόσμιο δίκτυο που δημιουργήθηκε το 1993 και περιλαμβάνει περισσότερα από 700 κέντρα, οργανισμούς και άτομα από 80 χώρες, με σκοπό τη διασφάλιση της βιωσιμότητας και την ανάπτυξη των δεξιοτήτων των μελών του, με την παροχή εργαλείων, υποστήριξης και διασύνδεσης για την πολιτιστική κινητικότητα και τις καλλιτεχνικές φιλοξενίες (residencies).

Reshape:⁹⁸ πρόκειται για ένα δίκτυο έρευνας και ανάπτυξης που συντονίζεται από το Onda-Office National de Diffusion Artistique (Γαλλία) και συγκεντρώνει οργανισμούς τέχνης από την Μεσόγειο

⁹⁴ <https://on-the-move.org/> (ημερομηνία προσπέλασης: 02.12.2025).

⁹⁵ International Theatre Institute ITI (ημερομηνία προσπέλασης: 07.12.2025).

⁹⁶ <https://www.pearle.eu/> (ημερομηνία προσπέλασης: 09.12.2025).

⁹⁷ <https://resartis.org/> (ημερομηνία προσπέλασης: 10.12.2025).

⁹⁸ <https://reshape.network/> (ημερομηνία προσπέλασης: 04.12.2025).

για να δημιουργήσουν καινοτόμα οργανωτικά μοντέλα και να αντιμετωπίσουν τις προκλήσεις των παραστατικών τεχνών. Στόχος του είναι η δημιουργία ενός εναλλακτικού ευρωπαϊκού οικοσυστήματος τέχνης, επανεξετάζοντας εργαλεία και μοντέλα συνεργασίας και εστιάζοντας στην καλλιτεχνική και κοινωνική καινοτομία, τη δικαιοσύνη, την αλληλεγγύη, την ισότητα και την αειφορία. Το πρόγραμμα αναπτύσσει και δοκιμάζει νέες μεθόδους «από κάτω προς τα πάνω» (bottom-up) και στοχεύει στην επίδραση στις δημόσιες πολιτικές και την ενσωμάτωση καινοτόμων εργαλείων στον τομέα της τέχνης.

Theatre without borders:⁹⁹ ιδρύθηκε το 2004 και είναι μια παγκόσμια, αποκλειστικά εθελοντική κοινότητα που μοιράζεται πληροφορίες και συνδέει άτομα και ιδρύματα που ενδιαφέρονται για διεθνείς ανταλλαγές θεατρικών παραστάσεων, υποστηρίζοντας καλλιτέχνες σε όλα τα επίπεδα πρακτικής.

Trans Europe Halles:¹⁰⁰ από το 1983 ενώνει περισσότερα από 170 κέντρα τεχνών και πολιτισμού σε περισσότερες από 40 χώρες. Δημιουργεί συνδέσεις για την ανάπλαση γειτονιών, κοινοτήτων, πόλεων και περιφερειών και τη μετατροπή τους σε ζωντανούς κόμβους για τις τέχνες και τον πολιτισμό.

⁹⁹ <https://theatrewithoutborders.com/> (ημερομηνία προσπέλασης: 06.12.2025).

¹⁰⁰ <https://www.teh.net/> (ημερομηνία προσπέλασης: 07.12.2025).

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β: Ευρωπαϊκές δομές πληροφόρησης για την κινητικότητα

Ενδεικτικά προγράμματα και δομές πληροφόρησης για την ενίσχυση της πολιτιστικής κινητικότητας στις ευρωπαϊκές χώρες είναι τα ακόλουθα:

ΓΑΛΛΙΑ: Το [Institut Français](#)⁸⁷ είναι δημόσιος φορέας, υπεύθυνος να εφαρμόζει την εξωτερική πολιτιστική πολιτική της Γαλλίας υπό την αιγίδα του Υπουργείου Εξωτερικών και Ευρωπαϊκών Υποθέσεων και του Υπουργείου Πολιτισμού. Αποστολή του είναι η υποστήριξη και η διεθνής ανάπτυξη των δημιουργών και των γαλλικών πολιτιστικών και δημιουργικών βιομηχανιών, η προώθηση της γαλλικής γλώσσας και η ανάπτυξη δικτύων, ενισχύοντας τη γαλλική επιρροή στον κόσμο μέσω του πολιτισμού. Έχουν δημιουργηθεί 98 γαλλικά ινστιτούτα διεθνώς, 830 γαλλικές συμμαχίες και 131 υπηρεσίες συνεργασίας και πολιτιστικής δράσης. Η διαδικτυακή πλατφόρμα [MobiCulture](#)⁸⁸ παρέχει χρήσιμες πληροφορίες και συμβουλές για τα νομικά, διοικητικά, φορολογικά και ασφαλιστικά θέματα, σε όσους καλλιτέχνες επιθυμούν να επισκεφτούν και να εργαστούν στη Γαλλία. Η κρατική υπηρεσία [Office National de Diffusion Artistique \(Onda\)](#)⁸⁹ ενισχύει τις παραστατικές τέχνες της χώρας, με οικονομική υποστήριξη, δικτύωση και δράσεις ενημέρωσης. Επίσης, το [Relais Culture Europe](#)⁹⁰ είναι μια ψηφιακή εθνική δημόσια δομή καινοτομίας, που λειτουργεί ως γραφείο του προγράμματος Creative Europe στην Γαλλία και προσφέρει εργαλεία ενημέρωσης, προσανατολισμού, ενίσχυσης και ανάπτυξης νέων έργων.

ΓΕΡΜΑΝΙΑ: Το [Goethe Institut](#)⁹¹ είναι ένας αυτόνομος οργανισμός που υποστηρίζεται θεσμικά από το Ομοσπονδιακό Υπουργείο Εξωτερικών της Γερμανίας και διαθέτει 151 παραρτήματα σε 98 χώρες, με πολυάριθμα ιδρύματα-εταίρους. Προωθεί τον γερμανικό πολιτισμό, τη γλώσσα και τις τέχνες, παρέχοντας χρηματοδότηση διαμονής και φιλοξενίας νέων και επαγγελματιών καλλιτεχνών, μεμονωμένα ή ομαδικά στο εξωτερικό, διεθνών πολιτιστικών ανταλλαγών καθώς και δημιουργίας πρωτότυπων συμπαραγωγών παραστατικών τεχνών μέσα από διεθνείς συνεργασίες, βοηθώντας τη δικτύωση επαγγελματιών του πολιτισμού σε όλο τον κόσμο. Διοργανώνει ετησίως περίπου 20.000 πολιτιστικές εκδηλώσεις, σε συνεργασία με κυβερνητικούς και ιδιωτικούς φορείς στις φιλοξενούμενες χώρες. Παράλληλα, μέσω του προγράμματος [DAAD-Artists in Berlin](#)⁹² παρέχει κάθε χρόνο υποτροφίες για τη φιλοξενία 20 διεθνώς καταξιωμένων καλλιτεχνών στο Βερολίνο για έναν χρόνο. Επίσης, η πλατφόρμα [Touring Artists](#)⁹³ ένα κοινό έργο του Διεθνούς Ινστιτούτου Θέατρου

⁸⁷ <https://www.institutfrancais.com/en> (ημερομηνία προσπέλασης: 13.11.2024).

⁸⁸ <http://mobiculture.fr/en> (ημερομηνία προσπέλασης: 13.11.2024).

⁸⁹ <https://www.onda.fr/en> (ημερομηνία προσπέλασης: 14.11.2024).

⁹⁰ <https://relais-culture-europe.eu/> (ημερομηνία προσπέλασης: 14.11.2024).

⁹¹ <https://www.goethe.de/en/uun/org.html> (ημερομηνία προσπέλασης: 14.11.2024).

⁹² <https://www.daad.de/en/studying-in-germany/scholarships/> (ημερομηνία προσπέλασης: 14.11.2024).

⁹³ <https://www.touring-artists.info/en/home/> (ημερομηνία προσπέλασης: 14.11.2024).

Γερμανίας, της Διεθνούς Ένωσης Τέχνης και της Γερμανικής Ένωσης Χορού, παρέχει πληροφορίες και συμβουλές για τις διασυνοριακές δραστηριότητες Γερμανών καλλιτεχνών και πολιτιστικών ιδρυμάτων ή Ευρωπαίων καλλιτεχνών που εργάζονται προσωρινά στη χώρα.

ΜΕΓΑΛΗ ΒΡΕΤΑΝΙΑ: Το [Arts Council England](#)⁹⁴ παρέχει προγράμματα χρηματοδότησης για τη στήριξη μεμονωμένων καλλιτεχνών με έδρα την Αγγλία και ενισχύει την κινητικότητά τους μέσω συνεργασιών με άλλους ευρωπαϊκούς οργανισμούς. Παράλληλα, το [British Council](#) προωθεί, μέσω των παραρτημάτων του σε ξένες χώρες, την προβολή και εξάπλωση της γλώσσας και του πολιτισμού της Μεγάλης Βρετανίας και την ενίσχυση των διεθνών πολιτιστικών συνεργειών. Επιπλέον, η Αρχή του Μείζονος Λονδίνου έχει αναπτύξει διμερείς συμφωνίες και προγράμματα πολιτιστικής συνεργασίας και αδελφοποίησης με άλλες πόλεις (Βερολίνο, Παρίσι, Πεκίνο, Νέα Υόρκη, Μόσχα, Σίδνεϋ, Τόκιο, Τεχεράνη), παρέχοντας στους τοπικούς καλλιτέχνες την ευκαιρία να τις επισκεφτούν και σε καλλιτέχνες των αδελφών πόλεων να φιλοξενηθούν στο Λονδίνο.

ΙΡΛΑΝΔΙΑ: Το [Culture Ireland](#),⁹⁵ ο εθνικός φορέας για τις ιρλανδικές τέχνες παγκοσμίως, υποστηρίζει από το 2005 την παρουσίαση έργων ιρλανδών καλλιτεχνών στο εξωτερικό σε στρατηγικά διεθνή φεστιβάλ και χώρους, μέσω ενός Τακτικού Σχεδίου Χορηγιών και διεθνών συνεργασιών. Επίσης, το [Collaborative Arts Partnership Programme](#) (CAPP),⁹⁶ είναι ένα διακρατικό πολιτιστικό πρόγραμμα με τη συμμετοχή 9 Ευρωπαίων εταίρων, που προωθεί τις διεθνείς συνεργασίες, την κινητικότητα και ανταλλαγή καλλιτεχνών.

ΙΣΠΑΝΙΑ: Το [Instituto Cervantes](#)⁹⁷ ιδρύθηκε το 1991 και είναι το μόνο επίσημο ισπανικό κυβερνητικό γλωσσικό και κυβερνητικό ίδρυμα για την προώθηση του πολιτισμού των ισπανόφωνων χωρών σε όλο τον κόσμο. Προσφέρει ένα ολοκληρωμένο πρόγραμμα πολιτιστικών και καλλιτεχνικών δράσεων, προωθώντας τη διεθνή πολιτιστική συνεργασία με ένα δίκτυο βρετανικών, ισπανικών, λατινοαμερικανικών και άλλων ευρωπαϊκών ιδρυμάτων. Η [Accion Cultura Espanola](#)⁹⁸ είναι ένας οργανισμός που μέσω του προγράμματος PICE υποστηρίζει και διευκολύνει τη διεθνή παρουσία του ισπανικού δημιουργικού και πολιτιστικού τομέα, παρέχοντας χρηματοδότηση για την επίσκεψη διεθνών προγραμματιστών από ξένους πολιτιστικούς φορείς στην Ισπανία ώστε να γνωρίσουν τη σύγχρονη ισπανική δημιουργία, την οικονομική ενίσχυση για μετακλήσεις ισπανικών παραγωγών από ξένα φεστιβάλ και την ανταλλαγή καλλιτεχνών μέσω προγραμμάτων φιλοξενίας. Στον τομέα του

⁹⁴ <https://www.artscouncil.org.uk/lets-create/> (ημερομηνία προσπέλασης: 15.11.2024).

⁹⁵ <https://www.cultureireland.ie/about/> (ημερομηνία προσπέλασης: 16.11.2024).

⁹⁶ <https://www.cappnetwork.com/> (ημερομηνία προσπέλασης: 16.11.2024).

⁹⁷ https://londres.cervantes.es/en/culture_spanish/culture_spanish.htm (ημερομηνία προσπέλασης: 16.11.2024).

⁹⁸ <https://www.accioncultural.es/en/> (ημερομηνία προσπέλασης: 17.11.2024).

χορού, έχει δημιουργηθεί η διαδικτυακή πλατφόρμα **Dance from Spain**⁹⁹ που περιλαμβάνει από το 2012 έναν κατάλογο των ισπανικών ομάδων χορού με στόχο την προώθησή των παραστάσεών τους στο εξωτερικό.

ΙΤΑΛΙΑ: Μέσω του Υπουργείου Πολιτισμού της Ιταλίας (**Direzione Generale Spettacolo**)¹⁰⁰ και το εθνικό ταμείο για τις παραστατικές τέχνες, χρηματοδοτούνται περιοδείες στο εξωτερικό, φιλοξενίες καλλιτεχνών, διεθνείς συνεργασίες και διεπιστημονικά έργα. Επίσης, το **Fondazione RomaEuropa**,¹⁰¹ ένα από τα πιο αναγνωρισμένα πολιτιστικά ιδρύματα στην Ιταλία και στην Ευρώπη, συμμετέχει ενεργά από το 1990 στην προώθηση των παραστατικών τεχνών. Το ίδρυμα έχει οριστεί από το Υπουργείο Εξωτερικών της Ιταλίας ως εκπρόσωπος της χώρας σε πολυάριθμες διμερείς πολιτιστικές συμφωνίες με άλλες χώρες και λειτουργεί στη βάση της ανταλλαγής και διάδοσης του πολιτισμού μέσω διεθνών και τοπικών δικτύων με συνεργάτες πρεσβείες, πολιτιστικά κέντρα και οργανισμούς. Η κύρια ετήσια εκδήλωση, το **Romaeuropa Festival**, υποστηρίζεται από την ιταλική κυβέρνηση. Επίσης, η μη κερδοσκοπική ένωση **Giovani Artisti Italiani (GAI)**¹⁰² από το 1989 στηρίζει νέους κάτω των 35 ετών στους τομείς των τεχνών και της δημιουργίας και έχει δημιουργήσει μια διαρκώς ενημερωμένη εθνική ηλεκτρονική βάση δεδομένων με πάνω από 15.000 προφίλ νέων δημιουργών¹⁰³.

ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑ: Η Γενική Διεύθυνση Τεχνών **Direção-Geral das Artes (DGARTES)**¹⁰⁴ είναι ένας οργανισμός του Υπουργείου Πολιτισμού της Πορτογαλικής Δημοκρατίας, με αποστολή το συντονισμό και την εφαρμογή πολιτικών για τη στήριξη των τεχνών στη χώρα, με προτεραιότητα την προώθηση και διεθνή αναγνώριση της καλλιτεχνικής δημιουργίας. Αποτελεί όργανο διαλόγου και στρατηγικής συνεργασίας μεταξύ του κράτους και του επαγγελματικού πολιτιστικού τομέα. Τα προγράμματα υποστήριξης αφορούν στην ενίσχυση παραγωγής έργων, στις διεθνείς συνεργασίες και τις φιλοξενίες.

ΕΛΒΕΤΙΑ: το Ελβετικό Συμβούλιο Τεχνών **Pro Helvetia**¹⁰⁵ έχει αναπτύξει ένα πλήρες πρόγραμμα υποστήριξης και καθοδήγησης των καλλιτεχνών για τη διάδοση του έργου τους στο εξωτερικό, σε πλατφόρμες και φεστιβάλ με διεθνή απήχηση. Χρηματοδοτεί διεθνείς πολιτιστικές ανταλλαγές και προγράμματα φιλοξενίας, επιχορηγήσεις για δικτύωση, με στόχο την ισχυρότερη διεθνή παρουσία της ελβετικής τέχνης. Εκτός από τα κεντρικά γραφεία του ιδρύματος στην Ζυρίχη, η Pro Helvetia εκπροσωπείται διεθνώς από έξι γραφεία στο εξωτερικό.

⁹⁹ <https://dancefromspain.feced.org/> (ημερομηνία προσπέλασης: 17.11.2024).

¹⁰⁰ <http://www.spettacolodalvivo.beniculturali.it/> (ημερομηνία προσπέλασης: 17.11.2024).

¹⁰¹ <https://romaeuropa.net/en/> (ημερομηνία προσπέλασης: 17.11.2024).

¹⁰² <https://www.giovaniartisti.it/> (ημερομηνία προσπέλασης: 17.11.2024).

¹⁰³ www.giovaniartisti.it (ημερομηνία προσπέλασης: 17.11.2024).

¹⁰⁴ <https://www.dgartes.gov.pt/pt> (ημερομηνία προσπέλασης: 18.11.2024).

¹⁰⁵ <https://prohelvetia.ch/en/> (ημερομηνία προσπέλασης: 18.11.2024).

ΑΥΣΤΡΙΑ: Το [Art-Mobility Austria](#)¹⁰⁶ είναι μέλος του διεθνούς δικτύου των Σημείων Πληροφόρησης Κινητικότητας και έχει σχεδιαστεί για καλλιτέχνες, δημιουργικούς, πολιτιστικούς λειτουργούς και διοργανωτές που εδρεύουν στην Αυστρία, αλλά εργάζονται διεθνώς και χρειάζονται πληροφορίες για διάφορα θέματα, καθώς και για όσους έρχονται στην Αυστρία από το εξωτερικό και θέλουν να εργαστούν στη χώρα.

ΒΕΛΓΙΟ: Το [Flanders Arts Institute](#)¹⁰⁷ αποτελεί το κέντρο υποστήριξης των τεχνών στην Φλάνδρα, παρέχοντας στους καλλιτέχνες πληροφορίες και συμβουλές, δικτύωση, ανταλλαγή και διεθνή προώθηση. Σημείο πληροφόρησης για τη διασυνοριακή καλλιτεχνική κινητικότητα αποτελεί η διαδικτυακή πλατφόρμα [Cultuurloket](#).¹⁰⁸

ΟΛΛΑΝΔΙΑ: Το [DutchCulture](#)¹⁰⁹ είναι ένα δίκτυο που επιδοτείται από το Υπουργείο Παιδείας, Πολιτισμού και Επιστήμης της Ολλανδίας και από το Υπουργείο Εξωτερικών, με σκοπό τη στήριξη του ολλανδικού πολιτιστικού και δημιουργικού τομέα, παρέχοντας πληροφορίες, συμβουλές και εκπαίδευση για τη διεθνή πολιτιστική συνεργασία και συνδέοντας πολιτιστικούς και δημιουργικούς επαγγελματίες, οργανισμούς, δημόσιες αρχές και δίκτυα μεταξύ τους και διεθνείς εταίρους. Στο πλαίσιο του δικτύου, δημιουργήθηκε η πλατφόρμα [TransArtists](#)¹¹⁰ που βοηθά τους καλλιτέχνες να βρουν φιλοξενίες (residencies) εντός και εκτός της χώρας, με τη μεγαλύτερη αντίστοιχη παγκόσμια βάση δεδομένων, πιθανή οικονομική υποστήριξη και διεθνείς επαφές. Επίσης, στο [Mobility Info Point](#),¹¹¹ δίνονται πληροφορίες για τον προγραμματισμό διεθνών δραστηριοτήτων, την κινητικότητα και τις συνεργασίες.

ΣΚΑΝΔΙΝΑΒΙΚΕΣ ΧΩΡΕΣ: Το [Nordic Culture Fund](#)¹¹² ιδρύθηκε το 1966, ως ένας ανεξάρτητος οργανισμός πολιτιστικής συνεργασίας των σκανδιναβικών χωρών (Δανία, Φινλανδία, Νορβηγία, Σουηδία, Ισλανδία, Γροιλανδία, Νησιά Φερόε), δημιουργώντας ένα πλαίσιο πολιτιστικής πολιτικής και οικονομικής στήριξης για την προώθηση του πολιτισμού και της συνεργασίας στην σκανδιναβική περιοχή και παγκοσμίως. Μέσω της πρωτοβουλίας Globus και διεθνών συνεργασιών, στοχεύουν στην τόνωση της καλλιτεχνικής κινητικότητας και τον παγκόσμιο πολιτιστικό διάλογο.

¹⁰⁶ <https://www.art-mobility.at/en/> (ημερομηνία προσπέλασης: 19.11.2024).

¹⁰⁷ <https://www.kunsten.be/en/> (ημερομηνία προσπέλασης: 20.11.2024).

¹⁰⁸ <https://www.cultuurloket.be/mobility-information-point> (ημερομηνία προσπέλασης: 20.11.2024).

¹⁰⁹ <https://dutchculture.nl/en> (ημερομηνία προσπέλασης: 20.11.2024).

¹¹⁰ <https://www.transartists.org/en/about-dutchculture-transartists> (ημερομηνία προσπέλασης: 20.11.2024).

¹¹¹ <https://dutchculture.nl/en/mobility-info-point> (ημερομηνία προσπέλασης: 20.11.2024).

¹¹² <https://nordiskkulturfond.org/en/globus-call-projects> (ημερομηνία προσπέλασης: 21.11.2024).

ΣΟΥΗΔΙΑ: το **Swedish Arts Council**¹¹³ και το **Swedish Arts Grands Committee**¹¹⁴ είναι κρατικές υπηρεσίες που εφαρμόζουν πολλά προγράμματα για την υποστήριξη, προώθηση και ανάπτυξη των τεχνών, μεταξύ των οποίων και την κινητικότητα, με τη δημιουργία ευκαιριών εργασίας στο εξωτερικό και διεθνών συνεργασιών, μέσω επιχορηγήσεων για την εξαγωγή και υποδοχή παραστάσεων, τις φιλοξενίες καλλιτεχνών, κ.ά. Επιπλέον, διαθέτει διαδικτυακό οδηγό για θέματα κινητικότητας, όπως διοικητικά και φορολογικά θέματα, διαφορές στη λειτουργία των ξένων πολιτιστικών οργανισμών, πνευματικά δικαιώματα, πιθανές απειλές, κ.ά. Επιπλέον, το **Swedish Performing Arts Coalition**¹¹⁵ είναι ο μεγαλύτερος οργανισμός της χώρας για τον τομέα των παραστατικών τεχνών και την προώθησή τους στο εσωτερικό και το εξωτερικό, οργανώνοντας τη Σουηδική Μπιενάλε για Παραστατικές Τέχνες και το Swedstage, μια πλατφόρμα με τις καλύτερες σουηδικές παραστάσεις που είναι έτοιμες για διεθνή περιοδεία.

ΔΑΝΙΑ: Το **Danish Cultural Institute**¹¹⁶ που ιδρύθηκε το 1940, επιχορηγείται από το ΥΠΠΟ της Δανίας και από την ΕΕ, αναπτύσσοντας διεθνή πολιτιστικά έργα με τη δικτύωσή του σε περισσότερες από 15 χώρες παγκοσμίως και διοργανώνοντας κάθε χρόνο περισσότερα από 100 έργα παραστατικών τεχνών, ενισχύοντας τις διασυνοριακές σχέσεις μέσω της τέχνης και του πολιτισμού. Το **Danish Arts Foundation**¹¹⁷ προωθεί τη δανέζικη τέχνη διεθνώς, χρηματοδοτεί καλλιτέχνες, ιδρύματα και οργανισμούς, με 60 διαφορετικά προγράμματα για όλες τις μορφές τέχνης, τόσο της δανέζικης όσο και ξένων έργων. Επιπλέον, το εθνικό κέντρο χορού **Dansehalerne**,¹¹⁸ προωθεί τον χορό μέσω διεθνών συμπαραγωγών.

ΦΙΝΛΑΝΔΙΑ: Η υπηρεσία του Υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού **Arts Promotion Centre Finland**,¹¹⁹ αποτελείται από εμπειρογνώμονες για την προώθηση των τεχνών σε τοπικό και διεθνές επίπεδο, παρέχοντας επιδοτήσεις σε επαγγελματίες καλλιτέχνες ύψους περίπου 45 εκατομμυρίων ευρώ ετησίως, διαθέτοντας αναπτυξιακό πρόγραμμα για την κινητικότητα και τις διεθνείς συνεργασίες. Το **Helsinki International Artist Program**,¹²⁰ είναι ένας διεθνής οργανισμός που από το 1998 αναπτύσσει προγράμματα φιλοξενίας ξένων καλλιτεχνών στο Ελσίνκι, από έναν έως έντεκα μήνες. Στον χώρο του θεάτρου, το **Theatre Info Finland (TINFO)**¹²¹ παρέχει τεχνογνωσία και καθοδήγηση για τις διεθνείς συνεργασίες και πληροφορίες για τη φιλανδική θεατρική σκηνή.

¹¹³ <https://www.kulturradet.se/en/> (ημερομηνία προσπέλασης: 21.11.2024).

¹¹⁴ <https://www.konstnarsnamnden.se/en/international-residencies/> (ημερομηνία προσπέλασης: 21.11.2024).

¹¹⁵ <https://scensverige.se/en/> (ημερομηνία προσπέλασης: 21.11.2024).

¹¹⁶ <https://www.danishculture.com/> (ημερομηνία προσπέλασης: 21.11.2024).

¹¹⁷ <https://www.kunst.dk/english/> (ημερομηνία προσπέλασης: 21.11.2024).

¹¹⁸ <https://dansehalerne.dk/da/> (ημερομηνία προσπέλασης: 21.11.2024).

¹¹⁹ <https://www.taike.fi/en> (ημερομηνία προσπέλασης: 21.11.2024).

¹²⁰ <https://www.hiap.fi/> (ημερομηνία προσπέλασης: 21.11.2024).

¹²¹ <https://www.tinfo.fi/> (ημερομηνία προσπέλασης: 21.11.2024).

ΚΕΝΤΡΙΚΗ & ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΕΥΡΩΠΗ: Το [International Visegrad Fund](#)¹²² είναι ένας χρηματοδοτικός οργανισμός που ιδρύθηκε το 2000 από τις κυβερνήσεις των χωρών Τσεχία, Ουγγαρία, Πολωνία και Σλοβακία. Με ετήσιο προϋπολογισμό 10 εκατομμυρίων ευρώ, προωθεί την καλλιτεχνική κινητικότητα και τις ανταλλαγές μεταξύ τους, μέσω του προγράμματος φιλοξενίας καλλιτεχνών.

ΤΣΕΧΙΑ: Το [Arts and Theatre Institute](#)¹²³ είναι κρατικός οργανισμός που ιδρύθηκε το 1959 από το Υπουργείο Πολιτισμού της Τσεχικής Δημοκρατίας και συγκεντρώνει πληροφορίες για τη θεατρική τέχνη της χώρας. Υποστηρίζει τη διεθνή κινητικότητα των Τσέχων καλλιτεχνών χάρη στη συνεργασία του με διεθνείς εταίρους, οργανώνοντας και χρηματοδοτώντας αντίστοιχα προγράμματα μέσω των διαδικτυακών πλατφορμών: [Residencies Abroad](#)¹²⁴ για τις ανταλλαγές φιλοξενίας με άλλες χώρες, [PerformCzech](#)¹²⁵ με παρουσίαση έργων των παραστατικών τεχνών ως πρόταση για διεθνείς συνεργασίες, [Go and See](#)¹²⁶ για την υποστήριξη επαγγελματιών του πολιτισμού ώστε να ταξιδέψουν βραχυπρόθεσμα στο εξωτερικό σε συνέδρια, σεμινάρια, συναντήσεις διεθνών δικτύων, φεστιβάλ, κ.ά., για την ενίσχυση της διεθνούς συνεργασίας. Επιπλέον, έχει δημιουργήσει το [Czech Mobility Info](#)¹²⁷ για την παροχή χρήσιμων πληροφοριών για την κινητικότητα.

ΠΟΛΩΝΙΑ: Το [Adam Mickiewicz Institute](#)¹²⁸ είναι κρατικός οργανισμός που ενισχύει και προωθεί την πολωνική κουλτούρα και τέχνη, μέσω της παρουσίας Πολωνών καταξιωμένων και ανερχόμενων καλλιτεχνών στην παγκόσμια σκηνή. Έχει δημιουργήσει τη διαδικτυακή πύλη [Culture.pl](#)¹²⁹ με πληροφορίες σε 8 γλώσσες για τους καλλιτέχνες και τις παραγωγές που διοργανώνονται στην Πολωνία και στο εξωτερικό.

ΧΩΡΕΣ ΤΗΣ ΒΑΛΤΙΚΗΣ: Το [Ars Baltica](#)¹³⁰ ενισχύει από το 1990 τη διεθνή συνεργασία μεταξύ πολιτιστικών επαγγελματιών από όλη την περιοχή της Βαλτικής Θάλασσας,¹³¹ μέσω επικοινωνίας και ανταλλαγών. Σε συνεργασία με το On The Move, έχει δημιουργήσει έναν αναλυτικό οδηγό όλων των χωρών της BSR για τα δημόσια και ιδιωτικά χρηματοδοτικά προγράμματα πολιτιστικής κινητικότητας και έναν διαδικτυακό κατάλογο με πληροφορίες για μετακίνηση και διαμονή και άλλες ευκαιρίες για

¹²² <https://www.visegradfund.org/> (ημερομηνία προσπέλασης: 21.11.2024).

¹²³ <https://www.idu.cz/en> (ημερομηνία προσπέλασης: 21.11.2024).

¹²⁴ <https://www.idu.cz/en/about-us/670-residencies-abroad> (ημερομηνία προσπέλασης: 21.11.2024).

¹²⁵ <https://www.performczech.cz/en/> (ημερομηνία προσπέλασης: 22.11.2024).

¹²⁶ <https://www.idu.cz/cs/o-nas/projekty-a-infoportaly/655-go-and-see> (ημερομηνία προσπέλασης: 22.11.2024).

¹²⁷ <https://www.idu.cz/en/about-us/690-czech-mobility-info> (ημερομηνία προσπέλασης: 22.11.2024).

¹²⁸ <https://iam.pl/en> (ημερομηνία προσπέλασης: 22.11.2024).

¹²⁹ <https://culture.pl/en/our-projects> (ημερομηνία προσπέλασης: 22.11.2024).

¹³⁰ <https://www.ars-baltica.net/about> (ημερομηνία προσπέλασης: 22.11.2024).

¹³¹ Η περιοχή της Βαλτικής Θάλασσας (BSR) αποτελείται από έντεκα χώρες: Γερμανία, Σουηδία, Δανία, Νορβηγία, Ισλανδία, Φινλανδία, Εσθονία, Λιθουανία, Λετονία, Ρωσική Ομοσπονδία και Πολωνία.

τους καλλιτέχνες. Παράλληλα, το **Baltic Culture Fund**¹³² προωθεί την πολιτιστική συνεργασία μεταξύ της Εσθονίας, της Λετονίας και της Λιθουανίας, προκειμένου να ενισχυθεί η διεθνοποίηση του πολιτισμού μέσω κοινών πολιτιστικών εκδηλώσεων και ετήσιες επιχορηγήσεις.

ΕΣΘΟΝΙΑ: ένας από τους μεγαλύτερους καλλιτεχνικούς συλλόγους στη χώρα είναι το **Estonian Artists Association**¹³³ που συμμετέχει σε δραστηριότητες χάραξης πολιτιστικής πολιτικής και τομεακής ανάπτυξης, προστατεύει τα συμφέροντα και προωθεί τις διεθνείς επαφές των Εσθονών καλλιτεχνών. Το **Estonian Theatre Agency**¹³⁴ ενεργεί ως κέντρο που από το 2007 προωθεί το εσθονικό θέατρο στο εξωτερικό ως μέλος του Διεθνούς Θεατρικού Οργανισμού ITI.¹³⁵

ΣΛΟΒΕΝΙΑ: Το **Motovila**¹³⁶ είναι ένα μη κυβερνητικό ινστιτούτο που στοχεύει στην προώθηση της διακρατικής και διατομεακής συνεργασίας στον πολιτιστικό και δημιουργικό τομέα. Υλοποιεί δραστηριότητες ενημέρωσης, παροχής συμβουλών, εκπαίδευσης, δικτύωσης, προώθησης και έρευνας που είναι αφιερωμένες στην ενδυνάμωση των εκπροσώπων του πολιτιστικού και δημιουργικού τομέα και στη διευκόλυνση των διεθνών διασυνδέσεών τους. Ως μέρος των υποστηρικτικών δραστηριοτήτων της, το Motovila φιλοξενεί το **Creative Europe Desk Slovenia**.¹³⁷

ΧΩΡΕΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ: ο ιστότοπος **Culture & Creativity**¹³⁸ προωθεί από το 2015 την πολιτιστική ανάπτυξη έξι χωρών: Αρμενία, Αζερμπαϊτζάν, Λευκορωσία, Γεωργία, Μολδαβία και Ουκρανία, παρέχοντας βέλτιστες πρακτικές, εργαλεία και ευκαιρίες.

Παράλληλα, στην ΕΕ υπάρχουν και οι ακόλουθες διαδικτυακές δομές πληροφόρησης:

Creatives Unite:¹³⁹ πλατφόρμα με συνοπτικές και τεκμηριωμένες πληροφορίες για την κατάσταση και τις συνθήκες εργασίας των καλλιτεχνών και των επαγγελματιών του πολιτισμού. Αποτελεί μέρος του Σχεδίου Εργασίας της ΕΕ για τον πολιτισμό 2023-2026 και δημιουργήθηκε με σύσταση Ομάδας Συντονισμού Ανοικτής Μεθόδου, που περιλαμβάνει εμπειρογνώμονες από 27 κράτη μέλη.

Dancing Opportunities:¹⁴⁰ παρέχει συνεχείς και επίκαιρες πληροφορίες για διαθέσιμα προγράμματα χορού, εργαστήρια, οντισιόν σε όλη την ΕΕ.

¹³² <https://www.kulka.ee/programmes/baltic-culture-fund>

¹³³ <https://www.eaa.ee/en/aims-and-activities> (ημερομηνία προσπέλασης: 22.11.2024).

¹³⁴ https://teater.ee/about_us (ημερομηνία προσπέλασης: 22.11.2024).

¹³⁵ <https://www.iti-worldwide.org/> (ημερομηνία προσπέλασης: 22.11.2024).

¹³⁶ <https://motovila.si/en/> (ημερομηνία προσπέλασης: 23.11.2024).

¹³⁷ <https://ced-slovenia.eu/en/home/> (ημερομηνία προσπέλασης: 23.11.2024).

¹³⁸ <https://www.culturepartnership.eu/en> (ημερομηνία προσπέλασης: 24.11.2024).

¹³⁹ <https://creativesunite.eu> (ημερομηνία προσπέλασης: 24.11.2024).

¹⁴⁰ <https://dancingopportunities.com/> (ημερομηνία προσπέλασης: 24.11.2024).

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Γ:

Προγράμματα εξωστρέφειας ελληνικών πολιτιστικών οργανισμών

Γ1. ΦΕΣΤΙΒΑΛ ΑΘΗΝΩΝ ΕΠΙΔΑΥΡΟΥ – GRAPE (Greek Agora of Performance)⁸⁷

grape 2023

Ημερομηνίες: 3–8 Ιουλίου & 18–22 Ιουλίου 2023

Αριθμός παραστάσεων: 14 (10 θεατρικές και 4 χορού)

Αριθμός διεθνών εκπροσώπων: 45+

Χώρες προέλευσης εκπροσώπων: 27 διαφορετικές χώρες Αργεντινή, Αυστραλία, Αυστρία, Βοσνία και Ερζεγοβίνη, Βραζιλία, Βρυξέλλες, Κίνα, Κύπρος, Εσθονία, Γαλλία, Φινλανδία, Γεωργία, Γερμανία, Ιταλία, Ιαπωνία, Λιθουανία, Λουξεμβούργο, Ολλανδία, Βόρεια Μακεδονία, Πολωνία, Σερβία, Νότια Κορέα, Ισπανία, Ελβετία, Τουρκία, Ηνωμένο Βασίλειο, ΗΠΑ.

Συνολικό κόστος: 46.950 ευρώ (χωρίς ΦΠΑ)

Παραστάσεις στο πλαίσιο του Grape 2023		
Όνομα καλλιτέχνη/ομάδας	Τίτλος παράστασης	Είδος
Ανέστης Αζάς	Η Δημοκρατία του Μπακλαβά	Θέατρο
Γιάννης Σκουρλέτης & bijoux de kant	Τραγούδια για τον ελληνικό λαό	Θέατρο
Γιώργος Βαλαής	Run – Ένα δοκίμιο για την έλλειψη χρόνου	Θέατρο
Δημήτρης Μπαμπύλης & Aparamillon	Καταστροφή	Θέατρο
Ελλη Παλακωνσταντίνου	Βάκχες	Θέατρο
Ζωή Χατζηαντωνίου	Ρέκβιεμ για την Fanny Goldmann	Θέατρο
Θανάσης Ζερίτης-Χάρης Κρεμμύδας & 4Frontal	Σπυριδούλες	Θέατρο
Παντελής Δεντάκης	Το ρόδο είναι ρόδο	Θέατρο
Παντελής Φλατσούσης	Θήβα: A global civil war	Θέατρο
Mario Banushi	Taverna Miresia Mario Bella Anastasia	Θέατρο
Ανδρονίκη Μαραθάκη & CLOUDSDONTHAVESHape	Επώδυνα εύκολο	Χορός
Δημήτρης Μυτιληναίος	Repair	Χορός
Λενιώ Κακλέα	Αγρίμι / Fauve	Χορός
Rootless Root	Σιωπή	Χορός

Βραβεία κοινού Mastercard:

- 1ο Βραβείο: Ανέστης Αζάς, *Η Δημοκρατία του Μπακλαβά*
- Έπαινος: Παντελής Δεντάκης, *Το ρόδο είναι ρόδο*
- Έπαινος: Θανάσης Ζερίτης - Χάρης Κρεμμύδας/ 4frontal, *Σπυριδούλες*

⁸⁷ <https://aefestival.gr/greek-agora-of-performance/> (ημερομηνία προσπέλασης: 02.12.2024).

grape 2024

Ημερομηνίες: 21–25 Ιουλίου 2024

Αριθμός παραστάσεων: 8 (6 θεατρικές και 2 χορού)

Αριθμός διεθνών εκπροσώπων: 60+

Χώρες & οργανισμοί προέλευσης εκπροσώπων: 30 διαφορετικές χώρες: Festival d'Avignon (Γαλλία), Rising Melbourne (Αυστραλία), FIBA - Festival Internacional de Buenos Aires (Αργεντινή), NYU Skirball (ΗΠΑ), Centro de Experimentación Teatro Colón (Αργεντινή), TransAmériques (Καναδάς), Théâtre de Liège (Βέλγιο), KVS Royal Flemish Theatre (Βέλγιο), La Bâtisse-Festival de Genève (Ελβετία), Comédie de Genève (Ελβετία), Residenztheater (Γερμανία), Istanbul Theatre Festival (Τουρκία), Factory International (Ηνωμένο Βασίλειο), Théâtre National de Bretagne (Γαλλία), Ivan Vazov National Theatre, Sofia (Βουλγαρία), Sadler's Wells (Ηνωμένο Βασίλειο), Festival Euro-scene Leipzig (Γερμανία), Centre Nationale de la Danse (Γαλλία) και άλλοι.

Συνολικό κόστος: 78.000 ευρώ (χωρίς ΦΠΑ)

Παραστάσεις στο πλαίσιο του Grape 2024		
Όνομα καλλιτέχνη/ομάδας	Τίτλος παράστασης	Είδος
Ευθύμης Φυλίππου – Αγγελική Παπούλια	Ετυμολογίες	Θέατρο
Ανέστης Αζάς	Τα σκυλιά	Θέατρο
Χαρά Κότσαλη	Borborygmi	Χορός
Ζωή Χατζηαντωνίου	Amalia melancholia	Θέατρο
Κατερίνα Ανδρέου	Bless this mess	Χορός
Αργυρώ Χιώτη	Αναψυκτήριο	Θέατρο
Γιολάντα Μαρκοπούλου – Ομάδα Station Athens	Σφάλμα σύνδεσης	Θέατρο
Mario Banushi	Taverna Miresia Mario Bella Anastasia	Θέατρο

Βραβεία κοινού Εθνική Τράπεζα - Mastercard

- 1ο Βραβείο: Ανέστης Αζάς, *Τα Σκυλιά*
- 2ο Βραβείο: Γιολάντα Μαρκοπούλου – Station Athens, *Σφάλμα Σύνδεσης*
- 3ο Βραβείο: Χαρά Κότσαλη, *Borborygmi*

Παραστάσεις που ταξίδεψαν στο εξωτερικό		
Παράσταση	Φεστιβάλ/Οργανισμός	Χώρα/Πόλη
Mario Banushi <i>Taverna Miresia, Mario, Bella, Anastasia</i>	Euroregional Theatre Festival – TESZT	Τιμισοάρα, Ρουμανία
	Theater Spektakel	Ζυρίχη
	FTA – Festival TransAmériques	Μόντρεαλ, Καναδάς
Ανέστης Αζάς <i>Δημοκρατία του Μπακλαβά</i>	Open The Door Theatre Festival	Κατοβίτσε
	JK Opole Theatre	Οπόλε, Πολωνία
	Eurothalia, German State Theatre of Timisoara	Ρουμανία
	International Theatre Festival of Istanbul	Istanbul
	Vratsa Centre	Βράτσα, Βουλγαρία
RootlessRoot <i>Σιωπή</i>	Διεθνές Φεστιβάλ Χορού Κύπρου	Λεμεσός, Λευκωσία
	JK Opole Theatre	Οπόλε, Πολωνία
	Teatro Della Tosse	Γένοβα
Δημήτρης Μπαμπίλης & Aparamillon <i>Καταστροφή</i>	Open Air International Theatre Festival PrizrenFest	Κόσοβο
Παντελής Φλατσούσης <i>Θήβα: A global civil war</i>	Festival delle Colline Torinesi	Τορίνο
	Open Air International Theatre Festival PrizrenFest	Κόσοβο
Θανάσης Ζερίτης-Χάρης Κρεμμύδας <i>Σπυριδούλες</i>	Διεθνές Φεστιβάλ Λευκωσίας	Κύπρος
	Zagreb Dance Centre	Ζάγκρεμπ, Κροατία
Ανέστης Αζάς <i>Τα σκυλιά</i>	Θέατρο Ριάλτο	Λεμεσός, Κύπρος
	Διεθνές Φεστιβάλ Λευκωσίας	Λευκωσία, Κύπρος
	Vratsa Centre	Βράτσα, Βουλγαρία
Λενιώ Κακλέα, <i>Αγρίμι</i>	Θέατρα στη Γαλλία, Ζυρίχη, Λονδίνο, Νέα Υόρκη	

Γ2. ΕΘΝΙΚΟ ΘΕΑΤΡΟ - Showcase⁸⁷

Showcase 2023

Ημερομηνίες: 29 Μαρτίου - 2 Απριλίου

Αριθμός θεατρικών παραστάσεων: 5

Αριθμός διεθνών εκπροσώπων: 20

Θεατρικές παραστάσεις στο πλαίσιο του Showcase 2023	
Όνομα καλλιτέχνη/ομάδας	Τίτλος παράστασης
Δημήτρης Καραντζάς	<i>Ρωμαίος και Ιουλιέττα</i>
Σταμάτης Φασουλής	<i>Φαντάσματα</i>
Γιάννης Μόσχος	<i>Ένα σπίτι φωτεινό σαν μέρα</i>
Νίκος Καραθάνος	<i>Μια νύχτα στην Επίδαυρο</i>
Mario Banushi	<i>Goodbye, Lindita</i>

Η παραγωγή του Εθνικού Θεάτρου "Goodbye, Lindita" του Μάριο Μπανούσι απέσπασε δύο μεγάλα τιμητικά βραβεία στο διεθνές Φεστιβάλ Bitef στο Βελιγράδι.

Showcase 2024

Ημερομηνίες: 4 - 7 Απριλίου

Αριθμός θεατρικών παραστάσεων:

Αριθμός διεθνών εκπροσώπων: 35

Οργανισμοί προέλευσης εκπροσώπων (Ενδεικτικά): International Theater Amsterdam, Kunstenfestivaldesartes-Brussels, Theatertreffen Berlin, Sophiensäle-Berlin, Radikal Jung-Munich, Emilia Romagna Teatro Fondazione, Nowy Teatr-Warsaw, Theater am Neumarkt-Zurich

Θεατρικές παραστάσεις στο πλαίσιο του Showcase 2024	
Όνομα καλλιτέχνη/ομάδας	Τίτλος παράστασης
Γεωργία Μαυραγάνη	<i>Generation Lost</i>
Θωμάς Μοσχόπουλος	<i>Η προζενήτρα</i>
Βασίλης Βηλαράς	<i>Καταποντισμός</i>
Mario Banushi	<i>Goodbye, Lindita</i>
Βασίλης Μαυρογεωργίου	<i>Πινόκιο</i>

⁸⁷ <https://www.n-t.gr/el/news/announcements?nid=35223> (ημερομηνία προσπέλασης: 02.1.2025).

Πρόγραμμα Καλλιτεχνικής Φύλοξενίας (Residencies)⁸⁸

Residencies 2023

Δραματουργός Ξένια Καλαντζή	State Šiauliai Drama Theatre στη Σιαουλιάι (Λιθουανία)
Σκηνοθέτης Σοφία Αντωνίου	Teatro Stabile Veneto στην Πάδοβα (Ιταλία)
Δραματουργός-σκηνοθέτης Δέσποινα-Ντορίνα Ρεμεδιάκη	National Theatre Marin Sorescu στην Κραϊόβα (Ρουμανία)
Λιθουανή σκηνοθέτιδα Uršulė Barto	Εθνικό Θέατρο
Σλοβάκα δραματουργός Alexandra Rychtarčíková	Εθνικό Θέατρο
Ούγγρος συγγραφέας Bence Biró	Εθνικό Θέατρο

Residencies 2024

Δραματουργός Ορέστης Φωτιάκης	Théâtre National de Bretagne (Γαλλία)
Σκηνοθέτης Αλίκη Στενού	Piccolo Teatro di Milano - Teatro d'Europa (Ιταλία)
Συγγραφέας Μιχάλης Τροχάνης	National Theatre of Albania (Αλβανία)
Γερμανός σκηνοθέτης Tobias Klett	Εθνικό Θέατρο
Ισπανίδα συγγραφέας Eva Mir	Εθνικό Θέατρο
Ρουμάνη σκηνοθέτρια Teodora Petre	Εθνικό Θέατρο

Το έργο/δράση «Δράσεις Εξωστρέφειας του Εθνικού Θεάτρου» υλοποιείται στο πλαίσιο του Εθνικού Σχεδίου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας «Ελλάδα 2.0» με τη χρηματοδότηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης – NextGenerationEU για 3 χρόνια (2023-2025):

Συνολικό κόστος Showcase: 148.800 ευρώ

Συνολικό κόστος Residencies: 223.423 ευρώ.¹⁶⁹

⁸⁸ <https://www.n-t.gr/el/educ/residencies> (ημερομηνία προσπέλασης: 02.1.2025).

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Δ:

Ερωτηματολόγιο Ελλήνων καλλιτεχνών

Η πολιτιστική κινητικότητα στην Ευρωπαϊκή Ένωση & την Ελλάδα Πολιτικές και προγράμματα εξωστρέφειας για τις παραστατικές τέχνες

Το ακόλουθο ερωτηματολόγιο αποτελεί μέρος έρευνας στο πλαίσιο του μεταπτυχιακού προγράμματος σπουδών «Διοίκηση Πολιτισμικών Μονάδων» της Σχολής Κοινωνικών Επιστημών του Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου. Ειδικότερα, αφορά διπλωματική εργασία σχετικά με τη διεθνή κινητικότητα και εξωστρέφεια των παραστατικών τεχνών στην Ευρώπη και την Ελλάδα. Επιθυμητός στόχος είναι η συλλογή δεδομένων για την ισχύουσα πολιτιστική πολιτική, τα προγράμματα κινητικότητας στην Ευρώπη και την Ελλάδα, τη χρηματοδότηση, τα δίκτυα, τα εμπόδια και τις μελλοντικές προοπτικές.

Οι απαντήσεις θα χρησιμοποιηθούν αποκλειστικά για τις ανάγκες και το σκοπό της παρούσας έρευνας. Ευχαριστώ θερμά για το χρόνο σας και την πολύτιμη συνεργασία σας.

Νικόλ Μουζάκη, 6944 331887, n.mouzaki@gmail.com

Ενδεικτικά ερωτήματα:

1. Έχετε συμμετάσχει στα προγράμματα εξωστρέφειας και διεθνούς κινητικότητας των οργανισμών:
 - ο Φεστιβάλ Αθηνών Επιδαύρου/*Grape*
 - ο Εθνικό Θέατρο/*Showcase & Residencies*
 - ο Στέγη Γραμμάτων & Τεχνών/*πρόγραμμα Εξωστρέφεια*
 - ο Εθνική Λυρική Σκηνή / *Εξωστρέφεια*
 - ο Άλλου φορέα (παρακαλώ προσδιορίστε)

Πώς χρηματοδοτήθηκαν τα ταξίδια σας:

 - Μέσω των ελληνικών οργανισμών
 - Από τους ξένους οργανισμούς
 - Με χορηγίες
 - Άλλη πηγή
2. Έχετε προσκληθεί σε ατομικό επίπεδο να εμφανιστείτε σε κάποιο φεστιβάλ ή άλλη πολιτιστική οργάνωση του εξωτερικού; Έχετε περάσει ποτέ κάποιο χρονικό διάστημα ως καλλιτέχνης σε *residency* ή με αμειβόμενη σταθερή εργασία σε πολιτιστικό οργανισμό σε άλλη χώρα;
3. Συμμετέχετε σε διεθνή δίκτυα; Εάν ναι, θεωρείτε ότι σας βοηθούν στην οργάνωση της παρουσίασης των παραγωγών σας στο εξωτερικό;
4. Ποια είναι για εσάς η σημασία και οι επιπτώσεις της διεθνούς κινητικότητας και της εξωστρέφειας; Ποια είναι η εμπειρία σας στις συνέπειες που έχει η διεθνοποίηση στις καλλιτεχνικές πρακτικές και τη δημιουργική σας πορεία; Προέκυψαν ευκαιρίες από τη συνεργασία σας με φορείς του εξωτερικού;

5. Έχετε ασχοληθεί με διοικητικές και κοινωνικές πτυχές που σχετίζονται με τη διεθνή πολιτιστική κινητικότητα, πχ. διαδικασίες θεώρησης, άδειες εργασίας, ασφάλιση, φόροι, δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας κ.ά.; Πού βρίσκετε τις σχετικές πληροφορίες;
6. Ποιες προκλήσεις, προβλήματα, δυσκολίες και ελλείψεις (πχ. γραφειοκρατικά, οικονομικά, θεσμικά εμπόδια) αντιμετωπίσατε από τη συμμετοχή σας σε διεθνή φεστιβάλ; Πώς τα ξεπεράσατε;
7. Βρίσκετε διαφορές στον τρόπο οργάνωσης και υποστήριξης της διεθνούς κινητικότητας των πολιτιστικών οργανισμών του εξωτερικού σε σχέση με την Ελλάδα; Πιστεύετε ότι τα προγράμματα των ελληνικών οργανισμών είναι αποτελεσματικά;
8. Πώς πιστεύετε ότι μπορούν να βελτιωθεί η πολιτιστική πολιτική στην Ελλάδα, ως προς τη διευκόλυνση της διεθνούς κινητικότητας και την ανάπτυξη συνεργασιών και την καλύτερη δυνατή οργάνωση των διεθνών ταξιδιών από την προετοιμασία έως την υλοποίηση και την παρακολούθηση των αποτελεσμάτων;

Για τις ανάγκες της παρούσας έρευνας, εστάλησαν ερωτηματολόγια στους κάτωθι 103 σκηνοθέτες και χορογράφους:

Αζάς Ανέστης, Αμπαζής Θοδωρής, Ανδρεάδη Ιόλη, Ανδρέου Κατερίνα, Απέργη Πατρίσια, Αργυρίου Τζένη, Βαλαής Γιώργος, Βαλσαμάκη Αναστασία, Βουλγαράκη Ιώ, Γιαννοπούλου Κατερίνα, Γιοβανίδης Λευτέρης, Γκόνης Θοδωρής, Γκόρο Ερμίρα, Γλυνάκης Θέμελης, Δεντάκης Παντελής, Δημητριάδη Δανάη + Αλαμάνος Διονύσιος (Δανάη+Διονύσιος), Θεοδωρίδης Χρήστος, Θεοδώρου Έφη, Καβαλλιεράτου Μαριάννα, Κακάλας Σίμος, Κακλέα Λενιώ, Καλαβριανός Γιάννης, Καλλιμάνη Μαρία, Κάλμπαρη Μαριάννα, Καπετανέα Λίντα, Καραγιάν Τρις, Καραζήσης Ακύλλας, Καραθάνος Νίκος, Καρακούλη Ελενα, Καραντζάς Δημήτρης, Καταλειφός Δημήτρης, Κιτσοπούλου Λένα, Κολιοπούλου Μαρία, Κοντούρη Νικαίτη, Κότσαλη Χαρά, Κοτσάλου Βιτόρια, Κουρτάκης Δημήτρης, Κουτλής Γιώργος, Κρεμμύδας Χάρης, Κωστούλα/Λουίζα (Violet Louise), Λασκαρίδης Ευριπίδης, Λιβαθινός Στάθης, Λουίζου Έμιλυ, Λυγίζος Έκτορας, Μαγκανάρη Μαρία, Μανταφούνης Γιάννης, Μαζούρη Χριστίνα, Μαραθάκη Ανδρονίκη, Μαραθάκη Σοφία, Μαρκοπούλου Γιολάντα, Μαρκουλάκης Κωνσταντίνος, Μαρμαρινός Μιχαήλ, Μαυραγάνη Γεωργία, Μαυραγάνη Σοφία, Μαυρογεωργίου Βασίλης, Μαυροματάκης Μανόλης, Μοσχόπουλος Θωμάς, Μπαμπίλης Δημήτρης, Μπανούσι Μάριο, Μπαζεβάνη Φωτεινή, Μπερδέκα Κατερίνα, Μπινιάρης Άρης, Μπογδάνος Δημήτρης, Νέστορα Μαριέλα, Νταλιάνης Γιάννης, Ξανθοπούλου Ζωή, Ξάφης Αργύρης, Πανουργιά Μαρία, Παπαβασιλείου Βασίλης, Παπαγεωργίου Γιώργος, Παπαγεωργίου Κατερίνα (Kat Valastur), Παπαδόπουλος Χρήστος, Παπαϊωάννου Δημήτρης, Παπακωνσταντίνου Έλλη, Παπακωνσταντίνου Θάνος, Παπούλια Αγγελική, Πασσαλής Χρήστος, Πάσχου Σοφία, Περγλέγκας Γιάννης, Πορτόλου Ιωάννα, Πρωτόπαππα Μαρία, Ρήγος Κωνσταντίνος, Σκουρλέτης Γιάννης (bijoux de kant), Σουγιουλτζή Χριστίνα, Σταματοπούλου Πέρσα, Στέργιονγκλου Χρήστος, Τάρλου Δημήτρης, Τερζόπουλος Θεόδωρος, Τριανταφύλλη Νατάσα, Τσακίρης Σταύρος, Τσινικόρης Πρόδρομος, Τσίχλη Ελένα, Φεζολάρι Ενκε, Φιλίππου Κώστας, Φλατσούσης Παντελής, Φωνιάδης Αντώνης, Χατζηαντωνίου Ζωή, Χατζόπουλος Νίκος, Χειλάκης Αιμίλιος, Χιώτη Αργυρώ, Χουβαρδός Γιάννης, Ψαρράς Νίκος.